

АННА ГЕНЧЕВА
ЛЮБОМИР ВАСИЛЕВ

ВДЪХНОВЯВАЩИ СРЕЩИ ОТ ТРЕТИЯ ВИД

10 успешни истории на български
неправителствени организации

АННА ГЕНЧЕВА
ЛЮБОМИР ВАСИЛЕВ

Вдъхновяващи срещи от третия вид

Десет успешни истории на български
неправителствени организации

Фондация „Капитал“

София, 2015 г.

© Анна Василева Генчева — автор, 2015

© Любомир Василев Любомиров — автор, 2015

© Фондация „Капитал“

ISBN 978-619-90309-2-9

Издава: Фондация „Капитал“

Тази книга се издава с финансовата подкрепа на Институт "Отворено общество" - София. Изказаните становища и мнения в публикацията са отговорност на авторите и не отразяват непременно мненията и политиката на Институт "Отворено общество" - София.

В изданието са използвани снимки от архивите на представените организации и лица.

Корица © Shutterstock

Фондация „Капитал“

София, ул. „Иван Вазов“ 20
capitalfoundation@capital.bg
София, 2015 г.

Вдъхновяващи срещи от третия виг – кой, как и защо

Наричат го неправителствен, граждански или трети сектор (гържавният и частният са другите два). По официални данни в България има повече от 30 000 регистрирани неправителствени организации (НПО), макар ефективно и постоянно работещите да са в пъти по-малко.

По презумпция третият сектор е, или поне би трябвало да бъде, един от фундаментите на гражданското общество. Неправителствените организации се борят за каузи, защитават права, работят за социална справедливост и опазване на природата, подпомагат изработването и прилагането на ефективни политики в различни области. Авторитетът и капацитетът на третия сектор в България обаче са под въпрос. Злоупотребите с фондации от зората

на прехода и продължаващото нечистоплътно използване на граждански организации за политически, корпоративни и/или лични цели са само част от причините.

Противоречивият образ на неправителствените организации в очите на обществото спира част от гражданите от активно участие в обществените процеси и ограничава ефективността на организациите. Кое то пречи на демократичното обществено развитие. Проблемът става особено сериозен поради продължителните ефекти на глобалната икономическа криза, лишаваща НПО от финансиране, на което биха могли да разчитат в по-благоприятна икономическа среда.

Това издание е опит да допринесем за повишаване авторитета, капацита-

тета и влиянието на третия сектор в България, както и на приноса му за устойчиво обществено развитие. С представянето на 10 вдъхновяващи примера на малки граждански организации и инициативи, които са постигнали впечатляващи успехи в полето, на което работят, се надяваме да постигнем резултати в няколко посоки.

Разчитаме вълнуващите успешни истории да инжектират доза вяра и оптимизъм у повече хора и те да се превърнат в (още по-) активни граждани, било то като доброволци, членове или друг вид съмишленици на НПО и техните благородни каузи.

Надяваме се чрез популяризиране на добрите практики да въодушевим повече граждани и компании да подкрепят финансово смислените граждански инициативи и организации, освобождавайки ги от капана на краткосрочното проектно финансиране.

Вярваме, че успешните истории ще са полезни за други, предимно малки, НПО, които имат нужда от повече знания, опит и увереност, за да правят добри неща, които на пръв поглед може да им изглеждат невъзможни.

Избрахме десет конкретни организации и инициативи, които да представим в изданието, след продължителни консултации с хора, които от години работят в неправителствения сектор и го познават добре. Списъкът няма да е изчерпателен, но все пак държим специално да благодарим на нашите приятели и съмишленици (подредени по азбучен ред) от Български дарителски форум, Български център за нестопанско право, „Институт „Отворено общество“ – София, фондация „Работилница за граждански инициативи“, фондация „Лале“, WWF - Дунавско-Карпатска програма - България.

Държим да подчертаем, че издани-

ето не е класация от рода Top 10 на неправителствените организации в България. Можеше ли в списъка да са други 10? Разбира се. Можеше ли да са още по други 10? Да. За щастие избрахме между много на брой добри варианти.

В крайна сметка се спряхме на пътят и допълващ се букет от 10 НПО (представени по азбучен ред), които да покриват максимално широк спектър – географски, организационен, тематичен.

Опитахме да покажем примери от цялата страна, защото близкият пример е по-разбираем и с него по-лесно (можеш да) се асоциираш.

Включихме успешни истории от различни тематични области – дарителство, доброволчество, работа с уязвими групи, природозащита, изкуство, регионално развитие.

Комбинирахме добри практики, реализирани под различни организационни форми - фондации, сдружения, граждански инициативи.

Избрахме микс от организации, които действат в различен мащаб. Някои работят в един град, други в един регион, трети в цялата страна, четвърти гастролират на Балканите, а пети вече прокарват пътища към Азия и Южна Америка.

Някои работят само на терен, други – чрез интернет платформи.

Общият знаменател при всички тях е, че са относително малки организации и техните истории имат потенциала да вдъхновяват. Искане да покажем, че не е необходимо непременно да си мастита софийска организация с офис на пъпа на столицата, за да постигаш значими резултати в правенето на добро.

В текстовете за успешните истории съвсем съзнателно и целенасочено избягваме да споменаваме няколко неща.

Избягваме имената на политици. Макар да не поставяме всеки от тях под един и същ знаменател, тук изборът ни не беше особено труден. Няма да обясняваме защо не споменаваме политици, вярваме, че ще ни разберете и без обяснения.

По-трудно ни беше да вземем решение да избягваме да споменаваме корпоративни и лични спонсори и благодетели на представените организации и инициативи. Всички те ни даваха примери за такива спонсори и благодетели и някои коректно ни предлагаха да ги включим. Бихме искали да го направим, но избрахме обратното по една основна причина – в такова издание няма как да споменем всички, в противен случай то би се превърнало в един безкраен списък. А не е коректно да споменем едни и да пропуснем други. А и вярваме, че всички тези благодетели са направили добро, защото така е диктувало сърцето им, а не защото са искали да видят името или снимката си на някоя своеобразна алея на славата.

В изданието не изреждаме и всички лица, работещи за представените организации, въпреки че повечето коректно ни молеха да го направим. И това няма как да се случи по причини, аналогични на тези за спонсорите и благодетелите. Където има споменати повече лица, това е заради контекста, който го е предполагал.

В изданието сме избягвали да споменаваме и наградите, които са получили организациите и техните представители. Считаме, че те правят това, което правят, не за да получават награди, и акцентирането върху тях би отклонило вниманието от съществени неща.

Искаме да благодарим на Институт „Отворено общество“ – София. Не само за това, че подкрепиха идеята ни за това издание. А и затова, че ни

се довериха и ни дадоха пълна свобода да го направим както знаем и можем, на наша отговорност. Тази свобода инжектира така необходимата доза вдъхновение, каквото понякога ни липсваше при предишни подобни издания. Вярваме, че ще усетите това вдъхновение, надяваме се да го предадем и на вас.

Месеците, през които имавме близки срещи с хората от избраните организации, бяха може би най-зареждащият период в живота ни. При срещите ни с тях не един и не два пъти се чувствахме сякаш срещу нас стоят същества от друга планета. В уфологията среща от трети вид означава, че човек е имал някаква форма на контакт със същества от НЛО (неидентифициран летящ обект). Вероятно затова в заглавието на изданието потърсихме изречта на думи: НПО - НЛО, трети сектор - трети вид.

Искаме да благодарим на тези хора. За времето, срещите, дискусиите, уточненията, коригирането на нашите грешки.

Благодарим им, че през месеците, през които работихме заедно, сякаш бяхме в друго измерение на времето и пространството – във „Време за герои“ на „Островът на съкровищата“, разположен през „Девет села в десето“, където хората практикуват „Подреждане на душата по шахматен модел“, редовно участват в дарителската пиеса „За котките и хората“, на въпроса „Какъв искаш да станеш, когато пораснеш“ отговарят: „Мухамад Юнус от Пловдив“ и неотклонно вървят по „Пътят към храма“, по който „Спасение дебне отнякъде“, а самият той е покрит с „Цвете от планетата Любов“.

**Анна Генчева
Любомир Василев**

СЪДЪРЖАНИЕ

6 ▶

8 СДРУЖЕНИЕ „ДЕВЕТАШКО ПЛАТО“

През девет села в десето

Или как едно сдружение създава съвместен туристически продукт и общност от сплотени хора от 10 села, намиращи се в различни общини, области и райони за планиране

16 СДРУЖЕНИЕ „ЗЕЛЕНИ БАЛКАНИ – СТАРА ЗАГОРА“

Островът на съкровищата

Или как хора от специална порода помагат на редки животни в единствения на територията на България Спасителен център за диви животни

24 ФОНДАЦИЯ „ЗЕМЯТА – ИЗТОЧНИК НА ДОХОДИ“

Мухамад Юнус от Пловдив

Или как група преподаватели и специалисти успяват там, където дори и големите ромски организации не смеят да припарят – финансирането на икономически инициативи на ромски семейства

32 СДРУЖЕНИЕ „НОВ ПЪТ“, ХАЙРЕДИН

Пътят към храма

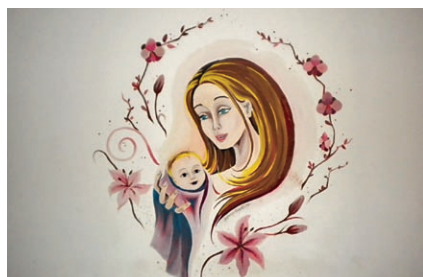
Или как едно сдружение от най-бедния регион на ЕС с усърдие то на пчелно семейство осигурява на местната общност работа, социални и здравни услуги

40 ФОНДАЦИЯ "ОБЩЕСТВЕН ДАРИТЕЛСКИ ФОНД - ГАБРОВО"

За котките и хората

Или как по модела на обществените фондации един фонд успешно акумулира дарителски средства и ги пренасочва към проекти на групи организации

48 ГРАЖДАНСКА ИНИЦИАТИВА „СПАСИ, ДАРИ НА...“

Спасение дебне отнякъде

Или как една гражданска инициатива без регистрация, лидер и заплащане вече девет години дарява надежда на тежко болни деца

56 ФОНДАЦИЯ ТИМЕНЕРОЕС („ГЕРОИ НА ВРЕМЕТО“)

Време за герои

Или как една онлайн платформа осигурява така необходимата среща на хора, които искат да помагат, и на каузи, които имат нужда от подкрепа

64 СДРУЖЕНИЕ „ТЕАТЪР ЦВЕТЕ“

Цвете от планетата Любов

Или как група артисти помагат на деца от уязвими групи и на тийнейджъри чрез методите на интерактивния театър

72 СДРУЖЕНИЕ „ЧОВЕКОЛЮБИЕ“

Подреждане на душата по шахматен модел

Или как едно сдружение помага на хора с психични проблеми да постигат своите малки победи в турнира, наречен „Живот“

80 СДРУЖЕНИЕ „ШАНС И ЗАКРИЛА“

Какъв искаш да станеш, когато пораснеш

Или как една детска полицейска академия учи младите хора да уважават закона и институциите и да се справят с конфликти и кризисни ситуации

◀ 7

СДРУЖЕНИЕ „ДЕВЕТАШКО ПЛАТО“

СФЕРА НА ДЕЙНОСТ:
СЕЛСКО РАЗВИТИЕ; ТУРИЗЪМ; СЪЗДАВАНЕ И ПОДПОМАГАНЕ НА МЕСТНИ ОБЩНОСТИ ЗА ПОВИШАВАНЕ НА УМЕНИЯТА ИМ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ПРИРОДНИТЕ ДАДНОСТИ.

НАЧАЛО:
2008 г.

РЕГИОН:
Деветашко плато

WEB:
<http://www.devetakiplateau.org/>

През девет села в десето

Или как едно сдружение създава съвместен туристически продукт и общност от сплотени хора от 10 села, намиращи се в различни общини, области и райони за планиране

Ако Ива Таралежкова и Фридрих Ницше бяха имали исторически шанс да водят спор по екзистенциални въпроси, вероятно сега щяхме да познаваме не неговата максима „Ако твърде дълго се вираш в бездната, бездната ще се взре в теб“, а нейната – „Ако достатъчно дълго гледаш едно място, неминуемо ще видиш красотата му“.

Това е история за едно такова място. За Големия завой по пътя между две села, откъдето, ако погледнеш, ти спира дъхът

от красотата. История за над 90-годишните бай Илия и бай Гучо, които си говорят по скайп, понеже, въпреки че живеят през няколко къщи, вече страшно ги болят краката и трудно се движат. История за чичо Гошо, който преди негодувал, че няма кой да мине през селото, а сега му омръзнало всеки ден да упътва туристи.

Това е също история, която доказва, че живият живот е по-силен от географските и „политическите“ граници. История за едно прекрасно плато в Средния Пред-

балкан и кацналите на него десетина села, чиито жители допреди 7–8 години не се познавали. И почти като в приказките на това красиво и заспало място се появяват дейни и вдъхновяващи хора, които сдружават селцата, изтриват границите между тях и всичко оживява.

„Най-важното, което направихме, е, че за 7 години създадохме общност от хора, сплотени от желанието да бъдат полезни и да се стремят да подобряват условията за туризъм в района“, казва Ива Таралежкова, председател на Деветашкото плато. Но не на географската местност, а на Управителния съвет на едноименното сдружение, което обединява жителите на 10 села, разположени на територията му – Агато̀во, Брестово, Горско Сливово, Девета̀ки, Крамолин, Крушу̀на, Къ̀крина, Кърпачево, Тена̀ва и Чавдарци.

От 2008 г. сдружението се опитва да оживи, развие и популяризира това красиво кътче от природата, като показва на местните хора как да управляват природните дадености, така че да превърнат платото в място, където, веднъж отишъл, човек да поиска да се върне.

СЪБУЖДАНЕТО НА ПЛАТОТО

Когато Ива попада на платото за пръв път през 2000 г., сърцето ѝ остава там. „Видях едно диво, непокътнатото от индустриализацията, изключително красиво място“, спомня си тя. Великолепната природна картина обаче е допълнена от тъжните фактори, характерни за битието на повечето български села – бягство на младите хора, затворени училища, предимно възрастно население, липса на живеци.

Но Ива Таралежкова не е от тези, виращи се в бездната. Взира се в красотата на природата и вижда съществуващия потенциал – използването на природния ресурс и превръщането на мястото в туристическа дестинация. По това време

Местната общност сама поиска да се роди „Деветашко плато“

Ива и нейната колежка Велислава Чилингирова са част от екипа на софийското сдружение „Болкан асист“, работещо в сферата на местното и регионалното развитие и доброто управление. Именно чрез тази организация през 2006 г. Ива и Велислава пишат проект, с който обединяват селата от платото, като идеята е наличните в района ресурси да бъдат описани и в плановете за развитие на общините да бъдат планирани конкретни стъпки за развитие на деветте села.

„Преди да напишем проекта, пътувахме от село в село, за да разберем каква е нагласата на хората. Тези девет села са част от три различни общини – Летница, Севлиево и Ловеч, намиращи се в две отделни области – Ловешка и Габровска, и в два различни региона за планиране – Северен централен и Северозападен.

Това и една от причините въпреки близкото им географско разположение те да не работят заедно дотогава. А ключът към оживяването на това място според Ива е именно в това да се свържат селата в един общ туристически продукт. До този момент познати на туристите са село Крушу̀на с водопадите, село Девета̀ки с пещерата и от другата страна на платото село Къ̀крина с Къ̀кринското ханче. „По онова време хората идваха за час-два да видят водопадите или пещерата и после се връщаха да нощуват в Ловеч. В целия район нямаше нито една къща за гости, само една хижа с 12 легла“, спомня си Ива. Ето защо идеята е да задържат туристите в селата – да хапнат там, да си купят по нещо, да пренощуват.

Първоначалният скептицизъм на местните хора бързо се превръща във въодушевление. По време на срещите си с тях Ива и Велислава ги стимулират да извадят от спомените си други обекти, които си струва да се видят. И така започва едно събуждане. „Един се сети, че в детството играели около пещера, на

която ѝ казвали Дупката, друг се сети, че овцете му пладнували във Футъовата пещера край Кърпачево, и постепенно започнаха да изравят от съзнанието си детски спомени за прекрасни места", разказва Ива. Заедно набелязват маршрути, които да накарат екскурзиантите да минат през колкото се може повече места. Много от идеите влизат в планове за развитие на общините, а други се осъществяват с помощта на проектното финансиране – изграждат се пътеки между селата, организира се учебно пътуване за ученици, които да опознаят платото, а и да споделят детската си представа за желаните туристически услуги в района. Провежда се и фолклорен събор, който по-късно ще стане едно от най-популярните и посещавани годишни събития на платото.

Деятелностите по проекта и финансирането свършват, но искрата вече е запалена. „Най-силният момент в цялата история е, че хората сами поискаха да се роди „Деветашко плато“.

Така през 2008 г. идва и учредяването на сдружение „Деветашко плато“. Управителният съвет е съставен от по един представител на деветте села, а членовете в началото са 68. После числата вървят в същата прогресия, както и хубавите случки на платото. Членовете в момента са над 140, като всеки плаща членски внос от 1 лев на месец – „както и да ви се струва, 12 лв. годишно е значителна сума за част от хората на платото“, уточнява Ива. Броят на селата в сдружението също расте. Съвсем в началото селата „членове“ били 8. Крушуна е не на самото плато, а долу, в ниското. После обаче си казали, че водите на Крушунските водопади падат отгоре, от платото, значи и то може да влезе в задругата. Жителите на най-новия член пък сами поискали да станат част от сдружението и по този начин Чавдарци,

намиращо се в северното подножие на Деветашкото плато, става десетият „съратник“.

ИСТОРИЯ ЗА БАЙОВЦИ И СИЛЕН ИНТЕРНЕТ

През първите години от дейността на сдружение „Деветашко плато“ усилията са насочени към изграждане на туристическа инфраструктура и реклама на мястото. Покрай забравените поляни, реки и пещери изникват места за отиди и за наблюдение и снимане на птици, спортни и детски съоръжения, маршрути за еко- и велотуризм.

Създадени са туристически и информационни центрове в деветте села, които да служат както на местните хора – за електронни и административни услуги, така и на туристите – за информация

и реклама. Направена е и първата карта на платото.

Ива казва, че единственият измерител за туристопотока все още са продадените билетчета за Крушунските водопади. А разликата в числата е наистина внушителна – 20 000 продадени билета през 2008 г. и 250 000 – през 2014 г. Шегуваме се, че и един процент от тези хора да са нарушили спокойствието на чичо Гошо, вероятно можем да разберем оплакването му, че му писнало всеки ден да упътва туристи. А само година-две преди това се вайкал, че няма жива душа по улиците.

Фактът, че платото става все по-желана туристическа дестинация и районът се оживява, пробужда предприемаческия дух у доста хора. В десетте села от Деветашкото плато живеят българи, роми и турци, което обогатява района в културно отношение и това допълнително добавя стойност. Доходите на хората в селата са предимно от пенсии и малки лични стопанства. Останалите попълват семейния бюджет с търговия

Допитването до хората може да забавя процесите, но ги прави много по-устойчиви

□ „ЗАТВОРЕНА ПОРТА - ТАКИВА БЯХА СЕЛАТА, КОГАТО ЗАПОЧНАХМЕ“, КАЗВА ИВА

около посещаваните обекти и предлагане на нощувки за туристите. Отдаването на къщи за гости по принцип е допълнително занимание за хората там. Дори такива, които не живеят на платото, инвестират в няколко стаи за гости и сега припечелват допълнително. Ива казва, че все още не всичко, което се предлага, е на желаното ниво, но фактът, че броят на регистрираните къщи вече е над 35, е сериозна крачка напред. Отбелязва, че за къщите за гости, които рекламират безплатно на сайта на сдружението, може да гарантира, защото всички собственици са членове на сдружението и всички са преминали някаква форма на обучение за предлагането на такъв вид услуги.

Осъвременяването на платото в технологично отношение е друга линия за развитие, която следва сдружението. „Няма да ви казвам какъв интернет трафик се вихри на платото“ – с тази шега на Ива започва историята за сърфизацията в интернет бай Илия и бай Гичо от Кърпачево, единият на 92, другият на 95 години. И това не е една от онези

истории за възрастните хора, които бяха принудени да се учат как се работи със скайп, за да не губят съвсем връзката си с децата и внуците, установили се в чужбина. След като сдружението чрез проектно финансиране от Норвежката програма за сътрудничество прекарва интернет връзка в селата на платото и обучава възрастни хора на базови умения по компютърна грамотност, двамата съселяни са едни от най-активните потребители. Те живеят съвсем близо един до друг, но няколкото сърдечни операции и болките в краката са причина скайп да бъде най-често използваното средство за размисъл помежду им. Имат си техни компютри, вероятно подарени им от някой по-млад роднина, и постоянно сърфират в интернет, „понеже мобилната връзка е лоша, но интернетът е силен“, казвали старците.

И ако за двамата приятели от Кърпачево успехът на „Деветашко плато“ се измерва в броя на кликанията, за други най-съществено нещо, което сдружението прави, е това, че успява да доведе

□ БЕЗ ДУМИ

лекар в селото. Съвместно с Регионален съюз на болниците „Стара планина“ и с финансиране от Институт „Отворено общество“ Ива и Велислава организират здравни прегледи от невролог, кардиолог и онколог, които по график посещават десетте села. Прегледите са предхождани от здравни беседи по теми като „как да разберем дали сме получили инфаркт“, „как се реагира, ако някой е получил инфаркт“ и други подобни често срещани здравни проблеми. „С 4500 долара успяхме да прегледаме 500 души, като парите отидоха за пътни, дневни и малки хонорари на лекарите“, обяснява Ива. С тъжна усмивка добавя, че сега, като отиде в някое село да се види с хората, още я питат кога пак ще докара докторите.

„Всяко нещо, което правиш, трябва да има отражение върху хората, трябва да бъде правено за хората“, това е рецептата на Ива за успешните ѝ проекти. Казва, че това диво място си е стояло там и е чакало да бъде открито, но най-голямото ѝ откритие в същност са хората, живеещи там. Най-щастлива я прави фактът, че на платото се е създала общност. Усещането, че те са съавтори на всичко, което се случва, е от решаващо значение според нея. Защото понякога допитването до хората може да забавя процесите, но ги прави много по-устойчиви, тъй като нуждите им са

излезли от тях самите.

Такъв е случаят и с 50 000 лв., които съселяните сами трябвало да решат как да изхарчат. Проектният фонд е спечелен от сдружението от фондация „Америка за България“, а идеята е парите да бъдат разпределени поравно между десетте села и хората в тях сами да решат в какво да бъдат вложени. „Основното беше това, че хората заедно обсъждаха проблемите на селата си, мислеха за възможни решения. Имаше спорове, разбира се – за някой беше по-важна църквата, за друг – читалището, на трети му липсваше езерце в селото, но в крайна сметка общественият консенсус бе постигнат“, разказва Ива. В подбуждането на колективния дух Ива включва и общините. Въпреки че програмата не изисква съфинансиране, сдружението ги убеждава да отпуснат по 1000 лв. за проект. Така ги прави съпричастни, а кметовете се чувстват лично ангажирани с изпълнението на проектите. Добрите взаимоотношения с общините са важна предпоставка за успеха на дейността на сдружението. „И трите общини много ни подкрепят, защото всички си дават сметка за смисъла на онова, което правим“, казва Ива. Дори отбелязва и рядко случващата се в политическата ни действителност приемственост между стари и нови кметове, когато става въпрос за дейностите на сдружението.

Така идва и самочувствието, че „Деветашкото плато вече има рецепти за споделяне“. Много често Ива е канена в различни формати да разказва за опита им в развитието на местни общности и на региона като цяло. Още в зародиш е идеята ѝ да пренесе модела, по който се развива платото, на други места. Въпреки вродения си оптимизъм казва, че все пак всичко зависи от хората, така че няма как да знае дали формулата ще е универсална, защото „местните хора са двигателят, трябва им само един добър машинист“.

Моделът за свързване и създаване на местни общности не е супериновация. Идентичен е с подхода ЛИДЕР по Програмата за развитие на селските райони. По нея през миналия програмен период, в който България ползваше средства от европейските фондове, на много места бяха създадени местни инициативни групи (МИГ) с цел развитието на селските райони в местните селски общности да се мобилизира и подпомогне. Идеята на Ива е сходна, но не е толкова формализирана и административна, в сдружението процесите са много по-естествени и сигурно затова е толкова успешна.

КРАСИ-И-ИВО ПЛАТО ЗА ВСИЧКИ-И-И! НАСА-А-АМ, НАРОДЕ!

У Ива границите на креативност в използването на похвати за популяризиране на платото са също толкова широки, колкото и уменията ѝ да не признава границите. И тук нямаме предвид нашумялата филмова продукция „Непобедимите“, сцени от която бяха снимани в Деветашката пещера. На полушеговития въпрос дали тя е довела Силвестър Сталоун на платото Ива отговаря, че ако тя беше довела „Непобедимите“, нямаше да ги заведе в пещерата, а щеше да ги пусне с лодки по река Осъм. За да не притесняват

прилепите.

Търсейки нестандартна разгласа на красотите на платото, Ива измисля закачката „пещерна фотография“. По проект с подкрепата на фондация „Америка за България“ сдружението организира два фотографски пленера за снимане в пещери, които събират любители и професионалисти от фотографски клубове от цяла България. Като резултат сдружението прави пътуваща изложба и така Деветашкото плато тръгва из страната. За по две седмици фотографите от природните красоти могат да се видят в Русе, Велико Търново, Стара Загора, Пловдив, Габрово, Севлиево. Сега тя мисли по въпроса за темата на следващия пленер – дали да бъде снимане на водопадци или пък на птици.

Преди хората
се оплаквали, че
няма кой да мине
през селата, сега
им омръзнало да
упътват туристи

„Дадохме си сметка, че това, което правехме през годините, увеличи много туристопотока и имаше сериозно отражение върху доходите на хората. В преследването на тези цели обаче не успяхме да обърнем внимание на устойчивостта, на запазването на този

ресурс“, признава Ива. Защото с добрите страни идват и лоши последици – колкото повече хора привлича платото, толкова повече стават и рисковете. Ето защо сега сдружението насочва фокуса си върху групи от хора с културно отношение към природата. Започват да правят събития, с които да привличат именно такива групи. Такова събитие е планираното за 6 юни 2015 г. първо издание на Джаз вечер в Деветашкото плато. Друго подобно е Национално състезание по ориентиране сред природата, което също е запланирано за лятото. Традиционен вече е и ученическият лагер „С палатка и велосипед из Деветашкото плато“ – едноседмична програма сред природата за младежи, които имат шанса да се запознаят с биоразнообразието и

□ БАЙ ГИЧО - ЕДИН
ИНТЕРНЕТ GEEK НА 95

природните ресурси на платото, да наблюдават различни видове птици, а и да се забавляват на открито. По този начин Ива се надява да привлича млади, културни хора, със сериозно отношение към природата.

Доволна е от това, че постепенно с усилията на сдружението Деветашкото плато се превръща в бранд, мястото става разпознаваемо именно с това име. Сега един от пътищата за развитие Ива вижда в регионалното производство. Местните хора могат да правят всичко — изделия от плат, мед, билки, а качествената продукция ще носи марката „Деветашко плато“. Сдружението вече е подало искане в Патентното ведомство еленчето от логото им и името „Деветашко плато“ да бъдат регистрирани като марка и там, където присъства техният знак, продуктът или услугата да отговарят на определени стандарти за качество.

ЗА СМИСЪЛА ОТ ТОВА ДЪХЪТ ТИ ДА СПИРА ЗАРАДИ ЕДНА ГЛЕДКА

„Голямото ми мерило винаги са били децата въкъщи. Ако те разбират какво правя и защо го правя, всичко е наред, ако не разбират — значи съм отишла някъде в

абстрактното и трябва да се приземя“, казва с усмивка Ива. Има моменти, когато цялото ѝ семейство е ангажирано с дейностите на сдружението. А отскоро 12-годишният ѝ син е най-малкият член, след като в продължение на три години увещава майка си. На общото събрание бабите се разплакали от умиление, след като младият ентузиаст изложил мотивите си да стане член на организацията.

За логистиката на работата си и това как успява да съчетае живота в София, където е семейството ѝ, и работата на платото Ива казва, че офисът ѝ е виртуален. С другият член на екипа — Велислава, която пък живее в Троян, общуват по интернет. Сега енергията на Ива е раздвоена между работата в Деветашкото плато и форум „Гражданско участие“ — мрежа от организации, които чрез застъпничество се включват в процесите на вземане на важни политически и обществено значими решения. Признава шеговито, че на моменти ѝ е идвало да зареже всичко и да си намери друго плато. Като махне розовите очила, вижда, че работата с хора е трудна. Трябва много търпение и чувство за хумор. Като доста

емоционален човек в началото ѝ е трудно. После осъзнава колко голяма всъщност е промяната в мисленето, която тя очаква от хората там, повечето над 60-годишни, свикнали със собствените си представи за света.

И така, на фона на живналите села, туристите, от които понякога не можеш да се разминеш, многобройните беседки, екомаршрути, фотопленери и всичко, описано дотук, може и на някого да му стане чудно защо Ива казва, че се гордее най-много с едно почистено сметище. Тя разказва за мястото по асфалтовия 6-километров път между Крушуна и Кърпачево. На Големия завод някъде по средата по стара българска традиция имало огромно стихийно възникнало бунче. „Не зная как може някой да реши да си хвърли отпадъците на това място. Гледката оттам е поразителна — от едната страна се простира Дунавската равнина, която не можеш да обхванеш с поглед, от другата виждаш дълбок каньон, издълбан от някога минавала оттам река, настреща пък се издигат огромни скали, на които гнездят двойка скални орли“, описва гледката Ива. Събрала хора от Кърпачево и почистили отпадъците. Сложили една простичка беседка и го направили погледно място. И казва: „Сега всеки път като мина оттам и видя спрели коли, сърцето ми се обръща.“

Отговорът на въпроса защо пък точно едно почистено бунче е най-голямата ѝ гордост може би идва с разказа за малкия ѝ син Петър, който веднъж попитал: „Мамо, може ли, като порасна, да наследя Деветашкото плато?“ Може би просто иска да остави всичко след себе си чисто и подредено? За децата ѝ и за всички останали...

Така че, ако минавате през Деветашкото плато и попаднете на пътя между Крушуна и Кърпачево, спрете някъде по средата, на един завод с беседка. Седнете там и просто се огледайте. Нищо друго. Ако отнякъде ви види Ива, ще я направите безкрайно щастлива. ■

БЛИЦ

Ива Таралежкова

председател на Управителния съвет

НАЙ-ГОЛЯМОТО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ВЪВ ВАШАТА РАБОТА?

Да променям мисленето — и собственото си, и това на останалите хора.

ИМАЛО ЛИ Е МОМЕНТ, КОГАТО СТЕ ИСКАЛИ ДА СЕ ОТКАЖЕТЕ?

Много пъти, но за кратко. Винаги се намираща някой, който ми казва: „Да не си посмяла, имаме нужда от теб.“

КОЕ ВИ ВДЪХНОВАВА ДА ПРОДЪЛЖАВАТЕ?

Като видя някого, който е спрял пред информационната табела и гледа картата на селото, през което преди никога не е минавал.

АКО МОЖЕХТЕ ДА ПРОМЕНИТЕ ЕДНО НЕЩО В СФЕРАТА, В КОЯТО РАБОТИТЕ, КОЕ ЩЕШЕ ДА Е ТО?

Трябва да се намалят изискванията, които спират развитието на селските региони. Уж имаме страхотни европейски политики, а понякога те само спъват инициативата. Можеш например да гледаш лавандула в двора си със средства от Европейския съюз, но не можеш да предложиш чай от нея на клиентите си, които нощуват при теб, ако нямаш необходимия сертификат. Има много безсмислени изисквания, които спират малкия предприемач, който има най-голяма нужда от стимулиране.

СДРУЖЕНИЕ „ЗЕЛЕНИ БАЛКАНИ – СТАРА ЗАГОРА“

СФЕРА НА ДЕЙНОСТ:
ЛЕЧЕНИЕ, РЕХАБИЛИТАЦИЯ, РАЗМНОЖАВАНЕ И ВРЪЩАНЕ В ПРИРОДАТА НА РЕДКИ И
ЗАСТРАШЕНИ ОТ ИЗЧЕЗВАНЕ ДИВИ ЖИВОТНИ; ЕКОЛОГИЧНО ОБРАЗОВАНИЕ

НАЧАЛО:
1994 г.

РЕГИОН:
Стара Загора

WEB:
www.greenbalkans-wrbc.org

Островът на съкровищата

Или как хора от специална порода помагат на редки животни в единствения на територията на България Спасителен център за диви животни

Пристигахме точно за бърнча (от англ. - късна закуска) на розовите пеликани. И нищо че менюто им - фиш без чипс (от англ. Fish & chips - риба и картопки), е сервирано в пластмасова кофа. Ястието е поднесено с особена грижа и английска изтънченост от Дарен Уийкс - един българин от уелски произход, който от

две години е част от екипа на Спасителния център за диви животни на „Зелени Балкани“.

В ъгъла на „изложбената зала на открито“, далече от погледите на посетителите, се виждат силуетите на семейството брадати лешояди. Йорданка Василева, сътрудник в размножителната

програма на центъра, разказва, че видът, който е символ на българската природозащита, е изчезнал от българските земи. Двойката брадати лешояди е предоставена от колеги от Австрия, за да се опитат да ги размножат тук. Данчето, както я наричат всички, се шегува, че женската е с бурен характер, вероятно заради ¼ балканския си произход, и в началото била мъжкия. След няколко опита екипът се надява, че „тази година ще се получи“.

НЕВИННИ ГОДИНИ

Спасителният център за диви животни в Стара Загора е специализирано звено на „Зелени Балкани“ - природозащитната организация, започнала своята дейност още по „онова“ време - 1988 г. Създаден в началото на 90-те години на миналия век, центърът първоначално приютава бедстващите животни в домовете на „бащите основатели“: в бани, тераси, мазета, междуетажни пространства в блокове.

„У всеки емоционален, а бихме казали и просто нормален, човек изпадналото от гнездото пухче с големи ококорени очи неминуемо предизвиква една и съща реакция – да го спасиш, да му помогнеш, да го вземеш със себе си вкъщи! Трудното идва после. Целодневно обикаляне из ливадите за събиране на скалци или гонене на пеперуди със самоделно направено кепче; непрекъснато хранене на птичето, а то неумолимо отваря яркочълта човка, умолявайки те за още; ставане нощем за смяна на грейката (безуспешно използвана като заместител на майчината топлина); и... трагедията, която наставя, когато опитът ни завърши трагично и на сутринта намираме малкото телце вдървено и изстинало... Познато ли ви е? Ние също сме преминали през тези несгоди на младия природолюбител, но нещо ни подсказваше, че трябва да

Центърът е особено важен за изчезващи видове, при които всеки индивид е от значение

има и по-успешен начин да се спасяват бедстващите диви животни“, описва началото Симеон Марин, един от основателите на центъра.

Първият пациент на центъра е скален орел с липсващ крак. Хора го донесли на отговорника по лова в Панагюрище, след като бил хванат във вълчи капан. Той им казва „300 лв.“, а те: „Готово, бате, дай парите и го вземай.“ „Не, бе, вие ще ги дадете, толкова е глобата по закон...“ Така започва иначе тъжната история на срещата с хората на скалния орел Джон Силвър, кръстен на еднокракия пират от романа „Островът на съкровищата“. Архивите пазят и други незабравими моменти: приятел на Симеон влиза в неговата тоалетна, където голям скален орел, разбуден от светлината, подхвърква и каца на мивката, впервайки очи в приседналия в нужда човек, заплашително дебнейки за всяко негово движение или звук...

След годините на младежки ентузиазъм първите активисти регистрират сдружение с нестопанска цел „Зелени Балкани – Стара Загора“ (1994 г.), а две години по-късно получават за ползване терен и сгради на територията на Професионалната гимназия по ветеринарна медицина (по онова време техникум) и Тракийския университет в Стара Загора.

„Единствено в България и Гърция на Балканския полуостров има подобни спасителни центрове“, обяснява Христина Клисурова, която отговаря за връзките с обществеността, институциите и медиите; за писането на проекти; за дарителската и осиговителската програма; за поддръжката на бази данни и законово изискуемата документация. А, и е ветеринарен лекар между другото.

Повече от 1500 животни минават годишно през центъра, между 150 и 200 са в него всеки ден. Доминиращият брой

са птици, по-рядко има други животни – таралежи, костенурки, прилепи и др. Работата на центъра е фокусирана в няколко направления – рехабилитация и връщане в природата на защитени видове; размножителна програма; CITES център и образователни дейности.

ЗА ПТИЦИТЕ И ХОРАТА

Същинската работа на центъра започва от момента, в който птицата дойде при нас, обяснява Христина. Преди това обаче има проблем – поради липса на достатъчно ресурси (финансови, човешки, транспортни), когато бъде подаден сигнал за бедстващ защитен вид, за неговото доставяне до центъра в голяма степен се разчита на добрата воля на очевидците. Това става след одобрение от страна на регионалната инспекция на околната среда, която е отговорната институция за защитените видове. Служителите на РИОСВ също помагат за транспортирането, но и техните възможности са ограничени заради малкия брой хора и автомобили. В същото време въпреки добрите намерения на хората, които намират ранени птици, грижата за тях в домашна среда е пагубна, твърди Данчето.

„Търпим критика, защото не приемаме кучета, котета, гълъби, глабуси, врани. Но ако искаме да работим професионално и да вършим работата ефективно, няма как с наличните ресурси да се разкъсаме на сто места“, обяснява Христина. И допълва, че с двете ръце подкрепят инициативи за създаване на места за грижи за незащитени животински видове.

В центъра ветеринарни специалисти оказват първа помощ на болни и ранени животни, извършват прегледи и изследвания. След стабилизиране на състоянието им птиците преминават през помещения за рехабилитация, която

може да продължи и година. В повечето случаи животните изискват специализирано отношение и имат специфични потребности. Има специфики, които са характерни за вида като цяло (керкенезите са холерици, совите са по-лежерни и т.н.), а освен това всяка птица е строго индивидуална, обяснява Христина. Ако рехабилитацията е успешна, птиците се подготвят за обратно пускане в дивата природа, включително и в адаптационни волиери. Трайно увредените птици остават в центъра, в някои случаи се налага евтаназия.

Темата за вземане от центъра на осакатени или насочени за евтаназия животни изненадващо се оказва деликатна. Христина и компания са категорично против излекувани, но негодни за връщането в природата редки видове да се предоставят на хора, които желаят да ги вземат и да се грижат за тях. Основният проблем според нея е, че поради слабостите с контрола в България тази практика би създала предпоставки за

злоупотреби. Например осакатено животно, взето от центъра, да бъде заменено с такова, взето от дивата природа, и собственикът да възпрепятства ефективна проверка в дома си.

Размножителната програма на центъра цели пускане в природата на видове – обикновени и редки, с цел подпомагане на дивите популации. До момента центърът има размножителен успех с керкенез, забулена сова, бял щъркел, белошипа ветрушка. Работи се по програми за ловния сокол, белошипата ветрушка и лешояди – първоначално белоглав (първото успешно малко през миналата година), а после черен, брадат и египетски.

За размножителните програми се използват животни от различни източници – екземпляри от центъра, които имат трайни увреждания и не могат да

□ ПОВЕЧЕ ОТ 1500 ЖИВОТНИ МИНАВАТ ГОДИШНО ПРЕЗ ЦЕНТЪРА

бъдат освободени; млади екземпляри от чужбина или дарени от български зоопаркове. „Понякога използваме увредените птици в нашия център като приемни родители на малки птици, които постъпват в центъра, особено за видове, с

които нямаме голяма успеваемост в размножаването. Едно малко най-добре може да бъде отгледано от собствения си вид“, казва Христина. И разкрива благородните хитринки, с които си служат: „Напролет в центъра идват много малки

птици – бебета, намерени от хора. Птиците не могат да броят, не различават физиономии. Докато има малки, те ги хранят. Затова слагаме при приемните родители едни малки и те ги хранят. После слагаме други – и тях хранят. Така миналата година една двойка забулени сови отгледа 20 малки.“

Размножителният процес е доста по-труден, отколкото може да изглежда. Дори да се стигне до снасяне на яйце, това е само началото. „Често поради липсата на опит родителите чупят яйцето или не го мътят достатъчно. Ако все пак се излюпи малко, младите

родители не знаят как да го хранят, а вратлетата на бебетата са много нестабилни. Понякога са необходими години, за да могат родителите да отглеждат успешно първото си малко“, обяснява Христина.

Отглеждането от хора е още по-трудно, дори при пойните птици, включително масово разпространени родове като врабчетата. „Имат много бърз метаболизъм, искат хранене на всеки два часа, а и не можеш

да даваш една и съща храна на лястовици и врабчета например“, казва Христина. Затова екипът на центъра започва да поставя къщички за пойни птици по околните дървета и следи какви птици ще се заселят там – за да ги ползват за бъдещи приемни родители, когато самите те имат малки.

Дейността на центъра е особено важна за изчезващи видове, при които всеки индивид е от значение – например царски орли, дори египетски лешояди. Египетските лешояди са нагледен пример колко бързо един вид може да се превърне в застрашен. Преди двайсестина години

□ ТУК Е ТАКА

този единствен мигриращ вид сред лешоядите е много разпространен, но по редица причини, всички свързани човека, популацията му към днешна дата намалява със застрашителни темпове.

Спасителите на животни получават потвърждение за смисъл от дейността си, когато „тяхна“ птица бъде засечена далеч извън пределите на България – Иран и Египет например. Това потвърждава ефективността на техните програми. И все пак не всичко е с розовия цвят на пеликаните. „Не сме постигнали голям напредък с програмата за египетския лешояд – липсват пари и специалисти, но работим усилено и в това направление“, казва Христина.

Бидейки водещо звено в рехабилитацията на диви животни в България,

спасителният център има уникалния шанс не само да спасява редки животни тук и сега, но и да осъществява просветителска дейност, чиито резултати далеч надхвърлят пространствените и времевите измерения на това място. Редките животни са естествен магнит за деца, респективно чудесна възможност в техните малки главици да бъдат посетителите му са предимно птиците и отношението към заобикалящата ни природа. Екипът в Стара Загора не пропуска този шанс.

Повече от 3000 деца идват годишно в посетителската част на центъра, който организира лекции, беседи, открити уроци. Негови експерти обикалят детски градини и училища с птици на рамо. „Целта ни е не да сме аттракцион,

а да показваме важността на връзките между отделните елементи на живата природа и как едно действие в една нейна част може да рефлектира пагубно върху друга нейна част“, обяснява Христина. Примерите, които дават на децата, са простички и разбираеми.

Екипът участва и в инициативи за обучение на ветеринарни лекари и доброволци за работа със защитени видове. На сайта си имат полезни наръчници и съвети за работа с диви животни в беда.

Центърът в Стара Загора има статут на спасителен център по смисъла на Конвенцията по международната търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора, по-известна като CITES. Незаконната търговия с животни е един от факторите, които допринасят те да се превръщат в застрашени видове на прага на изчезването. Според Христина Клисурова това е вторият по печалба бизнес след търговията с наркотици. Дори това да не е точно така, подобни сравнения помагат да се разбере значимостта на проблема.

По линия на CITES екипът организира информационни кампании и обучения, съдейства при разпознаването на видове и приема конфискувани екземпляри.

ГАРВАНЪТ АЛО, МОНИ КАБЕЛ УЧИ И ДРУГИ ВЕСЕЛИ ИСТОРИИ

Посетителската част от центъра вероятно би трябвало да е тъжно място – обитателите му са предимно птици с трайни увреждания, които не могат да бъдат върнати в природата. Хората, работещи там обаче, и пернатите с любопитни имена и навици създават съвсем друго усещане. Докато се приближаваме към пеликаните, „които по време на хранене реват като птеродактили“, както се шегува Данчето, минаваме покрай клетката на гарвана Ало. Съвсем

Дори отглеждането
на врабче е
трудна работа

отчетливото по човешки произнесено „ало“, което чуваме зад гърба си, изяснява произхода на името. „Твърде често е чувал тази дума“, смее се Данчето. Доайенът на центъра е пеликанът Грую, който е тук от 14 години и е рекламно лице на осиновителската програма (при нея не вземате животното вкъщи, а поемате част от издръжката му).

На връщане от пеликаните съпругникът в посетителския център Пеньо Милев ни показва мишелова Мишо и осояда Осо. За да не обърква къщичките за пойни птици, екипът ги е нагписал. Творческият гений тук е достигнал забавни висоти в изграата на думи: Рамбо

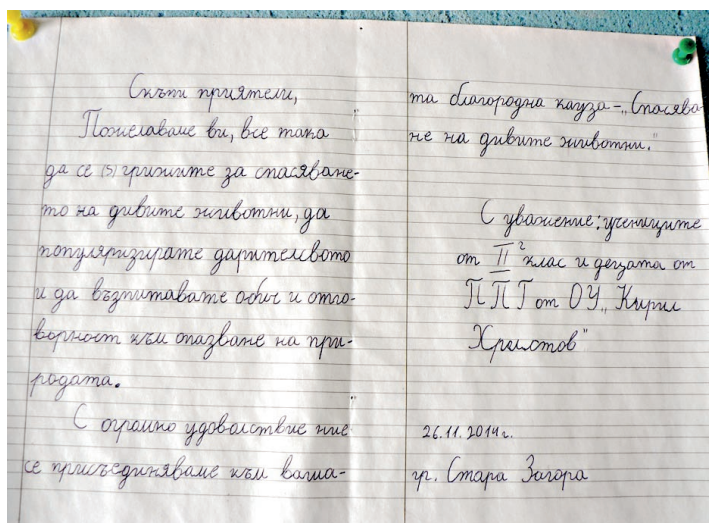
Силек, Сър Пичук, Дон Дуков 2, Мони Кабел Учи, Донки Хот, Ханко Брат...

Ако е вярно, че светът е оцелял, защото се е смял, значи има шанс и за застрашените видове в спасителния център. Особено с персонала, който владее не само иронията, но и самоиронията, както ни убеждава голяма табела в посетителския център.

НЕ Е НЕОБХОДИМО ДА СИ ЛУД, ЗА ДА РАБОТИШ ТУК, НО ПОМАГА

Фразата, станала популярна с книгата на Кърт Вонегът „Съдби по-лоши от смъртта“, посреща посетителите на центъра. „Всякакви луди сме се събрали тук“, казва през смях Христина. Екипът се състои от ветеринарни лекари, инженери, еколози, биолози, както и от хора без специализирано образование, но със специални сърца.

Особено специален случай е Дарен Уийкс. Той е от „новите българи“ - уелсец, който се заселва в България (ямболското село Генерал Инзово) и придобива българско гражданство. Преди години Дарен донесъл в центъра ранена кукумявка, а след това станал един от най-ангажираните доброволци. „Всеки ден пътуваше до Стара Загора и обратно с ладата си

□ ПРОМЯНАТА В МИСЛЕНЕТО НА ХОРАТА Е НАЙ-ГОЛЯМАТА ИНВЕСТИЦИЯ ЗА ОПАЗВАНЕТО НА ПРИРОДАТА. СМЯТАТ В ЦЕНТЪРА. ИЗГЛЕЖДА, ИМАТ УСПЕХ...

(108 km в една посока - бел. ред.)", спомня се Христина.

Дарен няма релевантно на дейностите в центъра образование и опит, но е организиран, последователен и отговорен, затова на него може да се разчита, казват колегите му. В центъра имали нужда от човек, който да се грижи за размножителната програма на ловните соколи в България, и уелсецът Дарен се оказал точният човек, на точното място, в точния момент. Все пак го пратили на обучение. Къде, мислите - в Уелс, разбира се! Преди Дарен да се присъедини към екипа, отглеждали по едно малко соколче на година. Сега са повече от 20.

Основният екип на центъра е от седем души, има и доброволци, които помагат в дейността на центъра. Активните са 20 - 30 - предимно студенти и ученици от специализирания университет и професионалната гимназия, на чиято територия се намира центърът. Най-ангажираните имат статут на членове доброволци, които дава право на участие в общото събрание на сдружението.

Като част от „Зелени Балкани“ – федерация от природозащитни сдружения

с централен офис в Пловдив, центърът в Стара Загора може да разчита на техните споделените ресурси, включително човешки.

ЛЕВЧЕ ОТТУК, ЛЕВЧЕ ОТТАМ - ЦЯЛО СЪКРОВИЩЕ

Центърът за диви животни се намира на територията на Професионалната гимназия по ветеринарна медицина и Тракийския университет в Стара Загора, които са предоставили безвъзмездно терени и сгради. Всъщност става дума за взаимно изгодно партньорство, при което студенти и ученици идват в центъра на практика, а самият център е ценен актив в портфолиото, с което тези институции изкушават кандидат-студенти.

През годините сградите са реновирани и доразвивани, миналата година община Стара Загора е асфалтирала пътя до спасителния център, който бил в окаяно състояние.

Текущата дейност се финансира основно чрез проекти и в малка степен от дарения и доброволци. Базовата издръжка (персонал, храна за животни, рехабилитация, поддръжка на базата) се покрива от ПУДООС (Предприятие за управление на

дейности по опазване на околната среда към МОСВ), но след кандидатстване с проект всяка година, като няма гаранция дали следващата ще има одобрен бюджет. Отделните дейности – реинтродукционни програми например, се финансират от български и международни програми и донори след одобряване на конкретни проекти. Центърът не получава пари за функцията си на официален CITES център. Индивидуалните дарители са около 50 - 60 на година, има и институционални такива, включително международни, като община Прага например.

Международното сътрудничество е ключово за ефективността на центъра – както заради обмяната на полезен опит, така и заради необходимостта от трансгранично сътрудничество по отношение на трансгранични проблеми (птиците не признават граници). Например в средата на март женският белоглавлешояд Сание се завърна в спасителния център в Стара Загора. Птицата е получена през миналата година от Испания по проект за възстановяване на лешоядите и освободена в България. Предавателят показва, че преминава през Румъния и Молдова, после се връща на юг и достига до Турция, където в началото на годината е простреляна от браконieri. Въпреки че лешоядът спешно е опериран в Истанбул, вече не може да лети, поради което ще бъде включен в размножителната програма на спасителния център. Птицата се връща в Стара Загора заедно с трима студенти по ветеринарна медицина от Истанбул, които ще се включат в грижите за птиците и ще трупат знания и опит, които впоследствие да мултиплицират...

Тръгваме си от спасителния център с усещането, че напускаме един малък остров на съкровищата. Само не сме сигурни кои са по-големите съкровища – редките животински видове, които обитават клетките, или редките човешки видове, които се грижат за тях. ■

БЛИЦ

Христина Клисурова

ветеринарен лекар, отговорник за връзките с обществеността, програмите и проектите на центъра

НАЙ-ГОЛЯМОТО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ВЪВ ВАШАТА РАБОТА?

Работата с хората. С животните предизвикателствата са по-малко.

ИМАЛО ЛИ Е МОМЕНТ, КОГАТО СТЕ ИСКАЛИ ДА СЕ ОТКАЖЕТЕ?

Почти ежедневно. Особено през пролетно-летния сезон, когато с колегите ми отговаряме на 80 – 100 сигнала на ден, много често – неадекватни.

КОЕ ВИ ВДЪХНОВЯВА ДА ПРОДЪЛЖАВАТЕ?

Предизвикателствата. Нашата работа е иновативна, поддържа духа ми буген.

АКО МОЖЕХТЕ ДА ПРОМЕНИТЕ ЕДНО НЕЩО В СФЕРАТА, В КОЯТО РАБОТИТЕ, КОЕ ЩЕШЕ ДА Е ТО?

Консуматорското мислене на хората.

ФОНДАЦИЯ „ЗЕМЯТА – ИЗТОЧНИК НА ДОХОДИ“

СФЕРА НА ДЕЙНОСТ:
РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ ЧРЕЗ ФИНАНСОВА И КОНСУЛТАНТСКА ПОДДРЕПА НА МЕСТНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ИНИЦИАТИВИ С ФОКУС ВЪРХУ РОМИТЕ

НАЧАЛО:
2003 г.

РЕГИОН:
Пловдивска област

WEB:
www.landsourceofincome.org

Мухамад Юнус от Пловдив

Или как група преподаватели и специалисти успяват там, където дори и големите ромски организации не смеят да припарят – финансирането на икономически инициативи на ромски семейства

Годината е 2001, малко след парламентарните избори, убедително спечелени от Национално движение „Симеон Втори“. Стоян Ганев, представящ се за царски съветник, публично лансира идеята за микрокредитирането по модел на бангладешкия banker и социален предприемач Мухамад Юнус като панацея за българската икономика.

Пет години по-рано Юнус, наричан Bankera на бедните, и създадената от

него Грамин банк печелят Нобелова награда за мир за пионерската им роля в микрофинансирането на бедни хора, които нямат достъп до традиционните банкови заеми.

Стоян Ганев е противоречива личност, Симеон Втори още повече, и, основателно или не, идеята е посрещната с присмех и недоверие от мнозина. Въпреки че през следващата година стартират т.нар. царски кредити (отпуснати през банките

заеми до 15 000 лв.), схемата не се оказва особено успешна и не носи съществен резултат.

ДО АМЕРИКА И НАЗАД

Някъде по това време един български стипендиант на „Фулбрайт“ (американската програма за образователен и културен обмен) се връща в Пловдив, след като защитава откъд океана докторантура в областта на аграрната икономика с приложение в биотехнологиите и генното инженерство. „Може би бях единственият докторант по онова време, който се върна в България“, казва с усмивка Иван Пенов.

Докато е в САЩ той получава молба от свой колега да води за определен период неговия университетски курс по развитие на селското стопанство. Иван се съгласява, подготвя се и успешно води курса. Когато идва време да се връща в България, същият колега го изпраща с думите: „Ти тук с важни работи се занимаваше - биотехнологии, генно инженерство, туй-онуй. Обаче, като се върнеш в България, да не се окаже, че този курс по развитие на селското стопанство ще ти е бил полезен.“ Шеговитите думи се оказват пророчески.

В България Иван се присъединява към своя приятел Георги Георгиев, който работи по проекти, целящи да дадат възможност на уязвими групи да изкарват сами хляба си чрез земеделие. „Подобни опити започнаха през 1997 г. в отговор на тежкото социално положение, което се получи в ромските общности след икономическата криза от 1996 г. Тогава политиката беше дайте да дадем на хората земя, препарати и торове, чрез които да им помогнем да оцеляват“, разказва Георги. Схемата цели масовост и стартира в две пловдивски села, в които 75 ромски семейства получават от общината по 3 дка земя. Фондация

„Не трябва да
допускаме хората
да оскотяват
от бедност,
независимо дали са
българи или роми“

С.Е.Г.А. („Старт за ефективни граждански алтернативи“), която в партньорство с Фондация за регионално развитие „Рома Пловдив“, осъществява проект за подкрепа на безимотни семейства да обработват предоставената от общината земя, като осигурява безвъзмездно семена, торове, препарати. „Земята, която семействата получи, беше в обща площ и като всяко масово нещо схемата не проработи“, казва Георги.

ОТДОЛУ НАГОРЕ

Един случай от онова време става катализатор за преосмисляне на концепцията за подпомагане на ромите. Доставят на ромски семейства тор за 600 декара домати и ги молят да помогнат с разтоварването. „А кой ще ни плати“, бил отговорът, който втрещил екипа. „Много коментирахме с колегите този случай и стигнахме до извода, че модел, който разчита само на даването, не сработва. И тогава някои побудни роми дойдоха при нас и ни казаха: „Ние не искаме земята даром, помогнете ни да си я купим и полка-лека да си стъпим на краката“, разказва Георги. И допълва: „Ако има едно нещо, което сме научили в нашата работа, то е, че най-добрите решения на проблемите идват от самите хора, които се сблъскват с тях. Всякакви стратегии, концепции и програми, разработвани в нечи кабинети, са далеч от истинските решения. Трябва да се научим да слушаме хората, разбира се, селективно и умно.“

В опит да приложи тази концепция на практика през 2000 г. стартира мащабен проект на фондация С.Е.Г.А., финансирана от Холандската организация за международно развитие и сътрудничество НО-ВИБ. Като отделен компонент в него е включена и програма „Земята източник на доходи“.

Програмата цели да даде възможност

на безимотни семейства, предимно ромски, да купят земя от частни собственици и да получават доходи от земеделие. Паралелно с това в Пловдив се създава Агроинформационен център, който предлага на семействата, желаещи да закупят земя, специализирана информация, правни, икономически и селскостопански консултации. За да бъдат схемите за подпомагане в съответствие със законовите изисквания, се създава и стопанска структура, която да предоставя възмездно средства за закупуване на земеделска земя.

През 2003 г. фондация С.Е.Г.А. предлага на екипа, работещ по програмата, да поеме пряка отговорност за нейното развитие. В Пловдив е регистрирана фондация „Земята — източник на доходи“, която осигурява достъп до информация, консултации и обучения, от една страна, и до финансови ресурси, от друга. Това става чрез две организационни звена — съществуващият Агроинформационен център и новосъздаденото дружество „Земя и доходи“ ЕООД. „Станахме фондация от зор заман — за да може официално да администрираме процеса“, казва Георги.

„Ромите са част от нашето общество и вместо да гледаме на тях като на проблем, защо да не ги превърнем в ресурс за развитието на държавата. Това се превърна в нашата кауза, в която сме фокусирани“, допълва Иван.

След проучване на законодателните възможности за оформяне на финансовата схема за подпомагане се спират на отложеното плащане като най-подходящо за техните цели.

МАЛКОТО Е ПРЕКРАСНО

„Хубавото е, че при нас повечето хора, които работят във фондацията, не разчитат на доходи от тази си дейност. Това ни позволява да бъдем устойчиви и да не правим проекти на всяка цена“, обяснява Иван, който е председател на

управителния съвет. Той е преподавател по икономически дисциплини в Аграрния университет в Пловдив и сусмивка обяснява, че да си началник в тяхната фондация означава, че трябва да вършиш работата, която никои друг не иска да свърши.

Георги преподава в Техническия университет в града и има богат опит в разработването и управлението на различни проекти. Крум, който е управител на „Земя и доходи“ ЕООД, е бил студент на Иван и отличник в своя випуск, а понастоящем също е преподавател в Аграрния университет. „Аз съм от семейство, което дълги години се занимава със земеделие, и познавам проблемите на малките хора в този бранш. Работил съм и в структурите на Министерството на земеделието и храните, но мястото ми е тук — да помагам да се запълни дупката между държавата и малките хора“, казва Крум. На въпроса каква част от работното си време отделят на фондацията

Крум има колкото шеговит, толкова и сериозен отговор: „Понякога 50%, понякога 90%. Аз работя по около 12 часа на ден, но съм по-мързелив от Иван и Жоро, които работят повече.“

Работният им график на преподаватели услужливо се съчетава с този във фондацията. През лятото, когато е най-напечено на полето, те имат големи преподавателски отпуски и могат да се фокусират върху „Земята — източник на доходи“.

Тримата са в управителния съвет на фондацията. Ядрото на екипа се допълва от агроном и финансист на трудови договори, както и няколко техни колеги от Аграрния и Техническия университет. Казват, че не искат да се разрастват, искат да останат малки. „Ако станем големи, ако се превърнем в микрокредитираща институция, ще ни се смени логиката на финансиране и същите хора вече няма да са наша целева група. Приоритет ще

□ „ИСКАМ НА БЮРО“ Е
МАНТРА ЗА МНОЗИНА. НЕ И
ЗА ГЕОРГИ, ИВАН И КРУМ (ОТ
ЛЯВО НА ДЯСНО). ТЕ ИСКАТ
НА ПОЛЕТО, СРЕД ХОРАТА

имат не нуждаещите се, а тези, които могат да отговорят на финансовите изисквания и очаквания. Тогава формално ще имаме по-добри финансови резултати, но няма да сме помогнали на тези хора. Това ще промени и културата на организацията ни. Там се иска друг тип култура — администратори. Тук се иска да разбереш хората, да им влезеш под кожата“, обяснява философията на екипа Иван.

Крум казва, че и сега им тежи неизбежната административна дейност и че най-хубавата част от работата им е, когато са на полето с хората. „Ние искаме да си работим с хората, не искаме да се занимаваме с управление и администрация. Искане да сме навън — на полето, а не на бюро. Но като си започнал, не можеш да оставиш хората“, допълва го Иван.

Определят се като социални предприемачи и дават простичко обяснение на този все по-модерен термин — ако печалбата от дейността не отива в собствения ти джоб, а в общността.

НАШИТЕ ХОРА, НАШАТА ФОНДАЦИЯ

Говорят за ромите, с които работят, с малки имена, наричат ги „нашите хора“. И не, не в онзи смисъл на „наш човек“, който най-често се влага в тези думи по нашите географски ширини. А в смисъл на „нашите

партньори“, „нашите приятели“. Ромите пък ги наричат „нашата фондация“.

„Нашата фондация“ подпомага „нашите хора“ по начин, който екипът на фондацията нарича Интегриран модел за подкрепа на дребен бизнес, или как да помогнем на семейства в неравностойно положение да си осигурят доходи от собствена дейност. Моделът е резултат на съчетаване на техните теоретични знания, практически опит и изследователска работа в тази област. Издаден е като книга по проект „Интегриране на ромските общности чрез икономически инициативи“ с финансова подкрепа на фондация „Америка за България“.

В резюме моделът е следният: имат фонд от около 200 000 лева, акумулиран от възстановените от ромските семейства средства в предходните години, както и от собствени средства от дейността. От този фонд се отпускат финансови средства на средна стойност около 2000 - 3000 лв. на предприемчиви семейства в неравностойно положение (предимно роми, но не само), които не могат да разчитат на финансиране от банки, защото няма с какво да обезпечат кредита. Получателите на средствата трябва задължително да участват със собствен труд и собствени финансови средства. За кандидатстване се попълва

□ ПОДПИСВАНЕТО НА ДОГОВОРИТЕ С РОМИТЕ СТАВА НЕ ПРЕД ТЕЛЕВИЗИОННИ КАМЕРИ И ПОЗИРАЩИ ПОЛИТИЦИ, А НА ТЕРЕН – НА КАПАКА НА КОЛАТА НАПРИМЕР

максимално опростен формуляр от една страница (ехо, оперативните програми, чувате ли се?).

„Когато отпускате средства, гледаме дали семейството ще може да генерира доходи от идеята си. Искаме да сме убедени, че няма да ги „набутаме“, обяснява Георги. Иван допълва: „Разколебавали сме хора в случаите, когато техните идеи ни сеструват по-големи от възможностите им. Разбира се, и ние грешим, отказваме на един човек, а той реализира идеята си за мелница за домати сам, без нечия подкрепа“, допълва Иван.

Започват с финансиране на инициативи за закупуване на земя (за лозя, овошки и зеленчуци) в четири села в Пловдивска област. После идват проектите за торове и препарати, за селскостопанска техника, а впоследствие започват да подкрепят и неземеделски предприемачески инициативи (интернет кафе, магазин, баничарница, гумаджийница и т.н.). Инициативата за разнообразяване на портфолиото отново идва от хората отдолу.

„В началото беше трудно да спечелим доверието на ромите, които гледаха резервирано на нас, защото много са били лъгани. Работихме индивидуално с всяко семейство и взаимно се доказвахме – ние на тях и те на нас. Но веднъж когато спечелих доверието на хората и в дадено населено място бъдат реализирани

няколко успешни проекта, хората сами започват да идват и вече те са проактивната страна, а не ние“, разказва Крум. И допълва, че при преценката дали да подкрепят дадена идея винаги се допитват до местната общност за качествата на съответния човек/семейство и мнението, което получават, обикновено е впечатляващо коректно.

След като дадена идея бъде одобрена, се отпуска финансиране (с договор за продажба на изплащане), с което може да се закупят дълготрайни материални активи (земя от частни собственици, машини, оборудване) и краткотрайни материални активи (семена, торове, консумативи). По време на реализация на проектната идея екипът непрекъснато помага с консултации и съдействие на предприемачите, напълно безплатно и на място.

Закупеният актив остава собственост на фондацията (и по-точно на едноличното дружество, на което тя е собственик – „Земя и доходи“ ЕООД) до пълното му изплащане. Средствата се отпускат с оскъпяване (разбирай лихва, макар хората от „Земята – източник на доходи“ много внимателно да избягват този термин по юридически причини), което е 6-7% на година.

„Ако има проблем с възстановяване на средствата, първо го удряме на чест и в

80% от случаите това работи, защото това чувство е силно развито при нашите семейства“, твърдят от фондацията. Стигали са до съд само когато човек може да върне парите, но не иска. Процентът на възстановяване на отпуснатите средства е 85. „По този показател бием банковата система“, смее се Георги.

ФИЛОСОФИЯТА ЗАД МОДЕЛА

Иван обяснява, че са гледали чужди модели, но твърди, че техният не е точно микрокредитиране, каквото е например финансирането от Грамин банк на споменатия в началото на този текст Мухамад Юнус. Макар да има разлики, в основата и на двете схеми, както и на други подобни, лежи една и съща концепция – възмездно предоставяне на малък, но навременен финансов ресурс на предприемчиви бедни хора, които нямат достъп до банково финансиране. В България е избран моделът на отложено плащане както заради профила на целевата група, така и заради специфичните законови изисквания за другите варианти (кредит, лизинг, дарение под условие). „Щеше да ни е по-лесно и по-евтино, ако можеше да отпускате средствата под формата на микрокредити“, казва Иван.

„Това не е масова програма, а за исканците, можещите и имащите амбиции, които са около 10-15% от ромското население (и не само от него – бел. авт.)“, казва Георги. С повечето от „техните хора“ имат повече от един проект, вече работят с внуците на първите роми, които са финансирани. Постепенно започват да подкрепят не само роми, защото виждат, че бедността не е „привилегия“ само на определен етнос. „Важното е да не допускаме част от обществото да оскотее поради бедност, независимо дали става дума за българи, роми или други“, казва Иван.

Доверието и човешкото отношение към ромите са в основата на успеха на фондацията

Фондът, от който се отпускат средствата, се ползва само за закупуване на земя и дълготрайни активи, а не за заплати, наем или други текущи разходи на фондацията.

Казват, че в основата на ефективния им модел са доверието и човешкият подход, при който влагаш сърцето си, а не затрупваш хората с безкрайни формуляри и административни изисквания. „Хората търсят и морална подкрепа, понякога трябва само да поговориш с тях и те да осъзнаят, че даден проблем не е толкова сериозен и има решение“, казва Иван.

Другото ключово за екипа е гъвкавостта и готовността да променяш условията, ако обстоятелствата го налагат. Това например е основна слабост на оперативните програми, при които един проект се изпълнява няколко години след като е написан, и въпреки че обстоятелствата може коренно да са се променили, почти нищо от проекта не можеш да промениш.

„Наученото от работата ни с ромската общност може да се ползва и при интеграция на бежанци. Защото проблемът ще става все по-голям и по-сериозен“, обобщава Иван.

СТИПЕНДИИ, КОНСУЛТАЦИИ И ОЩЕ НЕЩО

Освен финансиране и безплатни консултации „Земята – източник на доходи“ предлага и други услуги на уязвимите групи, с които работи. Благодарение на фондация „Америка за България“ и фондация „Тръст за социална алтернатива“ вече пета година имат стипендиантска програма за деца, които не могат да си плащат транспорта до училище. Когато обсъждат на кои деца да помогнат, се консултират с учителите и местните общности. При едно от тези обсъждания самите роми им казват за

□ ИДЕИТЕ ВАШИ, БЕНЗИНЪТ ОТ НАС. ФОНДАЦИЯТА ОСИГУРЯВА ФИНАНСИРАНЕ И БЕЗПЛАТНО КОНСУЛТИРАНЕ НА ТЕРЕН, ЗА ДА МОГАТ ПРЕДПРИЕМЧИВИТЕ РОМИ УСПЕШНО ДА РЕАЛИЗИРАТ СВОИТЕ ИДЕИ

българско дете, което има по-голяма необходимост от подкрепа. Тази програма също търпи развитие, следвайки нуждите на хората и благодарение на гъвкавостта на донорите. В резултат вече предоставят и учебници и дрехи на най-нуждаещите се.

Консултират безплатно желаещите да кандидатстват по Програмата за развитие на селските райони, като не просто им разработват проектите, а са до тях през цялото време на тяхното изпълнение.

Помагат на участниците в програмата в случаи, когато трябва да потърсят правата си - успяват например да издействат ефективна реклама на материали от голям производител, срещу който малкият човек нямало как да се пребори сам.

Всяка година преди Коледа събират всички хора, с които работят (над 110 семейства в Пловдивска област и шест партньорски организации с около 40 семейства). На срещата отчитат дейността си пред всички, обучават хората, обясняват им перспективите, раздават награди. „Важно е да седнем на една маса всички заедно, да пием по една ракия, да изиграем едно хоро. Това дава самочувствие на хората, че са част от общност, че не са сами“, казва Иван.

Наученото от работата с ромите може да се ползва и при интеграция на бежанци

МУЛТИПЛИЦИРАНЕ НА МОДЕЛА

Иван, Георги и Крум казват, че не искат обхватът на организацията да се разраства, за да не загубят връзката с хората. Същевременно са готови да споделят и мултиплицират успешния си опит. Работят с шест партньорски организации от други региони на страната, на които помагат да изградят капацитета да прилагат техния модел. Първоначалните критерии за избор на партньори са да са познати в съответната общност и да имат икономически опит. Изследовател-

ският дух на хората от екипа на фондацията ги изкушава да направят нещо като научен експеримент - кой тип организации ще се справят по-добре - дали организации, които са познати в общността, но нямат бизнес опит, или такива, които имат бизнес

опит, но не са познати в местната общност. За целта експериментират с ромски организации и два от бизнес центровете, създадени по проекта JOBS на Министерството на труда и социалната политика и Програмата на ООН за развитие в периода 2002 - 2005 г. Оказва се, че ромските организации се справят значително по-добре, въпреки че първоначалната хипотеза предполагала обратното. „Тогаваше убедихме, че нагласата, с която работиш, е по-важна

от опита“, обяснява Георги.

Партньорите им следват модела, но не го копират механично. Докато „Земята – източник на доходи“ акцентира на предприемачеството и допълва със социални дейности, при повечето партньори е обратното. „Нашите партньори обаче също стигнаха до извода, че ако хората нямат доходи, социалните дейности няма да им решат проблемите в дългосрочен план“, казва Иван.

Разказват, че техните донори им препоръчвали да станат микрокредитираща организация с национален обхват, но според тях на този етап е по-добре да има отделни местни организации, подобни на техните. По-нататм можело да се мисли за евентуално обединяване на усилията под някаква форма, например асоциация, която да координира дейностите. „Нещата ще са ефективни, ако се развиват отдолу нагоре, ако станем шапка, без преди това да имаме силни организации отдолу, няма да се получи“, категоричен е екипът на „Земята – източник на доходи“.

Докато ги слушаме, се питаме как тази скромна фондация със скромнен офис, ръководена от поразително скромни хора, има такива нескромни постижения в деликатната област „финансиране на ромите“, от която и най-големите ромски организации бягат? Не знаем какъв е научно издържаният отговор на този въпрос. Но усещаме какво е човешкото обяснение. Манталитетът. Манталитетът, който кара екипа на фондацията да нарича ромите „нашите хора“, а не „бенефициенти“ или „бенефициери“. Манталитетът, който ги подтиква да работят със сърцето си, а не за протфейла си. Манталитетът, който ги кара да недолюбват работата на бюро и да мечтаят да са на полето сред хората, да пият по една бира с тях, да изиграят едно хоро с тях...

Даже си представяме това хоро. И се размечтаваме за деня, когато ще видим още и още хора, хванали се на хорото, водено от „нашата фондация“. ■

БЛИЦ

Иван Пенев

председател на
Управителния съвет

НАЙ-ГОЛЯМОТО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ВЪВ ВАШАТА РАБОТА?

Изграждането на доверие между участниците в програмата ни и нас.

ИМАЛО ЛИ Е МОМЕНТ, КОГАТО СТЕ ИСКАЛИ ДА СЕ ОТКАЖЕТЕ?

Да, веднъж. Заради напрежението, което ни се беше натрупало. Имахме четири проекта, а бяхме само трима души. Но тогава Георги ме заведе в Чалъкови да пием бира. Един ни спря да ни пита нещо, друг ни спря да благодарим... И Георги ми каза: „Добре де, можем ли да ги оставим тези хора просто така?“

КОЕ ВИ ВДЪХНОВЯВА ДА ПРОДЪЛЖАВАТЕ?

Хората, с които работим. Успехите им. Когато отидем в махалата и някой ни спре и ни разкаже как се развива и иска да пие по една бира с нас, това ни показва, че сме на прав път.

АКО МОЖЕХТЕ ДА ПРОМЕНИТЕ ЕДНО НЕЩО В СФЕРАТА, В КОЯТО РАБОТИТЕ, КОЕ ЩЕШЕ ДА Е ТО?

Бих направил много по-благоприятни условията за развитие на семеен бизнес.

СДРУЖЕНИЕ „НОВ ПЪТ”, ХАЙРЕДИН

СФЕРА НА ДЕЙНОСТ:
СОЦИАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ И ЛИЧНОСТНА РЕАЛИЗАЦИЯ
НА ГРУПИ В НЕРАВНОСТОЙНО ПОЛОЖЕНИЕ

НАЧАЛО:
2004 г.

РЕГИОН:
Северозападна България

WEB:
www.newroad-hajredin.org

Пътят към храма

Или как едно сдружение от най-бедния регион на ЕС с усърдието на пчелно семейство осигурява на местната общност работа, социални и здравни услуги

Пчелите на Спаска и Мишо сигурно са заразни. Вероятно по някакъв начин облъчват стопаните си с енергия и усърдие. Подобни паранормални причини ни идват наум, докато търсим разумно обяснение как Спаска, Мишо, леля Зорка и още няколко души непостоянно зает екип в сдружение „Нов път”, с. Хайредин, отглеждат 138 кошера с пчели, изпълняват десетки проекти, консултират други организации, занимават се с благотворителност, с превенция на туберкулоза, прилагат

образователни програми в детски градини, организират свободното време на възрастни хора, грижат се за хора в неравностойно положение и създават заетост на десетки безработни в район, придобил печалното наименование Северозападна България...

ЗАЩО Е ТОЗИ ПЪТ, ЩОМ НЕ ВОДИ КЪМ ХРАМА

Пътуваме към врачанското село по стар, пуст, нагупчен път, пазещ бегъл спомен

за асфалт. В главите ни нахлува спомен за финалната фраза от „Покаяние” – разтърсващият (за живелите социализма) филм на грузинеца Тенгиз Абуладзе от 80-те години: „Защо е този път, щом не води към храма?”

Пътят все пак ни отвеща до Хайредин – село в едноименната община, намираща се в Северозападна България – най-бедният регион на Европейския съюз с безработица на места надвишаваща 80%. В селото живеят около 1200 души, а в общината, включваща общо 6 села, жителите са около 5000. „Младите хора се изнасят в големите градове, за да търсят работа, а жените в много семейства работят в чужбина, предимно като болногледачки. Най-големите работодатели са 4-5 земеделски кооперации и общинската администрация в Хайредин. Единственото оживление в селото настъпва сутрин около 7:30 ч., когато училищните автобуси докарват децата от съседните села.” Така накратко описва ситуацията в региона Спаска Петрова от сдружение „Нов път” – Хайредин.

Деятелностите на организацията са толкова многобройни и разнопосочни, че трудно биха могли да бъдат описани накуп, без това да предизвиква въпроса как е възможно това. През 2004 г. „Нов път” е учредено от 7 души – роми и българи, в отговор на нуждата в региона да започнат да се предлагат качествени социални услуги. По това време Спаска е зам.-кмет на общината и „отвътре” разбира, че администрацията няма възможност за това. От 2005 г. сдружението започва предоставянето на услугата домашен помощник по проект на Национална програма „От социални помощи към осигуряване на заетост”, откъдето са осигурени заплатите на общо 80 души за три години. Те са заети с обслужването на хора в неравностойно положение,

„Държавата приучава хора от малцинствата да чакат помощи, вместо да работят”

с работа с ромската общност и с деца с противообществени прояви. Така сдружението предоставя социални услуги на нуждаещи се и едновременно с това разкрива нови работни места в общината. „Всъщност на фона на голямата безработица в района това, че осигуряваме работа, а оттам и прехрана на десетки семейства по всеки от проектите за социални дейности, е по-важно от всичко останало”, казва Спаска.

Сдружението има изумително портфолио от проекти. Познаваме поне дузина организации, изпълнявали проекти по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” (ОП РЧР). Мнението на тази макар и непредставителна извадка винаги ни е впечатлявало заради категоричността и единодушието – „Никога вече!”. Оказва се, че има и друг начин.

„Нов път” започва с кандидатстване по ОП РЧР още с нейното отваряне през 2007 г. – с проект, осигуряващ грижа на самотно живеещи хора. Оттогава имат 10 успешно изпълнени проекта по тази програма, което ни обръква. Обръкването ни прераства в безпомощно недоумение, когато разбираме, че екипът по управление на проектите се състои от Спаска и леля Зорка, счетоводител на сдружението, като двете паралелно се занимават с още дузина проекти. За сведение – за своя проект по ОП РЧР една позната фирма със счетоводен отдел от 5 души, HR отдел от трима и половин дузина мениджъри нае две стажантки, чиято основна работа за повече от година беше да се занимават с документацията по проекта. Спаска обяснява успеха с упоритостта си, готовността за работа до късно вечер без почивен ден и най-вече с това, че си поставя цели, които може да изпълни. Според нея успехът на един проект се измерва не в направените и правилно отчетени разходи, а в това,

□ РАБОТНИЯ ПЛОТ НА ЕДИН МОНИТОР НЕ Е ДОСТАТЪЧЕН ЗА ПАПКИТЕ СЪС ЗАДАЧИ НА СПАСКА

което създаваш чрез него.

След замкметския пост Спаска работи в продължение на две години в АЕЦ „Козлодуй“, като едновременно с това координира социалните проекти на сдружението. Напуска атомната централа и се отдава изцяло на работата в „Нов път“ през 2009 г., когато отново с финансовата подкрепа на ОП РЧР създават социално предприятие.

ПО ПЪТЯ НА ПЧЕЛИТЕ

Преди да стартират социалното предприятие, Спаска и Мишо правят проучване, което ги убеждава, че пчеларството не е развито в региона. Това открива поле за изява пред предприемчивия им дух, а знанията и опитът на Мишо в различни сфери на животновъдството наред с образованието му на ветеринарен техник са допълнителните доводи за идеята да се занимават с пчеларство. Така купуват първите 50 кошера с пчелни семейства, а пчелина разполагат в селското землище на Хайредин.

„Пчеларството си има мурафет (умение, майсторство), казва Мишо – при създаването на пчелина трябва да се съобрази с ветровете, изложението, пашата,

водата...“ Обяснява, че това е много стара професия и някога се е смятало, че само интелигентни и образовани хора могат да гледат пчели. И с неприкрита гордост заявява: „В България едва ли има 10 човека, които гледат пчели.“

Въпреки увереността и устрема на Спаска и Мишо неизвестните около производството са много. Това превръща начинанието в авантюра с непредизвестен успех. Според изискванията на програмата сдружението трябва да притежава сграда, в която да има две помещения за развиване на дейностите в социалното предприятие. С много труд и желание и

въпреки мнението на хората, че „от тази съборетина няма да излезе нищо“, кирпиченият имот, който купуват, бързо се превръща във функционална сграда.

По проекта са обучени 12 души, чийто подбор е труден. „Да намериш качествени хора сред групите, с които работим, беше изпитание, разказва Мишо. Това са трайно безработни, хора от малцинствата, които държавата е научила да чакат помощи, вместо да работят.“ Тримата най-способни остават на работа в социалното предприятие, а само един от тях работи там и до днес. След успешното

приключване на проекта, с който създава социалното предприятие, хайрединското сдружение реализира друг подобен. Благодарение на него ограждат пчелина и закупуват платформа, с която кошерите да се местят на различни места, когато пашата намалее. Проектът е реализиран с помощта на Платформа за създаване на проекти на Институт „Отворено общество“ - София - програма, която помага на общини и неправителствени организации да кандидатстват по структурните фондове на ЕС и по други програми с проекти за интеграция на ромите. Безупречната работа на сдружението и натрупаният опит в писането на проекти стават причина „Нов път“ - Хайредин, да стане регионален партньор на Институт „Отворено общество“ по тази програма. Сега Спаска консултира безплатно общини и неправителствени организации, кандидатстващи с проекти за ромското включване.

По друг проект по ОП РЧР съвместно с „Местната инициативна група Мизия и Козлодуй“ и Фондация за икономическо развитие на малки предприятия, Унгария, „Нов път“ проучва опита на Унгария в социалното предприемачество. „Обмяната на опит ни помогна много, защото хората от нашите села видяха, че това, което си говорим, идеите, които им даваме, може да се случват и на практика.

ЖУЖЕНЕ В НЯКОЛКО ПЧЕЛИНА

Пчеларството е труден бизнес не само заради грижите, които трябва да се полагат за кошерите. Мишо казва, че човек трябва да е много търпелив, тъй като първата печалба идва едва на третата година. Първите две години продукцията отива за подхранването на пчелите. Отделно от опасността пчелите да бъдат засегнати от паразит, който да ги унищожи, има и рутинна загубата на пчели вся-

„В България няма стикование между образователната система и пазара на труда“

ка зима. Неподходящото разполагане на пчелина също може да доведе до летален край на пчелните семейства без време. Ако зимата се окаже топла, това намалява допълнително добива на мед, защото пчелите са по-активни и голяма част от произведеното количество отива за подхранване. Тези трудности на занаята са причина пчеларите по принцип да пазят в тайна бизнеса си, особено когато са от един регион, защото „пазарът е малък, а и пашата намалява, когато се увеличат пчелините“, обяснява Мишо. Той обаче мисли по друг начин за конкуренцията. Според

него „хората трябва да си помагат, а хляб може да има за всички“. Със Спаска изпитват удоволствие от това да популяризират пчеларството. Правят книжки с практическа информация за гледането на пчели и ги разпространяват в региона. „Освен обучените

хора по проекта съм направил поне още трима души пчелари“, с гордост заявява Мишо. Един от тях е приятел на семейството, пътен полицай от Козлодуй, за когото прочитането на книжката за пчеларството се оказва повратен момент. Няколко дни по-късно Георги вече имал 11 кошера, а сега мечтата му е да ги увеличи до 150 и да се пенсионира.

Отделно сдружението търси всевъзможни варианти да посвещава в пчеларството млади хора, останали без работа. Разработват проект към Тръста за социална алтернатива (организация, работеща за преодоляване на бедността) и чрез него провеждат курс за обучението на 12 пчелари. На успешно завършилите петима сдружението помага с по 15 кошера и най-необходимите консумативи и материали. Други трима остават на работа в социалното предприятие в продължение на 6 месеца. Сега сдружението ще избере най-амбициозните от петимата новосъздадени пчелари, които ще насърчи да кандидатстват за средства по новата

□ „НАШИТЕ РОМИ НЕ СА РОМИ, ТЕ ВІНАГІ СА БІЛІ ІНТЕГРІРАНИ“, КАЗВА І НА ШЕГА, І НА СЕРІОЗНО СЧЕТОВОДИТЕЛЯТ ЛЕЛЯ ЗОРКА, КАТО ПО ТОЗИ НАЧИН, БЕЗ ДА ІСКА, ОБОБЩАВА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ДЕЙНОСТТА НА СДРУЖЕНИЕТО

Програма за развитие на селските райони и да създадат свои стопанства. С друга част от средствата от Тръста за социална алтернатива Спаска и Мишо купуват още 30 кошера и две дърводелски машини, с които планират да правят рамки и други необходими части за кошерите. Отделно по Националната програма за подкрепа на пчеларството получават финансиране за още 50 кошера.

Така социалното предприятие на „Нов път“, стартирало през 2010 г. с 50 кошера, вече притежава 138, започва ново производство на части за кошерите и междуременно помага на още няколко десетки хора от уязвимите социални групи да добият професия и да стартират собствен бизнес.

Спаска вярва, че най-полезното нещо, което прави сдружението, е, че дава възможност за работа на хора от социални групи, за които липсата на трудова заетост е основен проблем. Затова и казва, че не оставя неизползвана възможност в тази насока. В рамките на друг проект в партньорство с общините Бяла Слатина, Кнежа и Хайредин помагат на 55 души да придобият професионална квалификация по професиите социален асистент и офис сътрудник. „Дани не беше виждала

компютър, а сега е сътрудник при нас“, казва Спаска. Повечето партньорски организации също оставят на работа преминалите обучението офис сътрудници.

„Нов път“ подпомага хора и чрез сътрудничеството си с пловдивската фондация „Земята – източник на доходи“, осигуряваща средства на предприемчиви хора, които не могат да получат банкови кредити заради невъзможността да предложат гаранции. От „Нов път“ са избрали 7

предприемачи от област Враца, които са подкрепили със суми средно по около 2000 лв., за да развият дейност, от която ще изкарват прехраната си. Според условията на програмата средствата се връщат с оскъпяване от 6-7% годишно, което е добра възможност за дребни стопани, на които не им достига малка сума за бизнеса им, обяснява Спаска и дава пример с подпомогнатите от тях – овошар, на когото му трябвали пари за нова фреза, земеделец, който отглежда картофи и се нуждаел от нова водна помпа, двама пчелари, имащи нужда от нови кошери.

ПОДАРЪЦИ ЩЕ ИМА ЗА ВСИЧКИ ОТ СЪРЦЕ

„Нов път“ създава и „социален парк“ – ино-

вативна услуга, чрез която всеки жител на Хайредин може да получи комплексна услуга на „едно гише“ в офиса на сдружението. Няколко сътрудници на Спаска и Мишо предоставят на нуждаещите се всякакъв вид административна помощ при попълване на заявления, копиране на документи, търсене на информация в интернет. В социалния парк създават и клубове за възрастни, които осигуряват медицинска помощ, клубове по интереси и организиране на екскурзии. Спаска отбелязва, че в рамките на този проект е първото ѝ разочарование от непълната реализация на една от дейностите – мотивиране на младите майки да четат приказки на своите деца. Световната педагогическа практика показва, че това оказва много силно положително влияние върху психичното развитие на децата и върху овладяването на българския език. Затова в сдружението създават библиотека за детски книжки, купуват играчки и материали за моделиране и оцветяване, но майките от Хайредин не се възползват от възможността.

Идеята на Спаска за друг вид услуга на родители обаче успява да сработи. По проект по схемата за образователната интеграция на деца от малцинствата

сдружението прави Център за работа с родители в сградата на детска градина „Слънчице“ в Бяла Слатина, където осигурява приятни и полезни социални изживявания на родителите. „Освен децата и родителите се нуждаят от това да научат нещо, да пообщуват помежду си, да преживеят нещо различно от ежедневните им домакински задължения“, казва Спаска. Финансирането по проекта е приключило, а от „Нов път“ търсят възможност да продължат дейността.

Благодарителността е само още един нюанс в палитрата от дейности на организацията. С помощта на християнската хуманитарна организация Samaritan's Purse в навечерието на Коледа екипът на сдружението радва деца от по-бедните семейства с коледен подарък, който иначе няма да получат. Инициативата е позната под името „Рождествено дете“. За да участваш в проекта, трябва да имаш собствен принос от 30%. Всяка подаръчна кутия съдържа играчка, четка и паста за зъби, книжка, грешка, лакомство... „Ние участваме от четири години. Помагаме на най-бедните деца, тези, чиито родители никога не са им купували коледен подарък“, казва Мишо. И добавя: „Да видиш

□ МИШО: „НЕ ЗНАМ ДАЛИ МОЖЕШ ДА СИ ПРЕДСТАВИШ КАКВО Е ЗА ЕДИН РОМ, ЗА ЕДИН МЪЖ ДА ПУСНЕ ЖЕНА СИ НА РАБОТА ДА Я ВЗИМАТ СУТРИН С ОБЩИНСКА КОЛА И ДА Я ВРЪЩАТ СЛЕД ТРИ ДНИ. В НАЧАЛОТО СЪМ ВОДИЛ СТРАШНИ БОРБИ СЪС СЕБЕ СИ“

□ ЗА НЯКОИ ОТ ХОРАТА В РЕГИОНА ЕКИПЪТ НА „НОВ ПЪТ“ Е ЕДНОВРЕМЕННО РАБОТОДАТЕЛ, УЧИТЕЛ, ДОКТОР, ПАСТОР, ДЯДО КОЛЕДА...

как тези деца сграбчват кутиите и ги разкъсват и после - погледите им, като намерят лакомствата... А някои от тях получават обувки за пръв път в живота си... Изживяването е неопишуемо."

И ЗА КАПАК – БОРБА С ТУБЕРКУЛОЗАТА

Докато Спаска ни разказва за поредния проект, чрез който съвместно с община Враца изграждат Младежки център в помощ на деца в риск, Мишо се извинява, че трябва да напусне компанията ни, защото тръгва „на терен“.

От пет години сдружение-то е партньор на Министерството на здравеопазването по програма на Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария в ромската общност в област Враца. „Оказа се, че не е превенция, ами е чисто лечение“, казва Мишо и допълва (не сме сигурни дали на шега), че „е станал най-добрият по откриване на туберкулоза в България“. Работата на сдружението се състои в това да провежда информационни кампании в ромските махали за това как се предпазва от болестта, да правят тестове за ранна диагностика, да насочват и придружават онези, при които има симптоми на болестта, до Областния диспансер по пневмо-фтизиатрични заболявания

във Враца. „За целта хората попълват въпросник, а отговорите показват дали има симптоми на болестта. При наличие на такива ние ги придружаваме до болницата, където безплатно им се правят три вида изследвания“, обяснява Мишо. Има латентна туберкулоза, която се лекува медикаментозно в продължение на няколко месеца, през които сдружението има ангажимент да наблюдава болния.

При наличие на туберкулоза обаче болният се задържа за лечение за период от 3 до 6 месеца. Спаска и Мишо обясняват, че в ромските махали проблемът със заболяването е сериозен, защото то е силно заразно и често пламват огнища на заразата. „Ако открием болен, следва изследване на

най-близкия семеен кръг, а после и всички контактни, което в ромската общност разширява кръга госта“, разказва Спаска.

И така по този начин ведна история се вплитат производство на мед, работата с хора в неравностойно положение, осигуряване на работа за безработни, коледни подаръци за бедни деца, борба с туберкулоза...

ПО ПЪТЯ КЪМ ХРАМА

Спаска и Михаил са открити хора, от

50 000 км на година
навърта пчелното
семејство с
личните си коли
по пътищата на
Северозападна
България

онези, които могат да се шегуват, включително със себе си. Мишо признава, че трудно е успял да преодолее стереотипите, характерни за средата, в която е отраснал. „Не знам дали можеш да си представиш какво е за един ром, за един мъж да пусне жена си да работи, да я няма по няколко дни вкъщи, да я взимат сутрин с общинската кола и да я връщат след три дни. В началото съм водил страшни борби със себе си“, казва Мишо. „Защото, като се оженихме, бях свикнал да се слуша само моята дума. После нещата се промениха.“ И допълва, че въпреки трудните моменти за семейството със Спаска не могат един без друг. Взаимно се допълват, всеки действа в полето на своите възможности и сили и така нещата се получават. Спаска не спира да учи - педагогика във Врачанския филиал на Великотърновския университет, после магистратура по публична администрация в Софийския университет, а наскоро и втора - по финансово управление на публичния сектор. И още един щрих от автобиографията на Спаска – между другото наред с всички изброени активности 2-жа Петрова беше зам.-министър в Министерството на труда и социалната политика в последния служебен кабинет. Ресорът ѝ - социални политики и социално включване.

Мишо освен личните качества, които му помагат да успява, има дълбоки познания в различни сфери на животновъдството. Шегува се, че той винаги може да включи компютъра и да напише един проект, но тя неговата работа не може да свърши.

След четирисасовата ни среща със Спаска и Мишо си тръгваме с усещането, че новите пътища, които прокарат от „Нов път“ в тази затъмнена северозападна територия, на която като че ли всичко останало спи, са пътища към храм. Храм, в който витае вярата, че нещата просто могат да се случват. Стига да имаш сърце, упоритост и да намериш път. Може и нов. ■

БЛИЦ Спаска Петрова

ръководител проекти

НАЙ-ГОЛЯМОТО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ВЪВ ВАШАТА РАБОТА?

В личен план най-голямото предизвикателство за мен е да покажа, че една жена може да се справи с всякакви предизвикателства, стига да е уверена в себе си и да има подкрепата на близките си. В работата ми е да покажем, че социалното предприемачество е възможно в България.

ИМАЛО ЛИ Е МОМЕНТ, КОГАТО СТЕ ИСКАЛИ ДА СЕ ОТКАЖЕТЕ?

И онзи ден, и вчера, и днес. Скоро завършвам магистратура по финансово управление на публичния сектор и всеки път, като ми дойде в повече напрежението с проектите, казвам на леля Зорка: „Край с проектите. Отивам да работя в някоя банка, за да ми е спокойно.“ Тя, разбира се, не ми вярва

КОЕ ВИ ВДЪХНОВЯВА ДА ПРОДЪЛЖАВАТЕ?

Това, че нещата, по които работим, се случват.

АКО МОЖЕХТЕ ДА ПРОМЕНИТЕ ЕДНО НЕЩО В СФЕРАТА, В КОЯТО РАБОТИТЕ, КОЕ ЩЕШЕ ДА Е ТО?

Единственото нещо, което бих направила, е да накарам всички хора по света да бъдат малко повече отговорни.

ФОНДАЦИЯ "ОБЩЕСТВЕН ДАРИТЕЛСКИ ФОНД - ГАБРОВО"

СФЕРА НА ДЕЙНОСТ:
РАЗВИТИЕ НА МЕСТНО ДАРИТЕЛСТВО ПО МОДЕЛА „ОБЩЕСТВЕНА ФОНДАЦИЯ“

НАЧАЛО:
2002 г.

РЕГИОН:
област Габрово

WEB:
<http://odfgabrovo.org/>

За котките и хората

Или как по модела на обществените фондации един фонд успешно акумулира дарителски средства и ги пренасочва към проекти на други организации

Това не е история за една от хилядите български фондации. Дори не е и за една от стотиците успешни такива, които дерзаят - всяка със своята кауза, устав, управителен съвет, годишни отчети и останалите задължителни атрибути. Историята не е и за дарителство. Нито за прекрасни проекти, реализирани по волята на дарители. Това е история за енергията на едни хора, обединени от смисъла да дават нещо свое за нечия чужда идея и от уменията си да концентрират

гражданска добродетел. За човещи, които искат светът да е по-хубав и дават сърцето си за това. Това е история за първоначалното стъписване на Лена, за способността на Галина да вдъхновява хората, за волята на Николина да поддържа енергията на дарителството жива и за 6-годишната дъщеря на Ралица, която дава спестените си 20 лв., за да бъде оправен покривът на читалището. И съвсем накрая, но не и по важност, това е история за габровски котки, чиито опашки са

на местата си.

Митът за габровската нестеливост е време да бъде развенчан. Но не защото не е верен, а защото смисълът и контекстът са съвсем други. „Габровецът съвсем не е стиснат, както му се носи славата. Габровецът съумява да спестява пари, които после да дарява за смислени обществени каузи“, казва с усмивка, но напълно убедено, Николина Мускурова, председател на Управителния съвет (УС) на фондация „Обществен дарителски фонд - Габрово“. И тази история доказва думите ѝ.

Лена Енева, която през 2002 г. е секретар на община Габрово, още помни първоначалното си стъписване, когато в началото на 2002 г. в кабинета ѝ влизат представители на „Каунтърпарт интернешънъл“ – клон България (Counterpart International), и споделят идеята за създаване на Обществен дарителски фонд в Габрово. „Беше ми поднесена абсолютно професионално изградена идея, с изключително сериозни аргументи, със споделян външен опит. Стъписването ми дойде заради факта, че някой имаше смелостта да подеме нещо такова, при положение че голяма част от неправителствените организации бяха дискредитирани“, казва Лена и уточнява, че през 2001–2002 г. по справка на съда в Габрово били регистрирани повече от 100 неправителствени организации с всякакви идеи и каузи, но голяма част от тях завършили „ако не катастрофално, то доста неуспешно“.

Но не след дълго моделът „обществена фондация“ (или обществен фонд) намира адрес в Габрово.

МОДЕЛЪТ НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ ФОНДАЦИИ ПО СВЕТА И У НАС

Обществената фондация (на английски език community foundation, или фондация на

общността) обединява много индивидуални и корпоративни дарители и работи за развитието на конкретна географска област. Основната ѝ функция е да набира средства от частни дарители и да ги преразпределя като грантове (безвъзмездна финансова помощ) към граждански организации и неформални групи, работещи на местно ниво.

Американската неправителствена организация „Каунтърпарт интернешънъл“ чрез финансиране от Американската агенция за международно развитие подпомага създаването и развитието на обществени фондации в целия свят. В България пилотната Програма за обществени фондове и социални предприятия действа в периода септември 2001 - септември 2006 г., когато на територията на страната са създадени обществени фондации в 10 града, предимно малки и средни. Те продължават да работят и след края на програмата на „Каунтърпарт“ в България, само че развитието им вече се финансира от фондация „Чарлз Стюърт Мот“ и Тръста за гражданско общество в Централна и Източна Европа до края на юни 2009 г. А от юли 2009 г. до днес Програмата за развитие на обществените фондации в България се изпълнява от фондация „Работилница за граждански инициативи“ (ФРГИ), която в момента подкрепя такива организации в Благоевград, Бургас, Варна, Габрово, Лом, Русе, Сливен, Стара Загора, Чепеларе и Ямбол.

С годините моделът се утвърждава в по-големи градове, където има повече ресурси за местното дарителство, обяснява Моника Писанкянева, мениджър на програмата за обществени фондации във ФРГИ. Тези нестопански организации управляват средства, предоставени от дарители, и отпускат финансиране на граждански инициативи. Обединяват

гражданите, бизнеса и институциите за решаване на конкретни местни проблеми, като насочват дарителските средства в области като образование, здравеопазване и превенция на зависимости, работа с деца, младежи и други уязвими групи, екология.

За последните две години обществените фондации в България са набрали и разпределили около един милион лева частни дарителски средства в подкрепа на малки проекти. Всеки от финансираните проекти има високо социално измерение, защото освен вложените средства мобилизира и голям процент доброволен труд. А в Габрово, оказва се, социалното измерение е наистина високо.

Със заявената подкрепа на общината (което е задължително условие на „Каунтърпарт“ за старт на инициативата) през ноември 2002 г. в Габрово се учредява третата в България обществена фондация след тези в Чепеларе и Благоевград.

Първите стъпки са в популяризирането на идеята. Организирана е широка информационна кампания сред общественото изяви организации, представители на професионални сдружения, институциите в сферата на образованието, здравеопазването, бизнеса, като чрез фокус групи се идентифицират нуждите и разбиранията за работата на фонда. Магдалена Василева, председател на общинското училищно настоятелство и един от учредителите на фонда, споделя, че била изумена от представителството на тези съсловия по време на финалния обществен форум, който определя приоритетните теми за обществената фондация. „В заседателната зала на общината имаше повече от 100 души и в един момент дори се разрази битка кое съсловие да бъде представено по-силно в обществения дарителски фонд“, спомня

Габровци сами
определят къде да
отиват техните
пари и тази
прозрачност
печели
доверието им

си с гордост Магдалена. Общественият форум служи и за учредително събрание на фонда. Учредители стават 49 физически и 6 юридически лица, които събират тогава 780 лв.

Като резултат от обществената дискусия се подема и първата кампания на фонда. „Изборът на първа инициатива беше изключително важен, за да бъде спечелено доверието на обществеността и фондът да докаже, че може да решава обществени проблеми, уточнява Ралица Манолова, която след спечелен конкурс, в съревнование с 27 кандидати, става регионален координатор на програмата на „Каунтърпарт“, а по-късно и първият изпълнителен директор на обществения фонд.

А пилотният проект е повече от успешен. Габровци събират 60 000 лв. за ремонт на отделението по реанимация в областната болница „Д-р Тота Венкова“ - Габрово. Още толкова е т.нар. насрещно финансиране - според тогава действащите правила на Програмата за обществените фондове „Каунтърпарт“ удвоява сумата, набрана от дарения за определена инициатива.

Освен че 10 000 лв. от тази сума са събрани левче по левче от обществеността на Габрово, Ралица не помни друг случай, в който и четирите общини в областта - Трявна, Севлиево, Дряново и Габрово, да са били обединени от една цел и фирми от цялата област да даряват заедно за обща кауза.

„Това, че обществеността на Габрово имаше трибуна да сподели своите виждания за развитието на града по време на обществения форум, изигра огромна роля за бъдещето на фондацията“, смята Галина Банковска — един от учредителите на фондацията и пръв председател на УС. „Хората видяха, че това, което се създава, започва да работи по един

□ ДАРИТЕЛСКИТЕ КРЪГОВЕ
СЪБИРАТ ПОВЕЧЕ СРЕДСТВА,
ОТКОЛКОТО СА ЗАЯВЕНИ,
ЗАЩОТО СЛЕД СЪБИТИЕТО
ДАРИТЕЛИТЕ „ЗАРАЗЯВАТ“
ОЩЕ ХОРА ДА ПОМОГНАТ
ЗА БЛАГОРОДНИТЕ КАУЗИ

изключително прозрачен начин, с пълна яснота за това какви органи ще има, с какви проекти ще се занимава, как ще се управляват парите. Габровци разбраха, че те сами ще определят къде отиват техните, дарителските пари, и тази прозрачност спечели доверието им още в началото“, обяснява тя.

През следващите години колективният дарителски дух намира широко поле за изява. Ремонтите в болницата продължават с набрани средства от кампании на обществената фондация. Със 155 000 лв. е създаден Център за борба с раковите заболявания при жените и е ремонтирано основно отделението по хемодиализа. Успоредно с това обществената фондация осъществява регрантинг на средства към други неправителствени организации.

„Основното беше фондът да се заяви като организация, която не иска да бъде конкурент на останалите неправителствени организации в областта, а да подпомага тяхната дейност“, уточнява Ралица. Механизмът е следният: Най-наболелите, нерешени от институциите проблеми се дискутират на обществени обсъждания, организирани от фонда. Ако местна гражданска организация може да изпълни проект, с който да се намери решение, тя представя идеята си и дарителите биват поканени да станат част от процеса. Ако няма НПО с капацитет да изпълни проекта, той се поема от

обществения дарителски фонд.

ЩАСТЛИВИ БЕБЕТА

Пациентите, имали „късмета“ да се оздравят в някоя от областните болници в страната, вероятно имат представа от болнични условия, които трудно могат да се назоват цивилизовани, дори нормални. Прозорци, облепени с тиксо, и то във ВИП стаите, падаща от тавана мазилка и чупеща се маса за раждане, докато родилката и бебето са върху нея, обаче сигурно са реалности отвъд очакванията и на заклетите скептици.

Ситуацията в родилното отделение в многопрофилната болница „Д-р Тота Венкова“ в Габрово е изображение именно на подобна картина. „Бяхме изумени от видяното при едно от посещенията ни в родилното отделение. Дори и директорът на болницата осъзна, че трябва да спешни мерки“, спомня си Ралица. И точно в един от онези иронични съдбовни моменти, когато нещо се случва точно когато му е времето, при влизането в отделението на директора на болницата заедно с хора от обществения дарителски фонд, „за да види дали е чак толкова зле“, акушерка изскача от вратата и с тревога съобщава, че родилната маса се е счутила и родилката и бебето са паднали. И това съвсем не е единственият проблем. „Във ВИП стаите дограмата беше облепена с хартиено тиксо, защото духаше отвсякъде. В обикновените

□ ВЪВ ВСЕКИ ВТОРИ ГАБРОВСКИ ДОМ
ИМА ПОНЕ ЕДНО ДАРЧЕ - ГЛИНЕНА
МОНЕТА, НАРИСУВАНА ОТ ДЕЦА,
КОЯТО СЕ ВРЪЧВА НА ВСЕКИ ДАРИТЕЛ

стаи нямаше такъв лукс. Освен това бебешките легълца бяха толкова стари и напукани и целите бяха облепени с лейкопласт, защото бебетата си нараняваха ръчичките”, описва ситуацията Ралица. Колелото се завърта и общественият фонд и управлението на болницата предприемат редица подобрения. Кампанията „Дари легло” – за подмяна на бебешките креватчета, обаче се оказва изключително трудна. „Средствата за ремонт и за легълца бяха събрани бързо, но се оказва, че е невероятно трудно да купиш легло за по-малко от 1000 лв. Предлагането в България беше на изключително високи цени, много над себестойността им и не открихме подходящ вариант на приемлива цена”, обяснява Ралица. Обръща се към фирма - вносител на козметични продукти за бебета. Пише имейл, в който обрисова положението в родилното отделение и описва какво иска да се промени. Още на следващия ден ѝ се обаждат собственикът – българин, живеещ в Германия, и ѝ казва, че писмото ѝ го е спечелило с конкретиката на исканията и нуждите. „От фирмата ни свързаха с производители на детски легла от Чехия, които ни предложиха невероятната цена от 700 лв. за брой. Легълцата са модерни и функционални и не знам дали друга болница в България и до ден днешен разполага с такива”, разказва Ралица.

„В рамките на същата дарителска кампания е обособена и чисто нова стая за

изписване на бебета. „Практиката беше бебетата да се изписват, скрити от погледите на развълнуваните роднини, а първите им снимки бяха пред асансьора. Ние искахме да внесем тържественост в този момент, да има прекрасни спомени за семейството. С подкрепата на тогавашния директор направихме една уникална стая за изписване - изрисувана от доброволците на ИМКА, със стъклена стена, за да виждат близките ритуала по изписването. Така от 2007 г. роднините имат възможност да наблюдават целия ритуал, без да застрашават новороденото бебе”, разказва Ралица. Като благодарност към момичето от Национална априловска гимназия, водещо при изписването на стаята за изписване, директорът на болницата ѝ възлага да нарисува пано във фойето, за което младата художничка получава и първия си хонорар. Изображението „Майка и бебе” и сега краси областната болница и албумите на габровските бебета, родени там.

МОДЕЛЪТ ТИ НЕ Е КАТО МОДЕЛА МИ

Както при всеки опит даден модел да бъде пренесен механично от една територия на друга, без отчитане на спецификите, така и този на обществените фондации претърпява своите несполуки.

Габровските учредители разказват, че първоначалният ентусиазъм е попарен още на втората година, когато „Каунтърпарт” започва постепенно да намалява

дела на насрещното финансиране.

„Американските обществени фондации получават голямо финансиране от държавата и институциите. Много често насрещното финансиране идва също от институциите. Даренията, които се набират от граждани, са само 10% от общия бюджет”, обяснява Ралица. И не само в САЩ. Разказва за Чехия, където по време на работно посещение задава въпроса как тамошните фондации успяват да финансират толкова много проекти. Колегите ѝ казват, че правителството отделило 2 млн. евро, за да има т.нар. вечен капитал. Така инициативите се финансират от лихвите, а дарителството от граждани е само допълващо. Даряването се стимулира и чрез данъчно-законодателство, като в Чехия и в Полша физическите и юридическите лица могат да посочват в данъчната декларация за каква кауза да отиде част от данъка, казва Ралица.

В България с намаляването на процента насрещно финансиране намалява и ентусиазмът на дарителите. В годините от учредяването на фонда в Габрово до 2007 г. сумите на набраните средства годишно са около 200 000 лв., като половината от тях са от „Каунтърпарт”. „Стопроцентовото насрещно финансиране стимулираше хората да даряват повече. Още на следващата година обаче процентът започна да намалява и ние се оказвахме в изключително тежка ситуация, защото трябваше да обясним на хората, които искат да дарят, че вече нужните пари няма да бъдат удвоени”, разказва Ралица.

Когато в средата на 2006 г. „Каунтърпарт” - България, приключва програмата си за подкрепа на обществените фондации, трудностите стават и структурни. От 2007 г. фондът в Габрово работи без постоянен екип. Ралица е изпълнителен

„Направихме
уникална стая
за изписване
на новородени,
изрисувана от дете
от Априловската
гимназия”

директор до юли 2004 на трудов договор, след което още 3 години върши същата работа доброволно. Членовете на Управителния съвет, както и други съмишленици също работят на доброволни начала. После следват две години, в които фондацията няма никаква дейност, тъй като не успява да реструктурира управителните си органи.

Междувременно обществените фондации в България и вече бившият екип на „Каунтърпарт” – клон България, се опитват да намерят друг подкрепящ донор.

От средата на 2006 г. фондация „Чарлз Стюарт Мот” чрез Тръста за гражданско общество в Централна и Източна Европа подпомага обществените фондации до края на юни 2009 г. След това фондация „Работилница за граждански инициативи” (ФРГИ) също получава финансиране от фондация „Чарлз Стюарт Мот” в средата на 2009 г. и става следващата подкрепяща организация.

КАК СЕ ЧЕРТАЕ КРЪГ ОТ ДАРИТЕЛИ

Първоначално заложената схема цели да създаде култура на даряване и да стимулира хората да използват ефективно наличните местни ресурси. И въпреки трудностите и спада на първоначалния възторг все пак, изглежда, пилотната програма на „Каунтърпарт” успява да създаде навици в това отношение. Подновеният устрем на дарителството обаче трябва да изграде по нови правила. Фондът спира да реализира собствени проекти и се насочва изцяло към подкрепа на местни инициативи чрез регрантинг. Успява да създаде и вечен капитал от 17 000 лв. Според Михаела Стоянова, която е член на УС от 2009 г., истинският успех на дейността на фондацията през последните години идва с прилагането на модела „Дарителски кръг”. Той е въведен

□ ЧЕСТВАНИЯТА НА ШИПЧЕНСКИТЕ БОЕВЕ СЪБИРАТ НАЙ-ГОЛЕМИ СУМИ ОТ ДАРИТЕЛИ, И ТО БЕЗ НИКОЙ ДА ОСИГУРЯВА НАСРЕЩНО ФИНАНСИРАНЕ

в България от ФРГИ, която предоставя ноу-хау за неговото провеждане. Инициативата е вдъхновена от опита на Финансиращата мрежа във Великобритания (The Funding Network, UK), която от 2002 г. насам обединява индивидуални дарители за финансиране на проекти за социална промяна. „Финансовата криза ни подсказа, че индивидуалните срещи с дарителите вече не са толкова успешен модел. Именно дарителският кръг обедини дарителите и ги вдъхнови“, казва Михаела.

Това е среща на дарители, на която се представят идеи и каузи, за които членовете на дарителския кръг – в Габрово те са 40 - 50 души, събират средства. Срещите се организират, когато се натрупат поне 4–5 проекта, които да бъдат представени. Проектите са номинирани предварително от специална комисия, формирана от самите членове на кръга. Галина допълва, че процесът на предварителен подбор на проектите е много естествен, човешки. Всеки, който желае, се среща с някой от членовете на Управителния съвет и разказва за идеята си, като разговор между приятели. По време на дарителския кръг след кратко представяне на проектите дарителите публично обявяват своите дарения за всеки от тях. Набраните средства постъпват по сметка на фонда, който ги прехвърля като грантове

към организациите изпълнители.

От 2012 г., когато стартира прилагането на този подход, до момента в Габрово са проведени 5 дарителски кръга, по време на които са събрани над 100 000 лв., които след това ФРГИ удвоява (отново на принципа на насрещното финансиране). Парите отиват за въвеждане на интерактивно образование в детска градина, в училище и в образователен център за чуждоезиково обучение. Подкрепено е и провеждането на специализирано обучение на възрастни, изграждане на мултифункционално спортно игрище, организиране на спорни и културни прояви.

ВСИЧКО СТАВА ЗАРАДИ ХОРАТА

Всички сподвижници във фонда работят почти изцяло доброволно, през почивните дни или до късно вечер. „Семействата ни

понякога ни гледат накриво, но в същото време, когато се наложи – помагат“, казва Ралица.

Михаела усмивка си спомня как по време на една от кампаниите, в които събрали средства за закупуване на играчки в дванайсетте детски градини в община Габрово, съпругът ѝ

обикалял с учителките и избирал детски играчки. „Решихме да дадем по 100 лв. на всяка група в детските градини и учителките, които най-добре познават децата, сами да изберат играчките. А групите бяха 93. Няма да ви казвам как съпругът ми

с още 2-3 доброволци са обикаляли заедно с всички госпожи, за да им помогнат да превозят играчките“, смее се Михаела.

А когато 6-годишна дъщеря на Ралица без знанието на майка си дава всичките си спестени пари, за да бъде ремонтиран покривът на читалището, това, което Ралица прави в общественения фонд, придобива още по-голяма стойност. „През март 2013 г. ураганен вятър нанесе огромни щети на покрива на Народно читалище „Априлов – Палаузов“. Организирахме кампанията „Стар покрив за нов“, в която дарителите получаваха парченца от разрушения. В един момент видях как дъщеря ми пуска 20 лв. в касата и казва как иска покривът да бъде ремонтиран, защото в сградата е детският отдел на библиотеката. После ми обясни, че това са всичките ѝ спестяванията, но за нея е важно покривът да бъде оправен. Това, което ме зарадва най-много, беше, че инициативата беше изцяло нейна и тя имаше осъзнати причини да направи дарението“, разказва с гордост Ралица.

Докато ни разказват за делата си, в спомените на всеки от ентузиастите от общественения фонд изплуват подобни случки, в които през годините семействата им са давали своята лепта за идеята. И така тази история ни накарва да се замислим дали пък не е време митът за габровската „стиснатост“ да бъде развенчан. По време на тридневния престой в Габрово не видяхме котки с отрязани опашки, нито габровци, играещи хоро по терлици, за да чуват музиката от Севлиево, нито пък дами, клатещи наляво-надясно главите вместо ветрилата си, за да не си ги „хабят“. Видяхме усмихнати и ведри хора, обединени от хуманния смисъл на дарителството, устремени в желанието си да правят добро. Видяхме един американски модел, който работи в България въпреки значително по-трудните условия. Защото в крайна сметка всичко зависи от хората. Дори и дължината на котешките опашки. ■

БЛИЦ

Галина Банковска

първи председател на УС

Ралица Манолова

първи изпълнителен директор

НАЙ-ГОЛЯМОТО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ВЪВ ВАШАТА РАБОТА?

Галина: Да спечелим доверието на хората.

Ралица: Спечелване на доверие към нас.

ИМАЛО ЛИ Е МОМЕНТ, КОГАТО СТЕ ИСКАЛИ ДА СЕ ОТКАЖЕТЕ?

Галина: Не, никога.

Ралица: И да е имало такива моменти, те са били съвсем мимолетни, предизвикани от напрежение.

КОЕ ВИ ВДЪХНОВЯВА ДА ПРОДЪЛЖАВАТЕ?

Галина: Това е до някаква вътрешна същност на човека, може би и до потребност, до нагласа. То е като вдъхновение, което си стои вътре в теб и независимо какво правиш, го правиш от сърце.

Ралица: Удовлетворението от свършената работа и хората, с които я вършим. Подкрепата на съпруга ми.

АКО МОЖЕХТЕ ДА ПРОМЕНИТЕ ЕДНО НЕЩО В СФЕРАТА, В КОЯТО РАБОТИТЕ, КОЕ ЩЕШЕ ДА Е ТО?

Галина: Бих искала да имам такава власт и такава сила, че да накарам хората да се уважават и да ценят другите.

Ралица: Аз бих променила отношението към хората. Големият проблем на обществото ни е това, че човекът се приема като средство, а не като ценност.

ГРАЖДАНСКА ИНИЦИАТИВА „СПАСИ, ДАРИ НА...”

СФЕРА НА ДЕЙНОСТ:
НАБИРАНЕ НА СРЕДСТВА ЗА БОЛНИ ДЕЦА

НАЧАЛО:
2006 г.

РЕГИОН:
цялата страна

WEB:
www.save-darina.org

Спасение дебне отнякъде

Или как една гражданска инициатива без регистрация, лидер и заплащане вече девет години дарява надежда на тежко болни деца

Еми, Божидар, Юмер, Ани... И така до 59. Досега. На толкова болни деца са помогнали за девет години хората от неформалната организация „Спаси, дари на...”. Наричат ги „нашите деца” и помнят името и диагнозата на всяко поотделно. Нямаат усещането, че правят нещо изключително, а че помагат там, където държавата отсъства.

Гражданската инициатива „Спаси, дари на...” организира кампании в подкрепа на болни деца. Броят на помагачите във всяка отделна кампания за

събиране на средства е различен, но „ядрото” е съставено от 10 - 15 души, които са основните движещи сили. Дарителските кампании са организирани изцяло в интернет - чрез сайта <http://www.save-darina.org/>.

Когато през 2006 г. успяват за два месеца да съберат 300 000 евро в помощ на болната от левкемия Даринка, не си представят, че ще продължат с тази дейност. Въпреки успеха на кампанията 3-годишната Даринка починала. Но ако вярваме на източната мъдрост за

дуалистичната същност на света, за това, че във всяко добро има по мъничко зло и във всяко зло — частица добро, то тогава можем да допуснем, че тази тъжна случка е поставила началото на едно голямо добротворство.

ОТ „СПАСИ ДАРИНА” ДО „СПАСИ, ДАРИ НА...”

Всичко тръгва от един интернет форум, където участник пуска съобщение с молба за набиране на средства за болно дете. Дотогава сегашните инициатори на „Спаси, дари на...” не се познавали лично. Един за друг били само никове (nicknames), които разсъждавали по общи теми в анонимния форумен свят.

И така един ден през декември 2006 г. Щампа от Варна написва: „Дайте да видим какво можем да направим за това дете.” Сестричката на съученик на сина ѝ била тежко болна и се нуждаела от лечение в чужбина. За 3-годишната Даринка от Варна трябвало да бъдат събрани 300 000 евро, необходими за костномозъчна трансплантация в Израел. Тогава форумците нямали никакво понятие нито от набиране на средства, нито от болести и епикризи, не били чували и за Фонда за лечение на деца. Имали си взаимно доверие от годините, прекарани във форума. Вмятат, че по онова време форумите не били места за хейтърство и излизане на гняв, тъй като тогава достъп до компютър имали предимно интелигентни хора, които коментирали важни и интересни теми, а диалогът бил смислен и конструктивен.

„Като в детска приказка започнахме да мислим кой с какво може да помогне, за да се съберат парите за Даринка”, спомня си Йордан Петров. Обсъждали какво ли не, включително да продават тениски и бутилки с вино. Но бързо раз-

Хората от „Спаси, дари на...” никога не са се събирали всички заедно на едно място

бират, че набирането на такава сума за кратко време изисква да излязат извън тяхната територия в интернет. Следващата стъпка идва по инициатива на Мечо Кух (блогърът Пламен Петров), който създава сайта www.save-darina.org. Започват да разпространяват информацията и само за няколко дни заради огромния интерес сайтът се срива. Тогава доставчик на хостинг услуги поема за своя сметка трафика и така е и до днес. Постъпвали дарения от целия свят, а огромната сума била събрана само за два месеца.

След приключване на кампанията обаче идват нови и нови молби за помощ. Моралният въпрос как да се откаже помощ на други болни деца, след като веднъж са организирани успешна кампания, дава тласък на решението на екипа да се отдаде на проблемите на болните деца и техните родители. „Вече имаше доверие към нас и самите дарители питаха коя ще е следващата кампания, в която могат да помогнат”, разказва Деси Хурмузова. Така „Спаси Дарина” се превръща в „Спаси, дари на... Светльо, Гошко, Ивет, Наталия...”.

Без формален или неформален лидер, без графици или точно определени роли вече девет години екипът работи като перфектно смазана машина за добротворство. От „Спаси, дари на...” вярват, че даряването е най-ценният човешки порив, затова много държат имената на всеки дарител заедно с дарената сума да бъдат изписани в сайта им. С това се занимава Деси, която посвещава голяма част от времето си да пише текстовете за www.save-darina.org. „Изгладила съм и чиновническия стил в писането на официални писма до институциите”, шегува се Деси, като обяснява, че това също е голяма част от работата им. Иначе организирането на кампани-

□ ГОШКО СЕ СБОУВА С БАБА СИ И МАЛКАТА СИ СЕСТРИЧКА, ПРЕДИ ДА ЗАМИНЕ ЗА ОПЕРАЦИЯ В БОСТЪН, САЩ

ите става с приноса на всеки, който има възможност да се включи - един се заема с търсене на клиники, друг - с административните подробности, трети пише текстове и разпространява информацията, четвърти дава напътствия на родителите...

Освен времето и усилията им разходите, свързани с кампаниите, също са изцяло за тяхна сметка - поддръжката на сайта, телефонните разговори, срещите с лекари и дарители, а отделно и участията им в работни групи и обществени съвети. Така на практика една шепа хора с големи сърца и силна гражданска позиция се опитват да помагат на всеки от участниците в общата картина на лечението на деца.

И успяват, както съвсем ясно личи от многобройните благодарности, споделени на сайта им. А и от числата, които

също са показателни - над 4.5 млн. лв., събрани в помощ на 59 деца.

Деца на „Спаси, дари на..." досега са 59, но кампаниите са над 80, защото заради развитието на болестта при някои хлапета са необходими по няколко акции, обяснява екипът. А

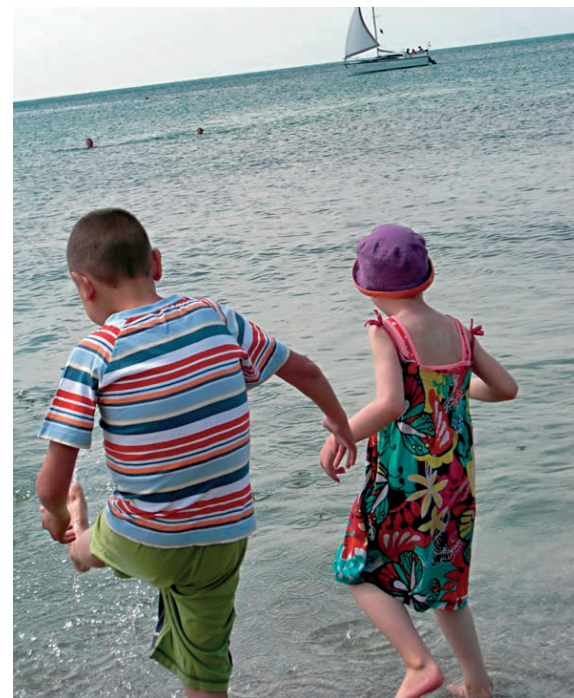
друг път нещата се случват само за няколко часа. Такъв бил случаят със Силвичка, както я наричат от организацията. „След като пуснахме съобщение на сайта, ни поканиха в БНР да разкажем за случая", спомня си Йордан. Бизнесмен чул интервюто и ги потърсил още същия ден. След като

се уверил, че кампанията е легитимна, превел 14 000 лв. на сметката на Силвия и средствата за лечението ѝ били събрани за ден и половина.

От „Спаси, дари на..." казват, че има ужасно много хора с добри сърца. Често дори се случвало да им се обаждат, без да

„Най-ценната награда са усмивките и искрите в очите на оздравелите деца и техните родители"

□ ГОШКО СЛЕД ЗАВРЪЩАНЕТО СИ ОТ САЩ - ЗАЕДНО С БИБИ НА ПОЧИВКА В ПЕТЗВЕЗДЕН ХОТЕЛ, КОЙТО ВСЯКА ГОДИНА ДАРЯВА НЯКОЛКО ДНИ ПОЧИВКА НА ДЕЦАТА ОТ „СПАСИ, ДАРИ НА..."

имат нещо конкретно предвид, просто подтикнати от желание да направят добро. Обясняват, че когато на сайта няма активни кампани, екипът насочва дарителите към банковата сметка на Фонда за лечение на деца, чиято задача е да осигурява държавни средства на деца, които не могат да бъдат лекувани в България.

БИТКИ НА НЯКОЛКО ФРОНТА

Със създаването на „Спаси, дари на..." като общност между дарители и родители идва и осъзнаването, че щом толкова родители на болни деца имат нужда от помощ за събиране на огромни суми, значи нещо в системата не е наред.

Осъзнаването на този факт води екипа към първата борба с държавната машина и в частност - с Център „Фонд за лечение на деца". Първите атаки на участниците в гражданската инициатива са персонално срещу то-

гавашния директор, който по думите им действал според собствени правила. После разбират, че проблемът е много по-дълбок от своеволията на една личност. Започват да изпращат писма, на които в началото не получават отговори. Резултатна се оказва втората атака - подават сигнал до Сметната палата за извършване на проверка на фонда и след установяването на редица злоупотреби директорът е принуден да подаде оставка.

През 2009 г. са поканени да участват в работната група за написването на нов правилник за работа на Фонда за лечение на деца. Деси разказва, че преди това дейността на фонда била урегулирана от документ, в който липсвали срокове и отговорности, а процедурите за изпращане на деца за лечение били разпокъсани, с много административна тежест. Деси и останалите, въввлечени в работата по новия правилник, разписали алгоритъма максимално опростено

□ ЧАСТ ОТ ЕКИПА С ЧАСТ ОТ „ТЕХНИТЕ“ ДЕЦА

– „от подаването на заявлението за подкрепа до изпращането на детето на летището – всичко се случва във фонда“, обяснява тя. Споделя, че в момента институцията работи добре, макар да не липсват стресовите ситуации.

Деси определя като голям успех факта, че в обществения съвет към фонда, в който е и тя, влизат експерти, представители на граждански организации и медии. С участието на независими членове на съвета е преодолян конфликтът на интереси, съществувал преди, когато експертите, които давали становище дали едно дете отговаря на критериите за получаване на средства, били и членове на обществения съвет. „Сега структурата се превърна в реално работещ орган, тъй като въпреки отрицателното становище на експертите общественият съвет има свободата да изпрати дете за лечение в чужбина при наличието на достатъчно условия според критериите“, обяснява Деси. Другият голям плюс по думите ѝ е, че този орган има право да взема решения по финансови въпроси, докато при други обществени съвети такава възмож-

„Родителите на излекувани деца са най-ценните съветници на родителите на болни деца“

ност липсва.

Според хората от „Спаси, дари на...“ държавата има достатъчен ресурс да осигурява тя средства за лечението на болните. „Проблемите това да не се случва и да има нужда от организации като нашата са два – кражбите на публични средства и неефективната организация на работа“, казва Йордан. Решението според него е първо да се спрат потоците на парите, които изтичат не по предназначение, и след това системата да се организира така, че да работи ефективно.

Подобна е административната недомислица, която са взели под прицел в момента хората от екипа. Актуалната им битка е свързана със схема, по която според тях се източва публичен ресурс от Фонда за лечение на деца. В момента НЗОК плаща клиничната пътека за операциите, но медицинските изделия, необходими за интервенциите, се купуват от фонда. Проблемът идва оттам, че много често медицинските фирми, от които фондът купува, злоупотребяват, завишавайки цените два-три пъти, пояснява Йордан.

Решението според него и хората от екипа е медицинските изделия да бъдат поемани от здравната каса, тъй като тя има капацитета да следи дали цените са правилни.

ЗА ИЗМАМНИЦИТЕ И КАК ДА СЕ ПРЕДПАЗИМ

Освен че организират благотворителни кампании и се мъчат стъпка по стъпка да променят средата, в която работят, от „Спаси, дари на...“ много често предпазват близките на болни деца от измами. Когато родителни на болно дете видят надежда в някакъв вид лечение, рациото много често изчезва и тогава хората са склонни да дадат кредит на доверие на шарлатани, разказва Веселина Георгиева от екипа. Нерядък е примерът на хора с болести на централната нервна система (ЦНС), които стават жертва на мошеници. В България и ЕС от 2008 г. е забранено вливането на собствени стволови клетки като метод за лечение на заболявания на централната нервна система, обяснява Веси. Според здравните власти трансплантацията на стволови клетки е утвърдена в клиничната практика в областта на онкологията, но останалите области на прилагане са в ранен експериментален стадий. Няма

доказателства за ефективност на този лечебен метод при заболяванията на ЦНС, затова тези операции в България са спрени. Тук обаче сред страдащи от детска церебрална парализа е широко разпространявана информацията за извършване на такъв вид операции в клиника в Москва. В търсене на „бялата лястовица“ хората се хващат на измамата, че това ще излекува близките им, казва Йордан.

За да предпазят хората от подобни измами, а и за да ги подкрепят в тежкия им път, на сайта са публикувани практически съвети към родители на болни деца – кои институции да потърсят, откъде да се информират, на какво трябва да са готови, ако решат да подемат дарителска кампания, какво не трябва да си позволяват. От „Спаси, дари на...“ всячески насърчават и контактите между родители на излекувани и на болни деца, защото практиката им е показала, че те са най-добрите съветници. Като свой успех отчитат факта, че общността, която са създали, си сътрудничи винаги. Родители на излекувани деца дават съвети и информация, а ако са останали неизхарчени пари от кампанията, винаги ги пренасочват към други нуждаещи се от лечение.

□ БЛИЗНАЦИТЕ ЖОРКО И ВАЛЪО ОТНОВО ЧУВАТ ЗВУЦИТЕ ОКОЛО ТЯХ, СЛЕД КАТО КАМПАНИЯ НА "СПАСИ, ДАРИ НА..." ОСИГУРЯВА СРЕДСТВА ЗА ЗАКУПУВАНЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ ИМ РЕЧЕВИ ПРОЦЕСОРИ

На www.save-darina.org има и секция със съвети към дарителите. Хората от екипа казват, че огромният брой опити за измама, на които се натъкват постоянно в работата си, ги стимулира всячески да опитват да им противодействат и да призовават към дарителския акт да се подхожда с отговорност и внимание. Неведнъж са подавал сигнали в полицията за измамни дарителски акции, обявявали са на сайта си злонамерените и фалшивите случаи на зов за помощ. Казват, че заради тези си действия са получавали заплахи по телефона, но споделят, че не ги е страх, защото вярват, че само от нас

„Мечтата ни е един ден да спрем, защото от дейността ни няма да има нужда“

като общество зависи опитите за измама да останат неуспешни. „Основният съвет, който даваме на всички дарители и повтаряме при всяка възможност, е: никога не давайте пари на ръка“, казва Йордан. Осъзнава, че понякога е трудно човек да устои на подаваните на улицата картички, но е категоричен, че във всеки случай, когато молител ни иска по-лево или два за картичка или билетче, става дума за спекулация. Разяснява, че измамните до 2 лв. се считат за нищож-

ни и не се преследват от българското законодателство, затова най-често и мащабно фалшивите нуждаещи се искат именно по толкова. „Даренията навсякъде в цивилизования свят се извършват по банков път и това е легалният начин да помогнете – като преведете пари по банкова сметка или с SMS чрез платформата за дарения DMS“, допълва Веси. Предупреждават също за много фалшиви кампании във фейсбук и въобще с всички средства апелират дарителите да проверяват кампаниите, на които искат да помогнат. Освен съвети как да го правят в секцията за дарители са описани и данъчните облекчения според българското законодателство.

Казват още, че броят на хората, които искат да помагат реално, е много по-голям от тези, които пристъпват към действие. „Хората трябва да имат търпение. Много от тях са обладани от порив да направят нещо добро, но при досега с първата административна пречка се отказват“, казва Йордан и допълва, че въпреки всичко е оптимист, защото знае, че за някои процеси в об-

ществото просто се изисква повече време.

ществото просто се изисква повече време.

ИЗВЪН ОФИЦИАЛНИТЕ ФОРМИ

Съществуват голям брой неформални организации и за техните каузи с години работят хора на доброволен принцип - без заплати, без бонуси, без да взимат каквото и да било в замяна. В един момент обаче за много от тези формирания официална регистрация става необходимост по идентична причина – финансирането по проекти, за което могат да кандидатстват само регистрирани официално граждански организации. Но от гражданската инициатива „Спаси, дари на...“ отговарят категорично „не“ на въпроса дали някога са мислили да регистрират фондация или сдружение, така че да официализират дейността си и да имат шанс за привличане на финансов ресурс, който да им помогне да правят добро в още по-големи мащаби. Работата им всъщност е живо доказателство, че е възможно да правиш добро, без да влизаш в официална форма.

Освен заради загубата на време за административни формалности като причина изтъкват, че не желаят по никакъв начин през тях да минават пари. „Искаме да бъдем само посредник, който прави процеса на даряване на средства за децата прозрачен“, обясняват инициаторите.

И така без официална форма, без пари за времето и усилията си, без да очакват нещо в замяна, с дейността си „Спаси, дари на...“ спасяват не само болни деца. Спасяват родители им, когато държавата е абдикирала от задължението си да осигури здраве на всяко дете. И въпреки че са толкова въввлечени и успешни в това, което правят, казват, че всъщност най-голямата им мечта е един ден да спрат. Но не заради друго, а просто защото от дейността им няма да има нужда. ■

БЛИЦ

Екипът на „Спаси, дари на...“

НАЙ-ГОЛЯМОТО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ВЪВ ВАШАТА РАБОТА?

Битката с времето и да успеем да помогнем въпреки държавата. Да оправдаем и запазим дарителското доверие.

ИМАЛО ЛИ Е МОМЕНТ, КОГАТО СТЕ ИСКАЛИ ДА СЕ ОТКАЖЕТЕ?

Някои са имали такива моменти, други – не. Някои се отказваха, други продължаваме.

КОЕ ВИ ВДЪХНОВЯВА ДА ПРОДЪЛЖАВАТЕ?

Децата и екипът. Невероятното чувство за общност и смисъл.

АКО МОЖЕХТЕ ДА ПРОМЕНИТЕ ЕДНО НЕЩО В СФЕРАТА, В КОЯТО РАБОТИТЕ, КОЕ ЩЕШЕ ДА Е ТО?

Държавата в частта ѝ детско здравеопазване и персоната „чиновник“ като цяло.

ФОНДАЦИЯ TIMEHEROES („ГЕРОИ НА ВРЕМЕТО“)

СФЕРА НА ДЕЙНОСТ:
РАЗВИТИЕ НА ДОБРОВОЛЧЕСТВОТО

НАЧАЛО:
2012 г.

РЕГИОН:
Цялата страна

WEB:
<https://timeheroes.org/>

Тази мисия ти носи **3 точки**.
[Повече за точките.](#)

Приключила мисия

32
героя ще участват

427 Likes 0 Tweets

Помогни на деца бежанци да учат уроците си

Информация Новини Въпроси 6 Разкази

Време за герои

Или как една онлайн платформа осигурява така необходимата среща на хора, които искат да помагат, и на каузи, които имат нужда от подкрепа

Да подържиш ръката на незрящ и да му „покажеш“ частица от обозримия свят, който за тебе е даденост. Да подариш тейфтерче и молив на дете, което не е имало късмета да има майка. Да сготвиш яхния в кухня за бедни или да почистиш някой природен парк. Да станеш ментор на младеж, на когото няма кой да му покаже посоката. Такива и още стотици други „мисии“ могат да бъдат открити на <https://TimeHeroes.org/> - един URL адрес, който свързва добротърсещи и добродяващи.

Онлайн платформата TimeHeroes

дава смисъл извън егоцентричната парадигма. Това е уебсайт, който среща две общности, имащи нужда една от друга – граждански организации, търсещи доброволци, и хора, които имат желание и възможност да дарят времето и усилията си за смислени каузи.

ПОСЛЕДНИ ПО ДАВАНЕ

Допреди появата на TimeHeroes в началото на 2012 г. в България липсва място, което да среща хора, искащи да помагат, и каузи, които имат нужда от подкрепа. Фактическият старт на платформата

<https://TimeHeroes.org/> е могава, но идеята се ражда още през 2007 г. По онова време Яна Бюрер Тавание - като журналист във в. "Капитал", попада на статистика на Евробарометър за доброволчеството, която отрежда последното място на България от страните в Европейския съюз. За Яна това е учудващо. Не може да повярва, че едва под 10% от българите някога са се занимавали с доброволческа дейност при среден дял за ЕС около 25%. „Сигурно заради факта, че бях редактор на отдел „Общество“ и пишех по социални теми, моята представа съвсем не отговаряше на тази статистика. Приятели постоянно ме питаха за организации, в които могат да осмислят свободното си време, като доброволстват“, разказва Яна. Това я кара да мисли, че енергията на доброволчеството я има, просто трудно се материализира заради външни обстоятелства. Прави извод, че всъщност причината за мястото на България на опашката на доброволчеството е не в това, че на хората не им пука и не искат да помагат, а защото им е трудно да намерят на кого и как да помогнат.

„По онова време, ако искаш да доброволстваш, трябваше или да имаш познат, когото да попиташ, или да обиколиш сайтовете на 50 неправителствени организации, да разгледаш дали случайно някой не е пуснал обява за доброволци и да кандидатстваш, разказва Яна, а не всеки е готов да извърви този дълъг и тромав процес.“

След като през 2008 г. напуска „Капитал“ и продължава кариерата си като журналист на свободна практика, Яна намира време да помисли и за идеята си да създаде хъб, събиращ на едно място всички доброволчески инициативи в България. Прави дълго и задълбочено проучване на световния опит в работата на подобни платформи.

„Дарявайки труда си, даваш част от най-ценния си ресурс – ограниченото време, което имаш на тази земя“

Идеята ѝ преминава през различни трансформации, докато в крайна сметка щастливата, а може би и телепатична случайност да срещне хора, които мислят точно като нея, дава живот на замисъла. Буквално няколко срещи с Алек Андреев, Павел Кунчев и Момчил Розелов са достатъчни, за да се стигне до учредяването на фондация „Герои на времето“ през есента на 2011 г. „Четирима души, които са мислили за едно и също нещо и които разполагат с ресурси, време и умения да случат тази платформа, без да е необходимо външно финансиране“, е краткото обяснение на Яна за наличностите в началото. Знанията и уменията им по IT, маркетинг и PR, както и установените контакти с организации им дават основата да мислят, че могат да създадат и поддържат платформата, без значение дали някога ще успеят да намерят пари.

Все пак трудности има. Обусловени са от външни фактори. Заради липсата на опит в ползването на подобна платформа в България и „тясното“ разбиране за доброволчеството като за „черна работа, която някой може да свърши в офиса ти“, голяма част от гражданските организации, през които екипът първоначално представя идеята, трудно осъзнават евентуалната полза за себе си. Срещали се два типа отговори – „не се занимаваме с доброволци, защото това е губене на време, а докато обучим човек, можем сами да си свършим работата“, или „да, супер идея, обаче ние не работим с доброволци, но ако решим някога, ще се обадим“. Събирането на първите 10 мисии за платформата „коства“ на екипа около 50 срещи.

При все това след трудното начало идва стремглаво развитие. След като през януари 2012 г. <https://TimeHeroes.org/> е официално представен на Годишната конференция TEDxBG пред публика от 700

□ БЕЗ ОФИС И РАБОТНО ВРЕМЕ, НО С ВИЗИЯ, ПРЕДПРИЕМЧИВОСТ И ЩИПКА СМЯХ. ОТ ЛЯВО НА ДЯСНО: АЛЕК, БИСТРА, АНТОН, ЯНА, ПАВЕЛ

души, които можели да се включат в първите 10 доброволчески инициативи чрез платформата по време на доброволческия ден след конференцията, ентусиазмът се покачил до неочаквани нива.

„В следващите няколко дни и месеци нашите очаквания бяха пометени от реалността. В позитивния смисъл“, казва с усмивка Яна. Добавя, че без да са изхарчили и стотинка за реклама, само по метода „от уста на уста“, през първата година развитието им е внушително и бързо. Лавинообразно нарастват както желаещите да доброволстват, така и броят на организациите, участващи със свои мисии в платформата.

Днес, три години по-късно, включването на мисии в сайта е с обратен алгоритъм. „Докато преди статистиката сочеше, че само 10% от организациите включваха мисиите си по своя собствена инициатива, а останалите бяха в резултат на срещи и проактивна работа на екипа, сега 90-процентната активност е от страна на организациите“, казва Яна.

ГЕРОЙСТВАНЕ ЧРЕЗ ВРЕМЕТО

Смисълът, вложен в името TimeHeroes

(от англ. time – време, и hero - герой), може да има няколко интерпретации, обяснява Яна. Дали си герой на времето, в което живееш, или геройстваш, дарявайки най-ценното, което имаш на тази земя – времето си, е все едно. Важното е, че интересът към доброволчеството е значителен. Числата са ярка обосновка на казаното – 700 мисии, иницирани от 430 организатори, и близо 24 000 „геройства“ на над 70 места в страната

Да, за хората от TimeHeroes това са истински геройства. Екипът просто вярва, че всеки, който дарява времето си за някоя кауза, е герой. „Защото, разбира се, че даряването на пари на човек в нужда има огромен смисъл, но да дариш

труда си е малко по-трудно и по-ангажиращо, защото ти даваш част от най-ценния си ресурс – ограниченото време, което имаш на тази земя. И именно това те прави герой в нашите очи“, казва Яна.

Обяснява, че всяка мисия има различни изисквания към доброволците си – някои изискват специфични умения, други не, трети са подходящи и за деца, но няма по-важни и по-малко важни каузи. „Всяка мисия е най-важна за някого, ще помогне

на някого, а хората и каузите за мен са еднакво важни“, казва Яна.

Разбира се, не всеки зов за събиране на доброволци може да намери място на платформата. „За да публикуваш мисия при нас, тя трябва да отговаря на определени изисквания“, казва Яна и пояснява, че е необходимо мисията да е в очевидна подкрепа на кауза (а не предимно в подкрепа на личност или на компания например) и да има ясни гаранции за случването ѝ. Организаторите трябва да бъдат в постоянна връзка с екипа на TimeHeroes и да предоставят информация за това как е протекла мисията – колко хора са дошли, какво е свършено, дали целта е постигната.

В TimeHeroes не могат да попаднат мисии, организирани от политически партии или формирания, мисии, които търсят участници за фламбове, мисии за парти-та без съпътстваща културна програма, които имат нужда от помощен персонал. Организациите също не могат да събират доброволци „по принцип“, а само за конкретни предстоящи инициативи.

Сайтът има амбиции за международно развитие, включително в Афганистан и Аржентина

„През TimeHeroes не се набират финансови средства, помагаме на личности и организации да намират хора, които ги подкрепят със своето време, труд или вещи“, обяснява Яна.

Мисии могат да организират не само регистрирани неправителствени организации. „Граждани или неформални групи също могат да търсят доброволци чрез TimeHeroes, което се случва все по-често и ние го насърчаваме“, казва Яна. Обяснява, че ако си активен гражданин и имаш идея как да подобриш средата, няма нужда да

регистрираш организация. По думите ѝ една от най-популярните инициативи е именно на гражданин на име Благовест Белчев, който организира разходки за незрящи, първоначално в Южния парк, после и на Витоша. „Благодарение на инициативата на този човек десетки хора подаряваха времето си и общуваха с незрящи от един дом в София, който иначе те не напускат“, разказва Яна.

Друга кауза, която привлича страшно много доброволци, е тази на Khan Academy

□ ДОБРОВОЛЦИ В МИСИЯТА „ПОДКРЕПИ ВЪЗСТАНОВЯВАНЕТО НА ПЕРНИК“ ПОМАГАТ ЗА РЕМОНТ НА ПОСТРАДАЛИ КЪЩИ ОТ ЗЕМЕТРЕСЕНИЕТО ПРЕЗ 2012 Г.

– международна инициатива, в която по интересен и завладяващ начин се представя учебното съдържание с помощта на видеоуроци. Идеята е на децата да им е интересно и да разбират това, което учат. На родна територия мисията търси доброволци за превода на онлайн уроците от английски. В превода и озвучаването на уроците се включват повече от 400 доброволци, разказва екипът.

Още по-голяма концентрация на доброволци за много кратко време предизвиква мисията „Прочети история на незрящ“, организирана от Съюза на слепите в София. За по-малко от месец се включват 649 доброволци, които подаряват аудиофайл с разказ, стихотворение или роман, които сами са прочели на глас и записали.

ЗАЕДНО МОЖЕМ ПОВЕЧЕ

В платформата за доброволчество има регистрирани над 15 хиляди доброволци. За да са напълно коректни, от TimeHeroes казват, че те нямат информация дали всяко натискане на бутона „Ще участвам“ води до съответното действие наяве и колко от заявिलите участие наистина го правят. При все това близо 100% положителната обратна връзка от организаторите на мисиите им дава основание да вярват, че намеренията на хората, поне в огромната част от случаите, се материализират.

„Съществуването на TimeHeroes се осмисля не от числата, а именно от това – от случаите, когато организация, осъществила мисията си, ни се обади и ни каже „благодаря ви, дойдоха много хора да помогнат и всички бяха страхотни“, казва Яна.

А зад това „благодаря ви“ стои работата на един ентузиазизиран тим, движещ платформата. Личната мотивация е важен елемент за успеха им, особено като се има предвид, че повече от година след

„Няма по-важни
и по-малко важни
каузи. Всяка мисия
е най-важна
за някого”

□ „ПОРТРЕТ РАБОТИЛНИЦА ЗА ДЕЦА“ - МИСИЯ, В КОЯТО ДЕЦА НА БЕЖАНЦИ И НА ТЕРДХЪРИ СЕ ЗАПОЗНАВАТ И ОБЩУВАТ ЧРЕЗ ТВОРЧЕСКА ИГРА, РИСУВАЙКИ ПОРТРЕТИ ПОД МЕНТОРСТВОТО НА АРТИСТИ

старта на платформата екипът работи без каквото и да е заплащане за усилията си. След това печелят финансиране от фондация „Америка за България“, което позволява платформата да се развие. Яна и компания са непреодолимо зареждащи младежи, които работят по модерния и все по-налагащ се начин за хората със свободни професии – без офис и без уста-

ажни
ажни
мисия
на
о"

новено работно време. Съби-
рат се два пъти седмично в
тихо заведение в София, къ-
дето планират задачите си,
и после всеки работи както
и когато иска и може. Освен
учредителите на фондация-
та, които са Яна, Алек, Павел
и Момчил (който от няколко години не
извършва оперативна дейност), в екипа
е и Бистра Иванова. Тя е с тях, макар и
не физически, още от първите дни на
дейността им. „По собствена иници-
атива и без да се познаваме лично, още
от началото Бистра ни беше страшно

полезна, защото проучваше кои организации имат нужда от подкрепа при търсенето на доброволци и ни пращаше мейли с тази информация почти всеки ден”, раз-

казва Яна. Това е и причината, след като печелят първия си грант, Бистра да е първият официално назначен човек в екунa. Освен в TimeHeroes Бистра е дъизател в екунa на „Мулти култи“ (<http://multikulti.bg/>) - неправителствена организация, която от 2010 г. работи за интеграцията и постигането на равноправие на гражданите на Европейския съюз и на трети страни, бежанци и етнически малцинства в България.

Въобще всички са заети с по няколко

За постигане
на дългосрочна
устойчивост
платформата
обмисля платени
услуги за бизнеса

проекта. Антон Стойчев, който заедно с Алек се грижи за развитието на TimeHeroes в IT частта, е двигател на „Общество.бг“ (<http://www.obshtestvo.bg>) – група независими IT специалисти, създатели на електронни инструменти и дигитални приложения, които улесняват достъпа на гражданите до публична информация и услуги. Павел (който е и маркетинг консултант и заедно с Яна развива международната FineActs.co) отговаря за популяризацията на платформата и заедно с Бистра осигуряват актуалното съдържание и комуникацията с организациите. Наталия Желязкова е счетоводителят на фондацията, а отскоро има допълнителни функции – да осъществява връзка с компании, с които от TimeHeroes планират бъдещи инициативи. Яна наблюдава и координира цялостно работата по проектите на фондацията. Напоследък тя и екипът участват дейно и в писането и обсъждането на проекта на Закон за доброволчеството. Освен това Яна проучва и води преговори с потенциални партньори от балкански и източноевропейски страни, където да разкрийт клонове на платформата си. „Първите няколко подразделения ще бъдат имплементирани още тази година“, казва Яна и пояснява, че партньорствата им с организациите в чужбина ще са нещо като франчайз, но не

точно, защото всичко ще се случва на сайта на TimeHeroes. Те ще предлагат опита си и механизма, по който се движи платформата, а чуждестранните партньори ще пълнят сайта с актуална за съответната държава информация. За техническата поддръжка и предоставеното им ноу-хау

партньорите ще плащат месечна такса. „За да можем да се развиваме бързо, партньорствата ни ще са либерални, а управлението ще е децентрализирано. Силата на нашата идея е, че е добре раз-

Измери го в timeheroes.org – платформата, която свързва хората, които искат да помагат, с онзи, който имат нужда от подкрепа. Да станеш доброволец вече е лесно. Дари време, станеш нечий герой.

КАКТО ПОДОБАВА - ДОБРОВОЛЦИ УЧАТВАТ В РЕКЛАМНАТА КАМПАНИЯ НА TIMEHEROES

работен механизъм, който работи на местно ниво с локално съдържание – а не на английски език, със съдържание за цяла Европа например. Последният тип платформи са добри за "експати", не за местно население. Идеята е, ако си от Сърбия, като влезеш на TimeHeroes.org/rs (примерен домейн), да видиш информация на твоя език със съдържание от твоята държава", обяснява Яна, допълвайки, че екипът има изключително големи амбиции за разпространение дори в далечни дестинации като Афганистан и Аржентина, където вече имат първоначални разговори с партньори.

На местно ниво TimeHeroes също

има амбициозни планове. Един от проектите, финансиран от Програмата за подкрепа на НПО в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство (ФМ на ЕИП), е свързан с развиване на младежкото доброволчество и създаване на доброволчески клубове в училища от София, Пловдив, Варна, Бургас, Велико Търново и Благоевград. Идеята е да вдъхновят и да напътстват млади хора, които да започнат да мислят в насока на това да даряват времето и усилията си за смислени каузи. TimeHeroes създават също наръчник за работа с доброволци.

С финансовата подкрепа на междуна-

родни донори като фондация „Америка за България“, фондация „Чарлз Стюарт Мот“ и Програмата за подкрепа на НПО в България по ФМ на ЕИП и с много доброволен труд от TimeHeroes успяват да вървят напред, чертаейки планове за развитие. За постигане на дългосрочна устойчивост на тяхната дейност планират предлагането на платени услуги, най-вече на бизнеса. „Връзката ни с корпоративната социална отговорност (CSR) на компаниите е най-органична, затова сме се насочили към идеята в бъдеще да предлагаме платени услуги, които ще осмислят CSR стратегиите на бизнеса. Имали сме множество запитвания от компании за обучения на служителите им на тема доброволчество или за организация на тимбилдунги под формата на доброволчески инициативи, но към момента поради липса на капацитет не можем да се отзовем“, казва Яна.

В най-скоро време TimeHeroes ще стартира и микрофонд, който ще набира средства за малки проекти на други организации. „Например искаш да организираш почистване, но ти трябвават 100 лв. за чували и ръкавици или са ти необходими пари за горивото, за да закараш доброволците до мястото, където организираш кампанията. Фондът, който учредяваме, ще предлага именно такова микрофинансиране, насочено към организации, които имат нужда от малко средства, за да осъществят своя инициатива“, обяснява Яна, като пояснява, че грантовете ще се отпускат на база на кандидатстване.

Въобще плановете за „порастване“ на героите, които даряват времето си, за да помагат на някой друг, са големи и надеждни. Защото съществуването и развитието им се основава на един прости чък модел – някой търси добро, друг дава добро. TimeHeroes е мястото, където тези двама се намират, за да превърнат света в малко по-добро място. За мен, за теб, за нас. ■

БЛИЦ

Яна Бюрер Табание
учредител
и проектен
мениджър

НАЙ-ГОЛЯМОТО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ВЪВ ВАШАТА РАБОТА?

Настройката на някои хора към много доброволчески инициативи, че "това е работа на държавата, защо да го правя". Но в същото време достатъчно хора знаят, че тази държава не е Барон Мюнхаузен и няма да се хване за косата и да се издърпа от блатото, и че излизането ѝ от това блато е наш общ ангажимент. Колкото повече се бавим, толкова повече затъваме.

ИМАЛО ЛИ Е МОМЕНТ, КОГАТО СТЕ ИСКАЛИ ДА СЕ ОТКАЖЕТЕ?

По-скоро не. Имало е моменти, когато е било трудно, но именно те са ни амбицирали, приемали сме ги като доказателство, че трябва да продължим. Ние не изискваме идеална среда, за да съществуваме, напротив, ние съществуваме, за да спомагаме за подобряване на средата на всички нива.

КОЕ ВИ ВДЪХНОВЯВА ДА ПРОДЪЛЖАВАТЕ?

Всяко "благодаря, че ви има". За щастие го чуваме често.

АКО МОЖЕХТЕ ДА ПРОМЕНИТЕ ЕДНО НЕЩО В СФЕРАТА, В КОЯТО РАБОТИТЕ, КОЕ ЩЕШЕ ДА Е ТО?

В момента активно се опитваме да спомогнем за един помислен и работещ закон за доброволчеството, който не пречи и не задушава средата – което е съществен риск. Искаме законодателство, чиято основна цел е не да регулира, а да насърчава правенето на добро.

СДРУЖЕНИЕ "ТЕАТЪР ЦВЕТЕ"

СФЕРА НА ДЕЙНОСТ:
ИНТЕРАКТИВНИ ТЕАТРАЛНИ ТЕХНИКИ, ЧРЕЗ КОИТО ПОДПОМАГАТ ЛИЧНОСТНОТО РАЗВИТИЕ И
ВКЛЮЧВАНЕ В ОБЩЕСТВЕНИЯ ЖИВОТ НА ДЕЦА И МЛАДЕЖИ, ВКЛЮЧИТЕЛНО ОТ УЯЗВИМИ ГРУПИ

НАЧАЛО:
1993 г.

РЕГИОН:
България и Балканския полуостров

WEB:
www.theatretsvete.eu

Цвете от планетата Любов

Или как група артисти помагат на деца от уязвими групи и на тийнейджъри чрез методите на интерактивния театър

Театър „Цвете“ е като малка планета в паралелна вселена. Гравитацията там е въпрос на усещане, а позитивната енергия е с директно насочване към сърцето. В математиката на тази планета няма деление, защото никога не иска нещо само за себе си, а изваждането е само начин да се отървеш от бесовете си. Естествените числа не са 1, 2, 3... измерителите там са лудост (малко), работа (много), идеализъм (огромен) и любов (безкрайна). Някои жители наричат своята планета Цвете, други Любов. Но трябва да си стъпвал на тази планета, за да разбереш. Или поне

да си срещал Малкия принц...

НАРИСУВАЙ МИ ОВЦА*

Театър "Цвете" е неправителствена организация, която събира професионални актьори, режисьори, психолози и доброволци. С новаторските за България интерактивни техники помагат на деца и младежи. Цялостната дейност на организацията е насочена към провеждането на гражданско възпитание сред младите хора, в процеса на което всеки от тях да изгради у себе си морален компас. А чрез него да намери своето и на всеки друг мяс-

то в света, казва Цвете Янева, един от основателите на театър „Цвете“.

Създаването на театър „Цвете“ лежи нарисувано в утайката на чаша кафе. Бъдещият екип се познавал от Националната академия за театрално и филмово изкуство „Кръстьо Сарафов“ (по онова време ВИТИЗ) – Цвете учи куклена режисура, а колегите ѝ – куклено актьорско майсторство. Завършват в началото на 90-те години и се разделят, за да работят в различни театри. Но не губят връзката и приятелството им продължава. Цвете е малко по-възрастна от останалите, има семейство с три деца и затова с колегите ѝ се виждат предимно у тях, на кафе. Вметва между другото, че това е второто ѝ висше образование. Преди това завършва инженерна специалност в Техническия университет (тогава ВМЕИ), а мечтата да учи театър се сбъдва при четвъртия опит. „Овча ми е зодията“ е нейното шеговито обяснение за несломимостта и отказа да се примири. Въпреки мнението на един от изпитващите професори, че тя няма да влезе във ВИТИЗ и че той винаги ще познае писмените ѝ работи и винаги ще ѝ пише двойки.

„Та при едно такова гостуване на приятелите въкци аз им гледах на кафе и им казах, че ни предстоят много хубави неща заедно“, разказва Цвете. На всички им било писнало да пътуват из страната за представления в различни градове. Решават да сбъднат предсказанието от чашите с кафе и основават частен театър „Цвете“. В началото ги приютява фирмата на съпруга на Цвете – инж. Янко Янев, който е първият директор на театъра и същевременно се занимава с техниката, декорите, логистиката. През първите години от съществуването си изнасят куклени представления за най-малките – в детски градини и начални училища, които финансират сами, но ня-

Най-ценното в театралните форми е, че хората могат да се поставят на мястото на другия

къде по пътя през 1999 г. регистрират сдружение. Въпреки нежеланието си да се занимават с административни формалности това е начинът да работят в по-големи мащаби чрез проекти с международно финансиране.

СТАВАШ ОТГОВОРЕН ЗАВИНАГИ ЗА ТОВА, КОЕТО СИ ОПИТОМИЛ

Работата на актьорите с т.нар. маргинални групи започва още преди регистрацията. И е далеч от философските концепции и отвлечените теории за

интегрирането им. Театралните се мъчат да накарат обществото да види колко пълноценни всъщност могат да бъдат хората в неравностойно положение. Началото идва с проект за работа с деца без родителска грижа на център „Отворено образование“.

Цвете и колегите ѝ събират деца от Центъра за работа с деца „Възраждане“ и деца от Дома за деца, лишени от родителска грижа, „Петко Славейков“ в София. „И за тях, и за нас беше много вълнуващо. Поставихме „Красавицата и Звяра“ в наш вариант и на всички много им хареса. Тогава Георги Богданов (бел. авт. – настоящем директор на Националната мрежа за децата) работеше във фондация „Отворено общество“ и ме посъветва да направим проекта с по-голям обхват в цяла България“, спомня си Цвете. По време на 16-те представления из страната в т.нар. по онова време сиропиталища артистите са потресени от видяното там. Мисълта за съдбата на тези деца не им дава мира, докато не решават да насочат енергията си именно към хлапетата от уязвимите групи, като окуражават позитивното им включване – на сцената, а оттам и в живота. Минават обучение

* Всички вътрешни заглавия в текста са препратка към романа „Малкият принц“ на Антоан дьо Сент-Екзюпери

□ "ОПАСНА ЛЮБОВ" - УЛИЧНО КОКИЛНО ШОУ НА ТЕАТЪР "ЦВЕТЕ" В НАЦИОНАЛНИЯ ХЕПЪНИНГ В МЕЖДУНАРОДНИЯ ДЕН ЗА БОРБА С ХИВ И СПИН

по психодрама за подходите при работа с деца, преживели насилие, при психиатъра Давид Йерохам. И после се зареждат дълги пътувания из домовете за деца в цяла България. За да се стигне до надписа „Театър Цвете, добре дошъл завинаги“. Изписан е собственооръчно с тебешир на асфалта в двора на дома в Луковит от неговите питомци — деца с трайни физически увреждания, лишени от родителски грижи. „Дъждът измива надписа, децата го повторят. Пак го измива, те пак го пишат“, разказва директорката на дома.

„Когато пристигнахме в Луковит, не бяхме подготвени психически. Посрещнаха ни деца без крачета, придвижващи се на ръцете си. Трудно можехме да понесем тази гледка, прииска ни се да избягаме“, признава Цвете, описвайки първата среща с децата. Но директорката ги насърчила да не мислят за тях като за инвалиди, защото точно на това ги учели там — да се справят с това, което им е дала съдбата. Актъорите се претрашават, поставят на децата задачи, интерпретират ги така, че да станат изпълними за тях, и накрая са удивени от резултатите. „Дадохме си сметка, че влязохме като метеор в този дом. Много от тези малки човече са изоставени завинаги от родителите си заради уврежданията, с

които са се родили. Нашето внимание към тях им донесе много щастие и емоции, почувстваха се значими и обичани и затова вложиха цялото си старание в подготовката на представленията“, казва развълнувана Цвете. Трайното емоционално обвързване с децата от Луковит поставя основата на няколкогодишна работа по подобни проекти. По един от тях отново се връщат в Луковит, за да осъществяват идеята си за социална адаптация на децата от дома с техни връстници от местните училища. Проектът се казва „Ще построим прекрасен свят“. Куклениците създават смесени работни екипи от деца с физически увреждания и техни здрави връстници, с които подготвят артистична програма. Кулминацията идва на 1 ноември 2000 г., когато в малкото градче оживява голямо карнавално шествие. Обличат магьосници, гримират принцеси, въоръжават разбойници и тръгват по улиците. Правят влачке от инвалидни колички, а децата, които не могат да ходят, натоварват на каручка с магаренце. Тъпанджия води шествието, което минава през трите училища, откъдето се събират повече от 700 приказни героя и техни близки и роднини. „Целият град се беше засмял. Едва се побрахме всички в читалището. Като изнесохме празнична-

та програма, директорката на дома ни каза, че ние сме съвременните народни будители“, разказва развълнувана Цвете. Месеца по-късно, на Международния ден на хората с увреждания 3 декември, малките цветя от Луковит участват в Националната концертна програма на хората с увреждания в Сатиричния театър — София. Представят „Танц на цветята“. В инвалидни колички. А Ицо казва: „Това е най-щастливият ден в живота ми.“

На други места театър „Цвете“ работи с деца с различни проблеми. С децата с интелектуални затруднения поставят „Трите прасенца“, но с много прасенца и много вълци — колкото е необходимо, за да се включат всичките малки човече. За децата със слухови проблеми поставят „Маугли“ по „Книга за джунглата“ и имат много упражнения със звуци, което увеличава потенциала на хлапетата при изговора. При малчуганите със зрителни увреждания поставят „Али баба“. Слагат много пайети по костюмите, така че децата да се ориентират по шума от тях. „Работата с тези

деца изисква много ресурси. Те не познават телата си, защото не се движат. Хората, които се грижат за тях, предпочитат да ги държат повече седнали, за да не се наранят. И когато им кажеш „движи ръцете си като крилата на птица“, те не знаят как птицата размахва с криле“, обяснява Цвете. Реализацията на представленията е предизвикателство, необходими са много хора, които да се занимават с всяко дете поотделно. Затова пускат обява в университети, подготвящи специалисти, които ще работят с хора с увреждания. Петнадесетимата доброволци, които се явяват тогава, са толкова вдъхновени от работата на екипа, че продължават да помагат години след това.

Децата от дома в Луковит изписват на двора „Театър Цвете, добре дошъл завинаги“. Дъждът измива надписа, те го пишат отново. Пак го измива, те пак го пишат

Двама от екипа на театъра - Явор и Янко, пък продължават да работят без възнаграждение с децата от четири училища в столичния район "Подуяне". Театърът имал проект там, но след като свършило финансирането, „просто не могли да се разделят с тези деца“.

ДА ПОЧИСТВАШ ДЕЙСТВАЩИ ВУЛКАНИ. И ЕДИН УГАСНАЛ

Може би помните какво правеше Малкият принц с двата действащи вулкана на своята планета? Почистваше ги. Редовно. Почистваше и единствения угаснал вулкан, защото „човек никога не знае“.

Но едва ли знаете какво правят артистите от театър „Цвете“ на минните полета на нашата планета? Театър, разбира се. Защото „Цвете“ е там, където е болката. А каква по-голяма болка от войната и последиците от нея?

По време на войните в бивша Югославия Цвете и колегите ѝ правят театър в лагерите на косоварските бежанци в Македония. Предупредили ги, че трябва да изграят пред хиляди хлапета насред полето. Взимат под наем маскоти (големи костюми), които се

виждат отдалече, и изнасят представление, озвучено на албански. Организаторите ги молят да намерят подход, който да повиши вниманието на децата за опасността от мини, очакваща ги, след като се приберат в родината си. В играта „Минно поле“ те се учели без паника да се доверят на някого, който знае как безопасно да напусне опасната зона. Толерантността и взаимопомощта били основни насоки в игрите с хлапетата, бягащи от войната. В бежанските лагери се срещат с американски колеги от Bond Street Theatre — Ню Йорк, също занимаващи се със социални проекти. Взаимните симпатии между двете трупи стават причина за дълго приятелство и

партньорство. През следващите години заедно обикалят Балканския полуостров и изнасят тяхна съвместна невербална версия на „Ромео и Жулиета“, правейки аналогия между враждата на Монтеки и Капулети и балканската кървава драма. „В Косово тъкмо се бяха върнали от лагерите. Всичко приличаше на сметище, навсякъде имаше мухи, гарвани и руини“, спомня си Цвете. Предупредени са да не говорят на български по улиците, а вечер са съпровождани от американските мироопазващи сили КФОР. На представлението на „Ромео и Жулиета“ в Прешево свещеническият жезъл с християнски кръст кара цялата зала да скочи и ревне срещу сцената. Освен в Косово по време на балканското си турне двете театрални трупи обикалят Румъния, Сърбия, Македония, Босна и Херцеговина.

Посредством арт ателиета екипът на театър „Цвете“ помага и на 60 души от американски семейства, чиито членове са жертви на атентатите от 11 септември 2001 г. в САЩ. В еднosedмичен лагер в Боровец театралите от София заедно с техни американски колеги чрез занимания по танци, музика, движение, изобразително изкуство, моден дизайн и кукли помагат на пострадалиите да преодолеят стреса и да продължат пълноценно живота си и след загубата на близки. „Всеки си измисли и направи собственоръчно същество и накрая всички трябваше да живеят заедно в „град на мечтите“, разказва Цвете и допълва колко любопитно било да видят, че всяка кукла приличала на своя създател.

ДА ИЗКУБВАШ БАОБАБИТЕ, ПОНИКВАЩИ СРЕД РОЗОВИТЕ ХРАСТИ
Наркотици, алкохол, секти, трафик, агресия в училището, проблеми в общуването. Всеки отговорен родител настръхва при мисълта за бедствията на съвременното.

И търси алтернативи на вече неработещия подход „забранявам ти да го правиш“.

Артистите от театър „Цвете“ до-сущ като Малкия принц, който редовно изкоренява баобабите, за да не превземат неговата малка планета, влизат в света на младите хора, за да ги разберат и им помогнат да изкоренят плевелите от своите души и тела. Насочват се към интерактивни драма и театрални техники, които предотвратяват и „лекуват“ опасности. Форум театърът е такъв иновативен подход за работа с различни хора и разнообразни проблеми. Екипът на сдружението преминава специален тренинг при екип от Великобритания и при определяния за гениален театрален творец Аугусто Боал, приживе номиниран за Нобелова награда за мир. Бразилецът

е създател на форум театър – подход, разглеждащ различни ситуации посредством театъра. Методът търси решения на всякакви проблеми – дискриминация, междуличностни конфликти, дори обществени проблеми, търсещи социална

промяна. Във форум театър зрителите заместват актьорите, опитвайки се да дадат решение на даден проблем, представен преди това от актьори.

Петнадесетгодишно момиче от бедно семейство, станало жертва на трафик, подлъгано по желанието да избяга от мизерията. Тийнейджър, който опитва дрога, „само веднъж, за забавление“, понеже „всичко е скъпано“, а после тя става мечтаното усецане, в което светът е по-малко лош. Псевдоприятели, които ей така – за забавление, дават на детето ти съвет, който може да погуби личността му. Неглижиращи децата си родители, твърде заети в гоненето на... нещо, каквото и да е. Театър „Цвете“ навива в лицата на всички ни подобни сценарии от живия живот и роптае срещу усецането „това не може да се случи на мен“, което

□ ФОРУМ ТЕАТРАЛНО ПРЕДСТАВЛЕНИЕ ЗА НАСИЛИЕТО В УЧИЛИЩЕ. АКТЬОРИТЕ СА СЕДМОКЛАСНИЦИ, ЗРИТЕЛИТЕ - ТЕХНИ ВРЪСТНИЦИ

мнозина таят.

„Форум театърът е риалити шоу, което помага в безопасна среда участниците да изпробват най-доброто решение на даден проблем. И позитивите са ясно видими. Младите хора се подготвят за опасности, научават се да познават по-добре себе си, което ги отваря в отношенията им с другите. А когато в залата има родители, които застават на мястото на непослушното си дете, става наистина интересно“, разказва Цвете. Допълва, че най-ценното въобще в театралните форми е, че хората могат да се поставят на мястото на другия. Дългогодишният опит на актьорите от театър „Цвете“ в прилагането на форум театър им носи увереността, че това е забележителна със своята резултатност техника. Цвете си спомня за случай, който показва дори как едно представление може да събере в хармония хора с проблеми в слуха, зрението и двигателната система.

През 2004 г. театър „Цвете“ реализира проект с тийнейджъри от България, Македония и Сърбия. При написването му Цвете има предвид да включи децата от Луковит, но когато праща покани към чуждестранните партньори, пропуска да уточни за деца с какви увреждания става въпрос. И така на една сцена се събират деца от Луковит с трайни двигателни увреждания, сякаш момче от Македония и глухи деца от Сърбия. Притеснението

на екипа бързо утихва, а изкуството още веднъж побеждава недъзите. Оказва се, че различната сензитивност е просто незначителна подробност в картината на нещастията, белязана от идентични за всички деца проблеми – домашното насилие, проблемите между различните генерации, неразбирането на „специалните нужди“ от страна на обществото. Работейки по различни ситуации по темата „ние и насилието“, използвайки форум театър, младежите създават спектакъла „Като пръсти на ръка“, който представят в съпътстващата програма на фестивала на изкуствата „Аполония“. Организаторите казват, че искат артистични изяви на хора с увреждания да бъдат част от всяко издание занаят.

ХОРАТА ЛИ? ТРЯБВАТ ИМ КОРЕНИ, ЗА ДА НЕ ГИ НОСИ ВЯТЪРЪТ

Наричат село Долни Цибър в област Враца ромският Кеймбридж, разказва Цвете, като подчертава, че проектът, който трупата реализира там, е тяхна голяма гордост. През 2011-2012 г. с подкрепата на фондация „Институт Отворено общество“ театър „Цвете“ се наема с проблема за интеграцията на ромите. Избират Долни Цибър като интересен феномен – село изцяло с ромско население, голям процент от което завършва висше образование. След завършване обаче ромите се връщали отново в Долни Цибър заради

□ НЕФОРМАЛНО ГРАЖДАНСКО ОБРАЗОВАНИЕ НА ВРЪСТНИЦИ ОТ ВРЪСТНИЦИ. ЗАПОЧНАЛО ПО ПРОЕКТ НА ТЕАТЪР „ЦВЕТЕ“ ОТ 2007 Г., ПРОДЪЛЖАВА И ДО ДНЕС

липсата на реализация. „Идеята ни беше да направим програма от театрални дейности, които да популяризират ромската култура в България. Опитвахме се да разберем какви песни пеят на децата си, какви приказки им разказват, но срещнахме съпротива. Ромите не искаха да се подчертава различието в културата им“, разказва Цвете Янева, като допълва, че иначе селото ги посреща с неустова любов към театъра. Намират чешка приказка, която обрисова ясно проблема с дискриминацията. „Кало Митраш“ от Мирослав Клима, написана по стари ромски приказки, разказва за цар, който мрази ромите и тази омраза го прави самотен и нещастен винаги, защото трите му дъщери се омъжват за роми и той ги изгонва от царството. Привлечени от идеята за представлението, ромите от Долни Цибър се трудят упорито по създаване на шоуто с принцеси, юнаци, музика, танци и вълшебства. Включват се актьори от различни поколения, а на премиерата в препълнената зала на читалището актьорите с гордост обявяват „Ние сме цигани“. Турнето продължава и в

други градове и навсякъде посланието на спектакъла „Ние всички обичаме по един и същ начин“ е прието с аплодисменти и добри думи.

СЪЩЕСТВЕНОТО Е НЕВИДИМО ЗА ОЧИТЕ

Екипът на театър „Цвете“ се променя през годините, но трима артисти неизменно следват пътя – Виолина, Катето и Цвете. „През годините някои от нас заминаха в чужбина, други се отказаха, но пък се присъединиха нови хора – куклената актриса Йорданка Андонова, последните ни мъжки попълнения – драматичните актьори Явор Костов и Янко Велков“, казва Цвете.

Самата тя е трудна за описване. Нея може да я почувствате само със сърцето, „защото същественото е невидимо за очите“. Препъва се от вълнение в думите, опитвайки се да обясни какво място иска да стане светът, за какви идеали работи, какво е мечтаното от нея бъдеще за децата. В крехкото тяло на тази жена, прикована в инвалидна количка заради напредналия стадий на за-

боляването, има сила и вътрешна енергия, която може да зареди миниатюрна планета. Горивото за тази енергия се нарича любов – към различния, към нещастния, към онеправдания. Пише всички проекти на сдружението, занимава се с цялостното им администриране, поддържа сайта и фейсбук страницата, съди Министерския съвет за отказ за достъп до информация. Прави всичко с едната ръка – лявата. Дясната не функционира както трябва, вече не може и да се подписва с нея. Работи от вкъщи – апартамент в панелка в столичния квартал „Младост“, намиращ се на 9-ия етаж. И за да е още по-трудно, асансьорът стига само до 8-ия.

„Болестта не е нещо, с което се занимавам, защото не мога да го надмогна. Когато енергийните ми ресурси започнаха да намаляват, нямаше как да не помъдрея. Като осъзнах, че не съм безкрайна, реших, че е по-добре, вместо да губя време, да видя какво полезно още мога да свърша“, казва Цвете.

За да мултиплицират опита и резултатите от своята дейност, екипът се опитва да разпространи техниките, носещи позитиви за децата, чрез тренинги с надеждата да намери последователи на своята кауза. Създават и мрежа от младежки театрално-дискусийни клубове в седем български града, които продължават да функционират и до днес.

Такива са обитателите на намиращата се в паралелна вселена малка планета, наричана от някои Цвете, а от други Любав. Пътуват до нашата планета, влизат в гетата на болката, мизерията и нещастие и разпръскват любовта си там. Оставят след себе си неизлечим белег на щастие и благодарност, а със себе си отнасят огромни количества обич. „Ние даваме любов на децата, но получаваме от тях още повече. Така че ако някой има нужда от любов – да се захваща...“, казва Цвете от планетата Любав. ■

БЛИЦ

Цвете Янева

режисьор на театър „Цвете“

НАЙ-ГОЛЯМОТО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ВЪВ ВАШАТА РАБОТА?

Административната част от нашата работа е нещото, което ме натоварва много. Предизвикателство е да се научим да „продаваме“ това, което правим.

ИМАЛО ЛИ Е МОМЕНТ, КОГАТО СТЕ ИСКАЛИ ДА СЕ ОТКАЖЕТЕ?

Категорично не. Просто не е в програмата ми.

КОЕ ВИ ВДЪХНОВЯВА ДА ПРОДЪЛЖАВАТЕ?

Любовта. Тя е моят Господ. Ако правим нещо с любов, то става.

АКО МОЖЕХТЕ ДА ПРОМЕНИТЕ ЕДНО НЕЩО В СФЕРАТА, В КОЯТО РАБОТИТЕ, КОЕ ЩЕШЕ ДА Е ТО?

Бих създала смесена комисия от експерти на министерствата на образованието, на социалните грижи и на културата, които да съгласуват политиките си.

СДРУЖЕНИЕ „ЧОВЕКОЛЮБИЕ“

СФЕРА НА ДЕЙНОСТ:
ПОДПОМАГАНЕ НА ХОРА С ПСИХИЧНИ ПРОБЛЕМИ

НАЧАЛО:
1991 г.

РЕГИОН:
Пазарджук

WEB:
www.chovekolubie.org

Подреждане на душата по шахматен модел

Или как едно сдружение помага на хора с психични проблеми да постигат своите малки победи в турнира, наречен „Живот“

„Това не е упрек. Обичам те!“ – триъгълните табелки с този надпис са навсякъде в сградата, където се помещава Център „Човеколюбие“. Когато двама души седнат един срещу друг с намерението да си кажат нещо, каквото и да е, слагат табел-

ката помежду си. Така знаят, че могат да говорят всичко и то ще бъде възприето с обич и разбиране, а не с упрек.

Самобитните прояви на хората, работещи в сдружението, са толкова много, че, докосвайки се до тях, човек се

чуди дали не е попаднал в друго измерение на времето. Някъде, където думи като взаимопомощ, честност и достойнство имат пълнокръвен смисъл. На мястото, където топлината, сърдечна презгърдка е средство за общуване. В триизмерна реалност, където не те упрекуват, а те обичат.

Сдружение „Човеколюбие“ помага на хора с психични проблеми. И не само. „Всеки е добре дошъл. Ако се почувстваш зле заради нещо, можеш да дойдеш, да споделиш и да очакваш подкрепа“, казва Надежда Кузърманова, управител и основен двигател на организацията. Обяснява, че това, което всъщност правят там, е да помагат на хората да подредят душите си.

СВЕТЪТ КАТО ШАХМАТНА ДЪСКА, ЖИВОТЪТ КАТО ПАРТИЯ ШАХ

В такъв модел побира действителността идеологът на сдружението г-р Емил Марков. Защо му е нужно? Обяснението не е очевидно, но в същото време е просто – за да го разбере.

„Ако на пръв поглед не можем да си обясним нещо, ние го свеждаме до познат модел, до нещо, което сме видели, чули или преживели“, обяснява г-р Марков. Разказва, че преди повече от 30 години след дълги размисления защо отношенията между хората са такива каквито са и защо той не може да намери своето място на картата на света решава, че трябва да изгради модел, по който да се движи. Голямата любов към шаха, датираща от детските му години, предопределя каузата, на която по-късно посвещава живота си – да помага на хората с психични проблеми да подредят света, така че да намерят мястото си там. Формулата според него е ясна – учейки се да играят на шах и да пренасят опита и знанията си от шахматната дъска в живота, хората

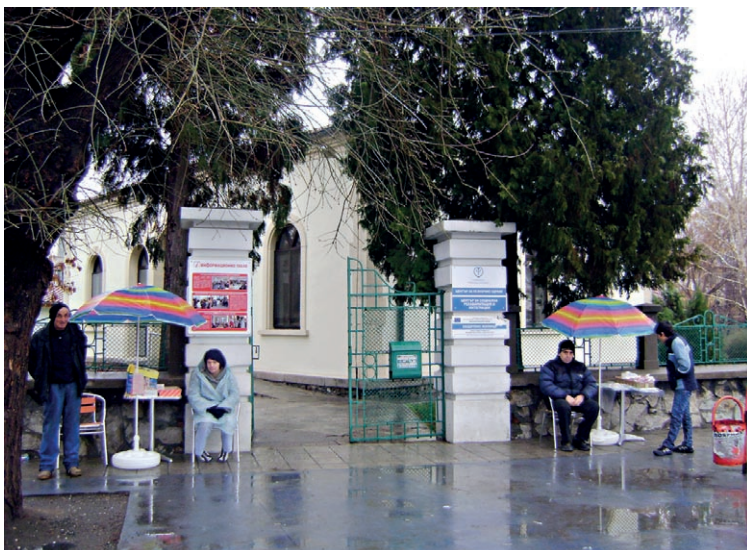
стават по-успешни.

Представата на Емил за света по шахматния модел идва от най-ранно детство. „От 1-ви до 4-ти клас живеех при баба ми, където имаше една голяма политическа карта на света. Гледах я с нейните паралели и меридиани, оприличавах ги на полетата на шахматната дъска и всичко, което четях, го подреждах там. Смятах, че всяко нещо трябва да има своите правила и цели – точно като в играта“, обяснява теорията си Емил. Когато пораства обаче, вижда в реалността не принципи, а бъркотия. И си помислил: „Или този свят е луд, или аз съм луд.“

Необходимостта от отговор на тази дилема става причина да специализира психиатрия. „Всички се опитваме да осмислим този свят и да си изберем посока. На мен ми беше нужно да разбера правилата на играта, за да се включа в нея“, казва г-р Марков.

Но когато се включва в играта, отивайки да работи в психиатрична болница, и там открива безумие. „Тези, на които лепваме етикет „луд“, всъщност са хора, които не разбират безумието на този свят, също като мен понякога“, казва г-р Марков. „Те имат нужда просто някой да им обясни и да ги подкрепи.“ Безсилието да лекува болните ефективно в условията, които предлага болницата, го кара да стигне до извода, че моделът на здравни грижи за хората с психични проблеми е сбъркан. Разказва за десетки случаи, в които психично болни се връщат в специализираната болница през кратки интервали в продължение на години и всеки път се повтаря едно и също. „След няколкомесечно лечение пациентът се оправяше, изписвахме го и не след дълго отново го връщаха в болницата. Той се влошаваше отново и отново, защото на никого не му пукаше за него – нито на близките му, нито на обществото“,

„Тези, на които лепваме етикет „луд“, всъщност са хора, които не разбират безумието на този свят“

□ СГРАДАТА НА УЛ. „Д-Р ЛОНГ“ 12 В ПАЗАРДЖИК Е МЯСТО, КЪДЕТО МОЖЕ ДА ОТИДЕ ВСЯКА ИЗГУБЕНА ДУША - ДА СПОДЕЛИ, ДА ПОЛУЧИ ПОДКРЕПА, ДА ДАДЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ, ДА УЧАСТВА В ГЛАСУВАНИЯ

разказва д-р Марков.

Уморил се от безсмислието на алгоритъма в психиатричната болница. Спомня си, че негов познат строител го попитал по онова време защо напуска сигурната си работа. Д-р Марков го накарал да си представи, че всеки ден някой му дава пари, за да построи една стена, а вечерта го принуждава да я бутне. И на следващия ден се повтаря същото. Тогава строителят разбрал и казал, че не би бил съгласен да работи така. „И аз като строителя исках да има смисъл от работата ми, да се виждат реални резултати и те да се надграждат, а не да се рушат“, обяснява психиатърът.

Невъзможността да промени системата го води към решението да създаде сдружение. В работата в неправителствения сектор той вижда възможност да помага на хората по свой собствен метод. Идеята да създаде неправителствена организация датира години преди това, но след 1989 г. със смяната на политическата система идва и реалната възможност това да се случи.

В центъра лекари, психолози, социални работници, пациенти и техните близки работят заедно

Сдружението е учредено през 1991 г. и регистрирано през следващата година по действащия тогава Закон за лицата и семейството. При учредяването членовете са 19, повечето от които болни и техните близки. Д-р Марков кани и лекари да се присъединят, но по думите му никой от специалистите не посмял да направи крачка встрани, въпреки че много от тях осъзнавали „безсилието“ на официалните методи на лечение.

УЧИЛИЩЕТО – ОСНОВЕН ДОСТАВЧИК НА ПАЦИЕНТИ ЗА ПСИХИАТРИЯТА

Д-р Марков смята, че причината за лудостта на хората се корени в семейството, а училището не прави нищо, за да го предотврати. Като участник в научна конференция в Института за повишаване квалификацията на учителите през 1991 г. психиатърът изнася доклад на тема: „Училището – основен доставчик на пациенти за психиатрията“. С Надежда

Кузерманова ги събира същият този доклад, изнесен в училището, където тя работи като възпитател. Впеча-

тлена от нетрадиционните възгледи на психиатъра, Надя търси консултации с него по друг проблем – нежеланието на децата да учат.

Някъде между обсъждането на поведенческите проблеми на децата и размяната на мисли за Смисъла и Пътя, а и заради 10-годишния ѝ стаж като журналист се появява и поканата на Емил към Надя да поеме връзките с обществеността на сдружението. Отговорът ѝ обаче е уклончив. Признава, че в началото се уплашила заради общото тълкуване за „страшните хора с психиатрични диагнози“. Освен това смятала, че за общуването с психиатрични пациенти трябва специална квалификация. „След като около шест месеца посещавах сбирките на „Човеколюбие“, разбрах, че изобщо не е нужно да знаеш какво е шизофрения, за да помогнеш на някого да се почувства по-добре или да намери решение на житейски, а много често – чисто битов проблем“, казва Надя. Разбира, че често пъти става въпрос просто за едно чо-

Тук гуми като взаимопомощ, честност и достойнство имат пълнокръвен смисъл, а топлата прегръдка е средство за общуване

вешко отношение, и това ѝ дава сили да свърже професионалния си път със сдружението.

ШАХЪТ КАТО ЛЕЧЕНИЕ

„В Центъра за психично здраве помагаме на хората да подредят душата си и да намерят мястото си в света“ – това е простото обяснение на Надя за дейността на „Човеколюбие“. По думите ѝ не може да има психично здрав човек, ако той няма осъзнат модел за света, свой начин да подрежда и дефинира събитията. Ето защо първото, което дават тя и екипът ѝ на търсещите помощ, е готов работещ модел.

„Има един постулат, който „закопава“ психиатрията.

Той гласи, че всички пациенти с психиатрични диагнози се провалят“, обяснява Емил. И тъй като тази постановка не се оспорва от официалната медицина, той я оборва по свой метод. „Наистина ли тези хора не стават? Ако те могат да се научат да играят шах, значи мозъкът им може да събира информация,

□ ПОСЕТИТЕЛИТЕ НА ЦЕНТЪРА САМИ ИЗРАБОТВАТ И ПРОДАВАТ МАРТЕНИЦИ ЗА БАБА МАРТА И СЪРЧИЦА ЗА СВЕТИ ВАЛЕНТИН

□ ШАХ С ЖИВИ ФИГУРИ
— ПОСЕТИТЕЛИТЕ НА
ЦЕНТЪРА ВЛИЗАТ В
РОЛЯТА НА ШАХМАТНИ
ФИГУРИ И ЗАЕДНО
ОБСЪЖДАТ СТРАТЕГИЯТА
НА СВОЯ ОТБОР

да я обработва, да взема решения и да действва. Да спазва правила и да преследва цели. А защо това да не могат да го правят в живота”, обосновава теорията си психиатърът. Според него, ако някой помогне на хората с психични проблеми да разберат ясно какви са правилата в живота и да определят своите цели, те започват да се справят, след като са се научили да местят фигурите на шахматната дъска според логиката и правилата на играта. Изключително важен според психиатъра е и въпросът за самочувствието. „Ако в детството ти смачкат самочувствието и животът те шамароса, а после ти лепнат диагнозата, може да си обречен до гроб. Но ако някой ти даде ясна програма за действие и ти повдигне самочувствието, лека-полека идват успехите и се завърта един положителен кръг”, обяснява д-р Марков.

Надя допълва, че първопричината за емоционалните ни проблеми е в това, че никой не ни учи да си изграждаме модели. „Нашето общество финансира такава ограмителна и просветителска дейност чак когато човек вече не може да се задържа над водата”, казва Надя. Според нея тези знания трябва да се дават в училище.

„Децата имат актуални проблеми, които не им се дава възможност да поставят в училище. Вкъщи е същото — много често родителите нямат време за истинско общуване с децата си. И когато трудностите се натрупат, идва проблемът. Тези, които могат — устояват или се примиряват. Има обаче такива, които просто изпушват”, казва Емил и допълва, че с развитието на обществото има все повече неща, които могат да се объркат.

ЧАС ПО ЛЮБОВ

Убедени във важността още в училище да получаваме знания за това как да се справяме с личните си проблеми, от „Човеколюбие” правят предложение до министерството на образованието в учебната програма да бъде въведен „Час по любов”. „През 1997 г. се срещнахме с един зам.-министър, който ни каза, че щом в закона няма изрична забрана, значи можем да го направим”, разказва Емил. Тръгва, както той сам казва - като Матей Преображенски—Миткалото, от училище на училище да „пробужда” учителите за своята идея. „Часът по любов” обаче се случва само в един клас в 51 СОУ „Елисавета Багряна” в София, където учи синът на

Емил. В продължение на година децата се събират в кръг и си говорят за любовта във всичките ѝ измерения. Гости лектори са фамилен терапевт, психолог, сексолог и други специалисти, с които тийнейджърите дискутират каквото си пожелаят. Децата харесват този модел, но практиката не била продължена заради чиновническите стени, в които започват да се блъскат от „Човеколюбие”. Според Емил за учителите „Часът по любов” бил просто една досада и допълнително усложнение в учебната програма. Надя казва, че един от стремежите им е да иницират часове с психолози като част от учебната програма в училищата.

Пояснява, че името и съдържанието на училищния предмет, който да дава знания за това как да живееш, без да се лутаме, вече са измислени. Името съвпада с името на науката за справяне с подобните проблеми, която д-р Марков твърди, че е създал - егология (от ego — личност, и logos — наука). Тя дава възможност на всеки да си изработи ефективни стратегии за справяне с настоящите и бъдещите си проблеми по шахматния модел, чиято същност се състои в това да използваме шахматната игра като модел за света, чрез който да опознаваме живота.

МАЛКО ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ ЗА МЕН, МОЛЯ

Сградата на ул. „Д-р Лонг” 12 в Пазарджик е място, където може да отиде всяка изгубена душа. Или пък някой, който за мъничко е изгубил посоката. А защо не и щастливци, който иска да помогне на объркалите пътя?

Център за психично здраве „Човеколюбие” съществува от 2001 г. като гражданска инициатива, работеща на принципите на отвореното общество — всеки гражданин има право да влезе, да се включи в дейностите, да дава предло-

жения, дори да участва във вземането на решения. Благодарение на доброволния труд на специалистите от екипа в центъра функционират програми, до които достъпът е безплатен. Има например Школа по егология, където можеш да се запознаеш с науката егология, има библиотека „Човекознание”, откъдето можеш да заемеш специализирана психологическа литература. Може да посетиш Колежа по семейни отношения заедно с член от семейството си, с когото имате проблем - нещо като групов терапия, по време на която споделяш какво те мъчи в отношенията ти с близките. Струва си да отидеш, дори само за да научиш какво означават „честни отношения”, които в „Човеколюбие” имат тежест почти като

на Конституцията. Според дефиницията, която също е по шахматния модел, за да са честни, отношенията между хората трябва да отговарят на девет принципа. Те трябва да са: 1. Ясни. 2. Точни. 3. Договорени. 4. Спазени. 5. Взаимно изгодни. 6. Не са във вреда на трети лица. 7. В рамките на закона. 8. Ако законът противоречи на съвестта, всеки избира по съвест и си носи последствията. 9. При колективна игра е задължително да се обсъждат и приемат предложения за по-добри ходове, защото иначе се подлага на риск цялата игра.

Освен Центъра за психично здраве, където всеки човек може да направи нещо добро за душата си, от 2005 г. като друга социална услуга на „Човеколюбие” съществува и Център за социална рехабилитация и интеграция на хора с психични проблеми, който представлява дейност, делегирана от държавата и насочена към хората с диагнози. Услугата се ползва от около 40 човека, въпреки че средствата, отпуснати от социалното министерство са за 32-ма.

Огромното количество доброволен труд на екипа прави възможно същест-

За екипа на
„Човеколюбие“
най-важното е
пациентите да
са щастливи

□ ЗДРАВ ДУХ В ЗДРАВО ТЯЛО – ЕКИПЪТ И ПАЦИЕНТИТЕ РЕДОВНО ПРАВЯТ ПОХОДИ, УЧАСТВАТ В ОБЩИНСКИ РАБОТНИЧЕСКИ ИГРИ, ХОДЯТ НА ФИТНЕС

вуването и на други услуги. Защитеното жилище за хора с психични проблеми, създадено през 2011 г. и финансирано в продължение на година от фондовете на Европейския съюз, осъществява идеята хората с психични проблеми да живеят в общността като равноправни и пълноценни граждани, да имат свой дом, самостоятелен живот и да бъдат щастливи. След края на проекта логиката и необходимостта от съществуването на такава социална услуга, която е в синхрон с европейските тенденции за т.нар. деинституционализация, сочат, че издръжката трябва да се поеме от държавния бюджет. Но заради административни неуредици с общинската управа в Пазарджик вече трета година екипът на „Човеколюбие“ поддържа услугата само с доброволен труд.

С малко европейско финансиране и много доброволчество са създадени социални услуги за хора с психични проблеми и в градовете Септември и Стрелча.

И зад всичко това стои екип от „съмишленици, а не наемници“, както казва Надя. Впечатляващото е, че помощниците всъщност са потребители на

„Човеколюбие“, при които степенята на рехабилитация и интеграция е достатъчна, за да бъдат част от екипа. А това е и форма на защитени работни места. Като логичен завършек на тази политика в момента Емил и Надежда подготвят пациент за управител на центъра.

ЦЕЛ: НОБЕЛОВА НАГРАДА ЗА МЕДИЦИНА

„Човеколюбие“ не е панацея за болните. Не можеш да видиш напълно щастливи и доволни от живота хора. Но можеш да ги видиш да мислят, да анализират, да се учат, да бъдат скулптори на собствената си съдба. Забележителен е примерът с Георги Ценов – първият психиатричен пациент в България, който се освобождава от пълно запрещение. С юридическата подкрепа на Българския хелзинкски комитет (БХК) и със специализираната помощ на „Човеколюбие“ от човек, оставен в дом за сираци при раждането си и прекарал целия си живот по институциите, Георги се превръща в свободен гражданин с права и отговорности. Друг клиент на „Човеколюбие“ – Руси Станев, също успява да отвоюва правотоси на свобода и живот в

общността, след като с помощта на БХК успява да осъди държавата в Страсбург заради принудителното му настаняване в институция. Руси е под запрещение и също като Георги има намерение да започне процедура по снемането му. Сега двамата мъже са потребители на Защитеното жилище, където се учат да организират бита си, да планират разходите си, да общуват пълноценно. Златното момиче на „Човеколюбие“, както я нарича екипът, Фанка Василева, също сираче от дом за изоставени деца, успява да поеме съдбата си и през 2014 г., на 30-годишна възраст, завършва средното си образование. Тя е един от изявените шахматисти, донесла много златни купи на сдружението, а освен това активно подпомага в работата екипа на Център „Човеколюбие“.

Тези и други тежки съдби на хора с психични проблеми, които, попаднали в Център „Човеколюбие“, намират път и смисъл за пълноценен живот в общността, дават на Надежда и Емил увереността, че техният шахматен модел работи. Казват, че положителният ефект от него е видим, изпробван с години.

Според тях „Човеколюбие“ е неповторимо и с това, че обединява професионалисти и потребители. Там всички работят заедно – лекари, психолози, социални работници, пациенти и техните близки, а в общуването помежду им няма граници. Съществува само онова, което ги свързва – това са човешките ценности като взаимопомощ, честни отношения, любов, смисъл в живота, разум. „В центъра сме приели идеята за психиатрия, основаваща се на човешките ценности. В нея главната дилема пред професионалистите е дали пациентът е щастлив или не“, споделят Надя и Емил. Уверени са, че техният шахматен модел помага на хората с диагнози от опустели и безпътни души, които официалната медицина обрича на самота и нищета, да достигат до своите малки победи в турнира, наречен „Живот“. ■

БЛИЦ

Надежда Кузерманова
управител

г-р Емил Марков
идеолог

НАЙ-ГОЛЯМОТО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ВЪВ ВАШАТА РАБОТА?

Надежда: Да започвам на гола поляна.

Емил: Да убедим хората, че няма невъзможни неща.

ИМАЛО ЛИ Е МОМЕНТ, КОГАТО СТЕ ИСКАЛИ ДА СЕ ОТКАЖЕТЕ?

Надежда: По три-четири пъти в годината – когато се чувствам затрупана от бюрокрация.

Емил: Много пъти.

КОЕ ВИ ВДЪХНОВЯВА ДА ПРОДЪЛЖАВАТЕ?

Надежда: Смисълът на нещата, които правим.

Емил: Смисълът в живота.

АКО МОЖЕХТЕ ДА ПРОМЕНИТЕ ЕДНО НЕЩО В СФЕРАТА, В КОЯТО РАБОТИТЕ, КОЕ ЩЕШЕ ДА Е ТО?

Надежда: Щях да задължа служителите на МОН, МЗ и МТСП да научат наизуст доклада на г-р Емил Марков „Училището – основен доставчик на пациенти за психиатрията“ и да си приведат работата в съответствие с изводите в него.

Емил: Бих закрил Министерството на здравеопазването и Министерството на труда и социалната политика.

СДРУЖЕНИЕ „ШАНС И ЗАКРИЛА“

СФЕРА НА ДЕЙНОСТ:
РАБОТА С ДЕЦА И СЕМЕЙСТВА

НАЧАЛО:
1996 г.

РЕГИОН:
Хасково

WEB:
<http://chancebg.org/>

Какъв искаш да станеш, когато пораснеш

Или как една детска полицейска академия учи младите хора да уважават закона и институциите и да се справят с конфликти и кризисни ситуации

Чичото, когото виждаш по празници. Досадната приятелка на майка ти, която идва на гости и прекъсва в най-интересния момент играта на „Не се сърди човече“. Съседката от горния етаж, която

всеки ден засичаш в асансьора...

Няма начин поне един от тези персонажи от детството ти да не те е питал: „Ти какъв/каква искаш да станеш, като пораснеш?“ Сигурно няма дете, расло в

нормална семейна среда, на което да не му е задаван екзистенциалният, натоварен с очаквания въпрос. А по отношение на отговорите – при цялата условност и палитрата от детски хрумвания и дори и да избягваме обобщенията, можем да допуснем, че много от хлапетата на някакъв етап от развитието си са отговорили „полицай/ка“. Точно този естествен интерес на децата към работата на полицията и личността на полицаия използва хасковското сдружение „Шанс и закрила“, за да реализира вече 13 години своята образователна програма „Детска полицейска академия“.

Полицейската академия не насочва децата към професията на полицаия. Тя е универсален модел, чрез който децата се научават да работят в екип и да създават добри взаимоотношения с връстниците си, да имат доверие в институциите и да спазват законите, да познават правата на другите и своите права и да ги отстояват, казва директорът на сдружение „Шанс и закрила“ Малина Славова. Важна полза от прилагането на модела е и това, че децата се научават да се грижат за своята безопасност и да помагат на хора в беда. А измервания на ефекта, които сдружението прави, показват, че малките кагети, завършили успешно полицейската академия, са по-малко агресивни в сравнение със съучениците си и с по-жив интерес се отнасят към учебните занятия.

Обучителната програма е подходяща за деца на възраст 9-10 години и включва 12 занятия, провеждани от педагози, полицаи, пожарникари, специалисти от БЧК - в училище, полицията, пожарната. Децата пряко участват в създадени ситуации, като се учат как се оказва първа помощ, как да сигнализират за престъпление или пожар, каква е най-добрата реакция в критични ситуации.

Полицейската
академия преподава
доверие в
институциите
и спазване на
законите

Въобще работата е съвсем сериозна. Всичко е почти като в „голямата“ полицейска академия. След като е налице договорката със съответното училище за провеждане на обучителния курс, децата от 3-ти и 4-ти клас заедно с родителите им подават заявление за участие. В академията се влиза с приемен изпит - групова работа, в която се решава казус, свързан с насилие в двора на училището. „Поля пие сок, а Мишо и Владо я бутат, което става повод за размяна на грубости. Какво щях да направя, ако бях на мястото на Поля? Или на Мишо? Ако бях

Владо, как щях да постъпя?“ - събралите най-много точки при отговорите на подобни въпроси 10-15 деца стават кагети в академията.

И оттам нататък започва забавлението, което някак неусетно формира у децата усещания за това колко важно е да си екипен играч, как е добре

да уважаваеш хората, с които работиш, и да признаваш техните постижения, как трябва да познаваш правата си и тези на другите, защо е важно да уважаваеш законите. Практичните решения в трудни житейски ситуации са друг акцент в обучението на кадетите. „В отговор на въпроса как ще реагират, ако станат свидетели на престъпление, много деца се хвърлят геройски и казват, че ще спасят света“, разказва с усмивка Малина при спомена за реакциите на малките герои. Друг пример, който дава тя, за работата на експертите по укротяването на детските емоции и насочването им в правилната посока на мислене е категоричното „не, няма да говоря с нея, защото тя е непозната“ на въпроса „Какво ще направите, ако жена ви помоли да се качите в автомобила ѝ, за да ѝ покажете къде има аптека“. „Ами ако тя наистина има нужда да стигне до аптека“, питат педагозите и така провокират децата да мислят извън

□ МАЛКИТЕ КАДЕТИ, ЗАВЪРШИЛИ АКАДЕМИЯТА, СА ПО-МАЛКО АГРЕСИВНИ И ПО-СКЛОННИ ДА ПОМАГАТ НА ХОРА В БЕДА

черно-белите модели.

Детската полицейска академия е само една от дванайсетте обучителни програми за деца, които сдружение „Шанс и закрила“ осъществява в 47 училища на територията на Хасковска област само за последните три години от дейността си. Териториалният обхват на работата му включва 7 от 11 общини в Хасковска област и 2 от Старозагорска област, както и 4 държави от Балканския регион. През 19-годишната си история хасковското сдружение преминава през няколко трансформации, но според хората, осъществяващи мисията му, водещо в работата на им винаги е било само едно – нуждите на децата. А причината – голямата любов към тях.

ДЕЦАТА ОТ ТРАБАНТА

Идеята за създаване на сдружението идва през най-трудните години от прехода. По онова време Малина Славова е директор на социалната служба в Хасково. „Това бяха годините на пълна мизерия – 1995-1996, когато нямаше пари да изплащаме дори социалните надбавки на хората. Моят син питаше с ирония така ли помагаме на хората – като сравняваме данните от документите за самоличност на социално слабите с това, което са написали

в молбата си“, разказва Малина.

В онова преломно време на дълбока политическа и финансова криза дори само идеята за нови подходи към уязвимите групи е далечна. В социалната служба в Хасково тогава работят около 50 души, двама от които се занимават със социалните услуги, като в това понятие са включени единствено домовете за деца и за възрастни хора и социалният патронаж.

Идеята за създаването на неправителствена организация, която да внедри модерен подход в помощта към нуждаещите се от социална закрила, идва, докато Малина е на кръгла маса при президента. Обсъждан е изключително сериозен проблем през онези години – децата на улицата. „Тогава в старите институции за бездомни деца имаше проблем. Не си спомням какъв точно беше, може би имаше някакво реструктуриране и вследствие на това огромен брой деца бяха на улицата“, разказва Малина. И докато текат обсъжданията в търсене на мерки за противодействие, в съзнанието на Малина изниква картина, която обрисова без много обяснения тогавашната ситуация с децата, живеещи без покрив. „Никога няма да забравя как една сутрин, отивайки на работа, видях как от един

стар, изоставен трабант започнаха да се измъкват деца – излизаха, излизаха едно след друго... имах чувството, че бяха десетина. Не можех да си обясня как изобщо са дишали в това тясно пространство. А те живеяха там“, спомня си Малина. Така тя стига до идеята за неправителствена организация, която с външно финансиране може да реши някои проблеми на общността.

„Тогава идеята в главата ми бе, че гражданска организация се прави от граждани, не само от специалисти в съответната област. Обърнах се към познати, които са в съвсем друга сфера на дейност – инженери, бизнесмени, икономисти, финансисти, лекари, полицаи. Бях много изненадана, че не само че никой не ми отказа, ами като че ли всеки беше чакал възможност да стане част от подобна кауза“, спомня си Малина. И така 23-ма души с различни професии и интереси стават учредители на сдружение „Шанс и закрила“, без да очакват нещо в замяна, събрани от любовта си към децата и желанието да им помогнат да преминат по-безболезнено през трудното време на прехода.

Активното развитие на дейностите на организацията идва бързо с помощта на международни донори. Скоро след създаването ѝ печели първия проект по програма „Демократична мрежа“, финансирана от Американската агенция за международно развитие. „Това беше прекрасна програма, защото освен малки грантове предлагаше и обучения, което ни помогна да осъзнаем кои сме и защо съществуваме“, казва Малина. Институционалното организиране и администриране на сдружението заедно с първия назначен човек в офиса в края на 1999 г. идват като резултат. Дотогава разполагат с малък общински офис, където правят екипни срещи, но няма човек, който да е ангажиран изцяло със сдружението.

Младите хора са обучавани да знаят правата си и да ги отстояват

А същностната работа, свързана с професионалните подходи на работа с децата, в началото се ослани на интуицията на ентузиастите от сдружението, признава Малина. Започват с улична работа с децата. С помощта на техен познат от Детска педагогическа стая идентифицират няколко, „отглеждащи се сами“. Първата среща с тях е на чаша мляко с какао и е с опознавателна цел. Малко след това е и първата им инициатива – организиран празник за децата в една сладкарница с представление и пастри.

По-късно с помощта на друг проект имат възможност да ползват стая в общински център, в който събират децата от улицата веднъж седмично. „Отначало ги къпехме, хранехме ги, а после създадохме и образователни програми, чрез които ги учехме на елементарни житейски умения“, разказва Малина. Илюстрира степенята на negliжиране на тези деца с един случай. Тогава доброволците към организацията – предимно студентки по социални дейности, ходели по местата,

на които децата просели, и ги водели в приемната в общинския център, където се занимавали с тях, играели, въобще правели това, което трябва да прави всяко „нормално“ дете. В един такъв ден, след като свършили със заниманията си, доброволците попитали децата дали им е харесало и дали искат пак да се видят. Положителният отговор на изоставените деца ги ентусиазирал точно толкова, колкото ги фрустрирал и фактът, че в уречения час следващия петък нито едно от децата не се появило. Намерили ги на обичайните места в централната градска част. И на въпроса им „защо не дойдохте, както се бяхме разбрали“, отговорът бил: „Ама кога е петък?“

Малина определя грижата на хората от сдружението за децата като построяването на мост, по който те да минат, за да променят живота си:

□ ЧАСТ ОТ ПРЕМИНАЛИТЕ ПРЕЗ АКАДЕМИЯТА МЛАДЕЖИ УЧАСТВАТ НА ДОБРОВОЛНИ НАЧАЛА В ДЕЙНОСТИТЕ НА СДРУЖЕНИЕТО, ВКЛЮЧИТЕЛНО КАТО МЕНТОРИ

„Деца възпроизвеждат житейския модел, който виждат и в който растат. Нашата надежда беше, че, показвайки им друг модел, ние ще им дадем шанс да променят живота си.“

СМЯНА НА ПОСОКАТА БЕЗ ПРОМЯНА НА ЦЕННОСТИТЕ

Идеята за подкрепа се развива в различни насоки, тъй като с годините профилът на децата се променя. Отначало е една малка група деца с очевидни потребности, после тя се разширява, а нуждите стават по-малко явни. Все повече семейства започват да изпитват трудности да се грижат за децата си. От улиците на Хасково постепенно изчезват изцяло бездомните деца, но на тяхно място се появява огромна група от хлапета, които имат къде да живеят, но са изцяло безнадзорни - родителите им не полагат грижи за тях, дори е налице феноменът деца, които изкарват пари чрез просия и ги дават на родителите си. Така и сдружението се пригажда към проблемите на новото време. Започва да разширява своята дейност и създава Дневен център за безнадзорни деца, където малчуганите получават грижа и обучение по житей-

ски навици. „По онова време още нямаше закон за закрила на детето и създаването на нещо ново беше по идея и усет. И може би това бяха най-истинските ни години на работа, защото всичко се раждаше от потребността на детето и възможността пряко да реагираме на нея“, разказва Малина. Вярва, че организацията се е развила добре през годините именно защото е следвала мисията си, а не се е нагаждала към конюнктурата на финансиране.

Рязък завой в дейността си сдружението прави през 2005 г., когато по решение на Общинския съвет на Хасково общината си взема предоставената им

сграда, където се помещава дневният център. Свободният наем се оказва непосилна за организацията. Финансиране от чужд донор за услуга, която в много общини вече се предоставя от държавата като делегирана дейност, също е невъзможно.

Новите обстоятелства водят хората от сдружението към пренастройване. След преживения стресов период „Шанс и закрила“ се ориентира към превенция. „Имахме много драматични времена на смяна на приоритетите и насоката на работа. В продължение на около две годи-

ни преживяхме критични моменти, но успяхме да съберем сили с подкрепата на донори. „Спасителният остров“ за „Шанс и закрила“ се явява международната фондация „Оук“. Свързва ги директорът на фондация „Лале“ Мария Петкова, която насочва вниманието на донора към хасковското сдружение заради всичките смислени дела в подкрепа на децата. И така с помощта на 10-годишно финансиране от фондация „Оук“ и Обединени холандски фондации (чийто наследник в България е Фондация „Лале“) „Шанс и закрила“ – Хасково, натрупва значителен капацитет в областта на превенция на насилието. Наред с това тече процес на създаване на мрежа с институциите, които са негов партньори и днес – социални служби, училища, полиция.

Малина казва, че сега с колегите ѝ искат да разчупят схващането за работата им. Всички програми за работа с деца са създавани на базата на необходимост, която от сдружението виждат, и се прилагат безплатно в училищата с помощта на финансиране по проекти. От създаването ѝ организацията е изпълнила 49 проекта на обща стойност над 1 800 000 лв. - изцяло от проектно финансиране на конкурсен принцип. Но новите реалности и постепенно намаляващите възможности за външно финансиране пораждат друг механизъм на работа. „Във всички тези години, в които ние сме прилагали различните си програми, партньорите ни възприемаха като хора, които имат капацитет, печелят финансиране, идват с парите си и правят нещо хубаво, за което получават ръкопляскане. Занапред искаме да наложим нов модел - вече не сме толкова рафинирани и казваме, че ние предлагаме един качествен продукт, който струва пари“, казва Малина. И тъй като в портфолиото на организацията има 12 програми за деца и младежи, насочени основно към превенция на насилие,

„Успешни сме, защото следваме мисията си, а не се нагаждаме към конюнктурата на финансиране“

позитивно общуване и превенция на отпадане от училище, 4-членният екип на сдружението няма физически ресурс да се справи с прилагането на всички.

Затова сега от „Шанс и закрила“ са в етап на разработване на структурирана обучителна програма за специалисти - отново по темите „насилие“ и „отпадане от училище“, които от своя страна да прилагат обучителните програми.

Каталогът на „Шанс и закрила“ съдържа програми за деца и специалисти, които могат да се използват при създаване на политики за детско развитие, в училище - като извънкласна дейност, свободно избираем предмет и в часа на класа, в детски градини или в центрове за работа с деца. „Силни без насилие за малчугани“ например е програма, която с помощта на изгрите и приказките учи 5-7-годишните на безопасно общуване. „Аз, семейството ми и училището“ по-

мага на тийнейджърите да осъзнаят собствената си роля в изграждане на взаимоотношения с важните хора в социалната им среда – връстници, семейство, училище. Интересен подход в превенцията на неравнопоставените меж-

дуполови отношения е програмата „Равнопоставени в любовта“. Тя е насочена към придобиване на умения за създаване на здравословни връзки между момчета и момичета, в които личността на другия се уважава.

ШАНС ЗА РОДИТЕЛИТЕ ДА ОЦЕЛЯТ

Пътеводители в пълния с неизвестни свят на семейните отношения има и за онези, оказали се пред проблема „родителстване“ и най-вече „родителстване на тийнейджъри“. Училище за родители и фамилен групови конференции са формите, които сдружение „Шанс и закрила“ предлага за тази група, в нередки случаи имаща крещяща нужда от подкрепа. „В

□ ДЕЦАТА НАУЧАВАТ
КАК ДА СЕ СПРАВЯТ В
КРИТИЧНИ СИТУАЦИИ

началото ни беше страх, но имаме шанса да работим с прекрасен детски психиатър, който ни показва, че подходът е решаващ в работата с родителите. Д-р Нина Петрова, която за жалост си отиде от този свят, имаше страхотен усет и водените от нея неделни училища за родители имаха голям успех”, разказва Малина. Нямамо ангажимент за точна рецепта, на срещите просто се обсъждали проблеми, а споделените трудности при възпитанието помагали на родителите да разберат, че не са сами в „бедата”. Д-р Петрова обичала да казва: „Те, тийнейджърите, ще се оправят, но важното е родителите да оживеят през този период.”

Другата форма на подкрепа – фамилната групово конференция, е за семейства, чиито деца са пренебрегвани, с увреждане или забавяне в развитието, имат трудности в училище или други проблеми. Представява среща, на която разширеното семейство мобилизира собствените си сили и ресурси и само изработва най-добрия план за преодоляване на проблема на детето. Страните в този подход са три, а ролята на сдружението е на свързващо звено. Важен играч е „насочващият”, чиято задача е да убеди семейството, че има належащ

за решаване проблем. Той може да е близък до детето – съсед, приятел, учител или експерт от социалната служба например. Процесът е труден, защото хората не са склонни да признават собствените си слабости. При успех на „насочващия” в убеждаването се насочва фамилната групово конференция и тогава идва ролята на независимия координатор, който обсъжда със семейството кой да бъде поканен, а после убеждава избраните да участват. Така баби, чичовци, братовчеди и други хора от семейството се

включват в решаването на проблема, като преди това са провокирани от независимия координатор да помислят с какво могат да допринесат за щастлива развръзка. Малина обяснява, че моделът за справяне с проблеми е универсален, защото се базира на разбира-

нето, че здравите семейства обикновено се събират, когато има някакъв проблем, и си разпределят отговорностите за решаването му. Казва, че за две години, откакто прилагат този модел, нямат неуспешна конференция. Има толкова интересни решения в ромските семейства например, които не биха дошли на ума на специалистите”, шегува се тя.

Дете в първи клас е заплашено за изключване от второ училище само за три

месеца заради агресия към съучениците му. Фамилната групово конференция изважда на повърхността проблема, който никой до онзи момент не подозира – детето е с различен етнически произход и недобрите познания по български стават повод за подигравки на съучениците му, на което то реагира с агресия. „Събирането на една маса на цялата фамилия и комуникирането на проблема им помага да го идентифицират. И всички от голямата фамилия, живеещи в една къща, дадох своя принос за преодоляването му”, разказва Малина. Обещанието детето да чува само българска реч през събота и неделя и ангажиментът на лелята и чичото да водят първокласника веднъж месечно на кино водят до положителна развръзка.

В щастливото развитие на друга подобна история майката на ученик, който предпочиташа да не ходи на училище, го придружава във всеки учебен час до края на годината, за да е сигурна, че той се отнася отговорно към образованието.

Многобройните проекти на хората от сдружение „Шанс и закрила”, прекрасните обучителни програми, с които противодействат на опасностите на съвременното, инициативите, с които помагат да се формира чувство на отговорност у младите хора – всичко това дава вдъхновяваща съдържателност на делата им. Има обаче нещо много важно, което дава особен, дълбок смисъл на успеха им. Както те самите казват, това е създаването на общности. Първо се запалват специалностите, после те запалват децата, техните родители, хората от обкръжаващата ги среда – и така се създава общност от хора, събрани от идея. В тази общност всеки се чувства подкрепен и всички се променят към по-добро. „Като в едно семейство, казва Малина, когато членовете му са подкрепени, те стават по-добри и извън семейството, отварят се към света.” И така предават добротата нататък. ■

БЛИЦ

Малина Славова

председател на Управителния съвет

НАЙ-ГОЛЯМОТО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ВЪВ ВАШАТА РАБОТА?

Да обяснявам какво работя. Сега има ключова фраза „Работим по проекти”, която не че обяснява ситуацията, но поне спира въпросите и успокоява любопитните.

ИМАЛО ЛИ Е МОМЕНТ, КОГАТО СТЕ ИСКАЛИ ДА СЕ ОТКАЖЕТЕ?

Да, много често, но за кратко. Ще използвам Марк Твен: „Най-лесното нещо на света е да откажеш пушенето. Аз самият съм го правил хиляди пъти.” Неразбирането и свързаното с него отхвърляне или отричане; умората от това да бъдеш винаги актуален за тези, за които работиш (а децата се променят с главоломна скорост); любопитството и радостта да работиш все нови и различни неща, което понякога изтощава.

КОЕ ВИ ВДЪХНОВЯВА ДА ПРОДЪЛЖАВАТЕ?

Промените, които виждам у хората, с които и за които работим.

АКО МОЖЕХТЕ ДА ПРОМЕНЕТЕ ЕДНО НЕЩО В СФЕРАТА, В КОЯТО РАБОТИТЕ, КОЕ ЩЕШЕ ДА Е ТО?

Отношението към детето – на семейството, училището, държавата.

ISBN 978-619-90309-2-9